

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

97. ÅRGANG . 16. RÆKKE . 5. BINDS FØRSTE HALVBIND

UDGIVET AF
SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

1977

INDHOLD

<i>Universitetslektor Gordon Albøge:</i>	
Skal navneloven ændres?	1
<i>Kildeskriftselskabet fylder 100 år</i>	14
<i>Overlæge K. Albertsen:</i>	
Personnummerering i anetavler. Det fortløbende systems historie (Kekule von Stradonitz' system)	15
<i>Orientering: Hvem forsker Hvad 1977</i>	30
<i>Fhv. kommunaldirektør Gregers Hansen:</i>	
De 4 ældste led af Saksøbing-slægterne Junior og Blich	31
<i>Oberstløjtnant P. P. Schroeder (†):</i>	
Slægten Manthey i Danmark og Norge	43
<i>Civilingeniør Palle Gravesen:</i>	
Slægten Ploug fra Svanninge sogn	63
<i>Fortegnelse over slægtshistoriske foreninger m.v. pr. 1. maj 1977</i>	76
<i>Fhv. dommer H. Friis Jespersen:</i>	
Erindringer fra et barndomshjem på Vemmetofte	77
<i>Regnskab for Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie for året 1976</i>	107
<i>Små meddelelser:</i>	
Botanikeren Peder Andreas Christian Heiberg 1837-1875, en efterlysning	
Af J. B. Hansen og M. L. Parbst	109
Brahetroleborg Seminarium. Et supplement og en rettelse (Edvard Andersen)	111
<i>Anmeldelser:</i>	
Anders V. Kaare Frederiksen: Familiekonstitution. En modelstudie over befolkningsforholdene i Sejerø sogn 1663-1813 (K. Albertsen)	112
Vello Helk: Stambøger fra det 16. årh. og første halvdel af 1600-tallet i Det kongelige Bibliotek (Hans H. Worsøe)	113
Børge E. Breitenbauch: Omkring en pommersk-jysk slægt (Hans H. Worsøe)	114
Hvorfra-hvortil? Slægten Jacobis historie (Hans H. Worsøe)	114
Biskop Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613, udg. v. Bue Kaae (Paul G. Ørberg)	115
Soraner-Biografier 1822-1900, redigeret af A. Kann Rasmussen (Finn H. Blædel)	115
H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig bevilling 1660-1869, i reprotryk m. tillæg af Finn H. Blædel (Hans H. Worsøe)	116

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

udgives af SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE og redigeres af samfundets skriftudvalg ved sekretæren, arkivar cand. mag. Hans H. Worsøe, til hvem manuskripter bedes indsendt.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren.

Medlemmer, der ønsker oplysning eller vejledning i genealogisk og personalhistoriske spørgsmål, kan henvende sig til OPLYSNINGSTJENESTEN, der efter evne og muligheder under hensyntagen til spørgsmålenes art enten besvarer disse direkte eller indrykker dem i Hvem forsker Hvad eller tidsskriftet, når pladsen tillader det. Spørgsmål indsendes til redaktøren.

Redaktionens adresse: Arkivar Hans H. Worsøe, Stenshøj 12, Bruunshåb, 8800 Viborg.

PERSONALHISTORISK
TIDSSKRIFT

97. ÅRGANG
16. RÆKKE 5. BIND
1977

REDIGERET AF SAMFUNDETS SKRIFTUDVALG
VED
HANS H. WORSØE

INDHOLD

Skal Navneloven ændres? Ved universitetslektor <i>Gordon Albøge</i>	1
Kildeskriftselskabet fylder 100 år	14
Personnummerering i anetavler. Det fortøbende systems historie (Ke- kule von Stradonitz' system). Ved overlæge <i>K. Albertsen</i>	15
Orientering: Hvem forsker Hvad 1977	30
De 4 ældste led af Sakskebingslægterne Junior og Blich. Af fhv. kom- munaldirektør <i>Gregers Hansen</i>	31
Slægten Manthey i Danmark og Norge. Af oberstløjtnant <i>P. P. Schroe- der (†)</i>	43
Slægten Ploug fra Svanninge sogn. Af civilingeniør <i>Palle Gravesen</i> ..	63
Fortegnelse over slægtshistoriske foreninger m.v. pr. 1. 5. 1977	76
Regnskab for Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie for året 1976	107
Små meddelelser: Botanikeren Peder Andreas Christian Heiberg 1837- 1875, en efterlysning (<i>J. B. Hansen og M. L. Parbst</i>). Brahetrolleborg seminarium. Et supplement og en rettelse (<i>Edvard Andersen</i>)	109
Anmeldelser	112
Om at ordne familiebreve. Af forligsmand <i>Geert Drachmann</i>	117
Personnummerering i anetaver 2. Det fortløbende system og det binære talsystem (totals-systemet). Ved overlæge <i>K. Albertsen</i>	123
Arkiverne og publikumsbetjeningen	134
Familien Iacobæus i gamle dage. Af landsdommer <i>Henrik Iacobæus (†)</i> bearbejdet af ekspeditionssekretær <i>Finn H. Blædel</i>	135
Kendte danskeres anetavler IV: Ole Bjørn Kraft og hans 32 aner. Ved redaktør <i>Henning Jensen</i>	159
Polske og tyske arkivalier på mikrofilm	174
Søren Lauridsen Munch, forvalter på Dronninglund omkr. 1695 og hans efterslægt. Ved fhv. eksporthofchef <i>C. J. Pape</i>	175
Registraturer over familiearkiver	218
Lidt om „... salig Hr. Poulsen, en Mand af Genie, og den Tid Præst i Gientofte“. Af fhv. ekspeditionssekretær <i>Erik Rosendal</i>	219
Den gamle danske uradel, dens oprindelse og nulevende efterkommere. Af revisor <i>H. Erik Olesen</i>	227
Orientering (Nyt fra arkivarene)	242
Biografisk Leksikon – lidt af forhistorien. Ved studielektor <i>Svend Ce- dergreen Bech</i>	243
Små meddelelser: Navneloven bør afspejle dansk navneskik og ikke være et redskab i kønsrolledebatten (<i>Lennart Konow</i>). Sølling (<i>Per Sølling</i>). Efterlysning (von der Hude og Branner). (<i>J. P. Clausager</i>)..	255
Anmeldelser	260
Register Ved adjunkt <i>Chr. A. Iuul</i>	270

ANMELDELSER

Anders V. Kaare Frederiksen: Familiekonstitution. En modelstudie over befolkningsforholdene i Sejerø sogn 1663-1813 (<i>K. Albertsen</i>)	112
Vello Helk: Stambøger fra det 16. årh. og første halvdel af 1600-tallet i Det kongelige Bibliotek (<i>Hans H. Worsøe</i>)	113
Børge E. Breitenbauch: Omkring en pommersk-jysk slægt (<i>Hans H. Worsøe</i>)	114
Hvorfra-hvortil? Slægten Jacobis historie (<i>Hans H. Worsøe</i>)	114
Biskop Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613, udg. v. Bue Kaae (<i>Paul G. Ørberg</i>)	115
Soraner-Biografier 1822-1900, redigeret af A. Kann Rasmussen (<i>Finn H. Blædel</i>)	115
H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig bevilling 1660-1869, i reprotryk m. tillæg af Finn H. Blædel (<i>Hans H. Worsøe</i>) . .	116
Marianne Antoniewitz: Vallø gods og dets ejere indtil 1461 (<i>Thelma Jexlev</i>)	260
Ivan Katić: Breve fra J P. B. Jessen til H. P. Bergmann. En ung dyrlæges breve fra Danmark (1823-24) og Rusland (1826-34). (<i>Vello Helk</i>) . .	262
Jul Bidstrup: Stamtavle over 2 familier Koefoed. Fotooptryk. (<i>Finn H. Blædel</i>)	263
H. Ditzel: En kunstner i svøb. Joakim Skovgaard's tre første ophold i Viborg 1874-76 (<i>Marianne Saabye</i>)	263
K. Bang Mikkelsen: Degne og skoleholdere samt kateketer, klokkere og organister i Fyns stift indtil 1814 (<i>Hans H. Worsøe</i>)	264
Per Niels Kristensen: Bønder og bebyggelse. Befolknings- og bebyggelsesudvikling, ejendomsforholdene og ugedagsbøndernes antal i Fugelse herred i 16. og 17. årh. (<i>Margit Mogensen</i>)	265
Marianne Zenius: Genremaleri og virkelighed. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	266
Harald Jørgensen: Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm og hjælpemidlerne til dets benyttelse. En oversigt. 2. reviderede udgave (<i>Jørgen Peter Clausager</i>)	267

Skal navneloven ændres?

af

Gordon Albøge

Med den foreliggende artikel ønsker redaktionen af Personallistorisk Tidsskrift at lægge op til debat omkring dansk navneskik og dansk navnelovgivning, idet det kan forudses, at disse emner i løbet af de kommende år vil blive taget frem af lovgivningsmagten, således som det er sket i Norge.

Personallistorisk Tidsskrift har tradition for at behandle navnelovgivningsproblemer, idet vi dels kan henvise til politimester Foldspangs artikel i årgang 1967-68 om navneloven af 1961, som der er aftrykt i sin helhed, og dels til ældre artikler af H. Hjorth Nielsen (Nogle virkninger af navneloven af 22. april 1904 i 6. rk. 4. bd.) og Paul Hennings (Nogle bemærkninger om retsbeskyttelsen for slægtsnavne i Danmark, den danske navnelovgivning og domspraksis i 6. rk. 6. bd.) samt flere andre mindre bidrag.

Den nugældende navnelov, fra 1961, er Danmarks første samlede lovgivning om personnavne. Forud var statsmagtens kontrol med vore personlige navne legaliseret gennem nogle paragraffer i en lov fra 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning, i en lov fra 1937 om børn uden for ægteskab og i en lov fra 1960 om børns retsstilling, endvidere – og først og fremmest – i loven om navneforandring fra 1904. Loven om personnavnes forandring er således et halvt hundredår ældre end selve personnavneloven.

Indtil 1904 indeholdtes statsmagtens formulerede krav stort set i en enkelt sætning i dåbsforordningen af 1828: „I øvrigt bør hvert Barn ved Daaben benævnes ej alene med Fornavn [som det hidtil havde været skik], men og med det Familie- eller Stamnavn, som det i Fremtiden bør bære“. Denne ene sætning fik imidlertid utilsigtede katastrofale følger for dansk navneskik. Det kapitel af navnehistorien vil blive berørt efter et blik på de aktuelle forhold.

Omtrent samtidig med den danske lov om personnavne af 1961 fik Norge og Sverige nye navnelove (1964 og 1963). De tre love blev til under fællesnordisk samarbejde og har følgelig mange fællesdrag og en ret ensartet opbygning. I vore to broderlande er nu en lovrevision på vej, længst i Norge hvor en arbejdsgruppe under justitsdepartementet i foråret 1976 fremlagde en omfattende udredning og et gennearbejdet lovforslag. Det er sendt til høring i det halve hundrede organisationer og administrationsgrene som skal

udtale sig om det inden behandlingen i Stortinget. Hvis det vedtages – og det gør det formentlig – kan den nye navnelov træde i kraft ved næste årsskifte.

Forslaget har vakt stor opsigt, glæde hos nogle, vrede hos andre. Da de to mest debatterede ændringer før eller senere også vil blive indført i den danske navnelov, kan det være af interesse at se nærmere på dem.

Lovforslagets paragraf 4 bestemmer at ved giftermål beholder ægtefællerne deres hidtidige efternavne, medmindre de i forvejen har gjort myndighederne opmærksom på at de ønsker at træde ind i ægtestanden under enten hendes eller hans hidtidige efternavn.

(I lovforslaget – og i den nordiske navnelovgivnings terminologi i det hele taget – bruges termen *slægtsnavn*. Men denne betegnelse er i virkeligheden ikke særlig dækkende, bl.a. fordi de fleste gifte kvinder jo netop ikke kaldes ved deres *slægtsnavn*. I det følgende anvendes konsekvent daglig- og blanketsprogets *efternavn*, som desuden harmonerer bedst med termen *fornavn* der er gængs både i lov- og dagligsprog.)

I den nuværende danske og norske lov står der at konen ved giftermål får mandens efternavn, hvis hun ikke på forhånd meddeler myndighederne at hun ønsker at beholde sit eget. Det nye er således i al stilfærdighed at ingen, hverken mand eller kvinde, for fremtiden behøver at fortælle nogen myndighed at de ønsker at hedde det de hele tiden har heddet.

Man kan sige at den nuværende lov diskriminerer kvinden; men den diskriminerer også manden, idet konen har ret til at tage mandens navn (og altså automatisk får det, om hun ikke siger fra), medens han kun i særlige tilfælde kan få tilladelse til at antage hendes efternavn. Efter nyere dansk administrativ praksis får han dog altid denne tilladelse fra myndighedernes side hvis konen giver sit samtykke.

I den ældre norske navnelov (fra 1923) havde konen pligt til at antage mandens efternavn; men hun havde lov til at beholde sit eget efternavn som mellemnavn. I Danmark har det aldrig været påbudt konen at bære mandens efternavn; men fædrene til loven om navneforandring af 1904 gik vistnok ud fra at den implicit pålagde konen navnepligt. Imidlertid blev det gennem bl.a. en højesteretsdom og en række ministerielle skrivelser fastslået at hun var frit stillet, og ægteskabsloven af 1922 siger udtrykkeligt at konen har ret, men ikke pligt til at *bære* sin ægtefælles efternavn. Men først ved en ministeriel skrivelse fra 1939 fastsloges den gifte kvindes ret til uden begrænsning at *bruge* sit eget efternavn.

I forhold til den nugældende lov er lovforslagets paragraf 4 således ikke så revolutionerende at det umiddelbart forklarer den opsigt den har vakt. Alligevel er det ikke uvæsentligt at kvinden herefter *automatisk* beholder sit eget efternavn ved giftermål, og at hendes navn ligestilles med hans når det gælder adgangen til at føre det over på ægtefællen. Ændringen skal da også

ses i sammenhæng med bestræbelserne på at bringe lovgivningen i overensstemmelse med ligestillingsprincippet.

Der er dog ikke bare tale om principper. Som nævnt har ingen dansk lov nogen sinde påtvunget konen ægtemandens efternavn. Alligevel måtte der både retslige afgørelser og ministerielle tilkendegivelser til for at fastslå dette, og i virkeligheden var det før 1961-loven yderst sjældent at en kvinde beholdt sit eget efternavn ved giftermål. Det er nok sket noget hyppigere under denne lov, men hører stadig til det sjældne. Efter lovforslaget vil enhver, mand som kvinde, der ikke foretager sig noget, automatisk bevare sin navnemæssige identitet, og det kan uden videre forudses at der herved vil ske en øgning af særnævnte ægtefæller. Efter nogen tilvænning vil det formentlig også blive almindeligt at ægtefællerne i de tilfælde hvor den ene har et sennavn, den anden et mindre vanligt navn, vælger det mindre vanlige som fremtidigt efternavn, og herved bidrager til at reducere mængden af sennavne.

Den nye bestemmelse pånøder således ikke folk noget, men understreger tværtimod at den personlige frihed også gælder ens eget navn. Alligevel har den i Norge fremkaldt ret skarpe indsigelser fra mænd som frygter at det nuværende mandsdominerede navnemønster vil blive brudt, selvom vistnok ingen af de foruroligede har turdet fremlægge deres inderste tanker så utilsløret som i en juridisk kommentar til 1923-loven: „Tar man gennemsnittet av ekteskaper i dag, er mannen fremdeles det representative organ utad. Sålenge man ikke helt har fått ophevet hans naturlige fysiske og psykiske overlegenhet, vil det faktisk bli slik“.

Det må medgives at lovforslaget i navnemæssig henseende definitivt afskaffer den repræsentative ægtemand. Men forøvrigt når hans æra jo ikke så langt tilbage i navnehistorien. Indtil begyndelsen af forrige århundrede var fornævnet, som man fik i dåben, det faste identitetsmærke livet igennem, i hvert fald på landet. Til yderligere identifikation i mere officielle forhold kunne som bekendt anvendes et patronymikon, dannet af farens fornavn ved tilføjelse af *-sen (-søn)* eller datter.

Således kunne Oluf Søvreusens søn Niels nærmere kendetegnes som Niels Olufsen, hans datter Else som Else Olufsdatter. Og det blev hun ved med at hedde, også selvom hun blev bortgiftet til Morten Jensen. Mandssamfundet fornægter sig dog aldrig: Else Olufsdatter kunne også benævnes Else Mortenskone eller Else Mortens, medens formentlig ikke engang en jordemodermand nogensinde i seriøs tale har kunnet kaldes Morten Elsesmand.

Den foreslåede ændring i navneloven bryder ikke, som nogle har ment, en ældgammel tradition, men slutter en kort parentes i navnehistorien.

Efter den nugældende navnelov kan en kvinde ved skilsmisse frit vælge mellem at beholde sin forhenværende mands navn eller „genantage sit pigenavn“. Den norske kvinde kan risikere at miste både mand og navn: Hvis

manden modsætter sig skal hun have dom for at hun har et væsentligt behov for at beholde den fraskilte ægtefælles navn. Med den nye lov som lader begge parter beholde deres eget efternavn hvis de ikke udtrykkeligt ønsker at skifte til ægtefællens, stiller sagen sig naturligvis anderledes. Alligevel fastslår loven at den af ægtefællerne som måtte have antaget den andens efternavn ved giftermålet eller under ægteskabet, skal kunne beholde det (men ikke overføre det til en ny ægtefælle). En fraskilt dansk ægtemand vil således opnå samme ret som konen allerede har: Hvis han har antaget sin kones navn vil han frit kunne vælge mellem at beholde det eller – for at blive i lovsprogets jargon – „genantage sit drengenavn“. Bestemmelsen er ikke uvæsentlig, idet den i en tid med mange opløste ægteskaber giver den af ægtefællerne som skifter til den andens navn tryghed mod senere at kunne blive tvunget til at skifte navn igen.

Størst opsig, og vrede hos nogle, har lovforslagets første paragraf vakt. Den lyder på omsvøbsløst nynorsk: „Barn får slektsnamnet til mora“, d.v.s. det efternavn moren havde da barnet blev født.

Hér gribes der unægteligt ind i et ældgammelt mandsprivilegium. Efter gældende lov får barnet automatisk farens efternavn, og kun hvis forældrene er enige om det kan det ved anmeldelse til myndighederne antage morens „pigenavn“. Efter den ældre lovgivning skulle ægtefødte børn have farens efternavn, og i århundrederne forud var det, som lige nævnt, en sædvane at børn forsynedes med et patronymikon (selvom det sjældent brugtes i det daglige). Svend Estridsen er et af de ganske få kendte eksempler på anvendelse af metronymikon.

Den nye regel om at børnene automatisk får morens efternavn hænger naturligt sammen med bestemmelsen om ægtefællernes navnebrug. Opretholdelse af de nugældende regler vil medføre at barnet får et andet navn end moren i de tilfælde hvor hun ikke har ønsket at skifte til mandens navn. I fremtiden får barnet til gengæld et andet navn end faren hvis han ikke har ønsket at skifte til konens navn. Men man skal hér erindre at loven giver adgang til når som helst at antage ægtefællens navn. Hvis særnævnte forældre ved barnets ankomst skulle ønske, af praktiske eller følelsesmæssige grunde, at forene familien under et fællesnavn, lader det sig nemt gøre.

Man kunne have overladt til forældrene at vælge i hvert enkelt tilfælde om barnet skal have morens eller farens efternavn, men har altså fundet det hensigtsmæssigt at det automatisk får morens, bl.a. fordi dette i forvejen er praksis når moren er ugift. Man har nok også ladet sig lede af det traditionelle kønsrollemønster som tildeler moren en særlig intim tilknytning til børnene. Som en fortørnet far skriver i Aftenposten: „Barna kommer fra morens liv, ikke mannens“. Men han drager unægtelig en anden konklusion af denne biologiske iagttagelse end lovforslagets fædre: Hvorledes skal børnenes samhørighed med faren komme til udtryk når de både fødes af og navngives efter moren?

Der er ingen tvivl om at medens lovforslagets bestemmelser om ægtefællernes navne tilsigter ligestilling, så indebærer reglen om børnenes navngivning hvad man i kvindebevægelsen har kaldt „positiv særbehandling“ af kvinden. Efter nugældende lov er manden begunstiget derved at han kan modsætte sig at barnet får morens navn. I fremtiden kan barnet kun få farens navn med morens samtykke. En bestemmelse om at forældrene i hvert enkelt tilfælde afgør om barnet skal have den enes eller den andens navn – med lodtrækning hos kordegnen hvis de ikke kan blive enige – ville være den eneste retfærdige i et samfund med gennemført fysisk og psykisk ligestilling mellem kvinde og mand. Men i et samfund hvor også ægteskabet er mandsdomineret kan den kvindebegunstigelse som lovforslagets bestemmelse om børns navngivning vitterlig rummer, siges at være et omend beskedent bidrag til at skabe balance ovenpå den negative særbehandling kvinden har været udsat for i årtusinder, og endnu er udsat for i den gældende lov.

Den frigørende tendens som er gennemgående i det norske lovforslag kommer også de umyndige til gode: Et barn som er fyldt 12 år kan nedlægge veto mod at blive taget med i en navneændring. Det kan unægtelig afstedkomme husstande med fire efternavne på dørskiltet, nemlig hvis f.eks. barn nummer 1 får morens efternavn, nummer 2 farens, og både moren og faren senere tager navneforandring (adgangen til navneændring lempes også i lovforslaget), medens børnene – som i mellemtiden er fyldt 12 år – foretrækker at beholde det efternavn de har.

Modstandere af forslaget har hævdet at denne frihed vil bidrage til familiens opløsning. Men det er vanskeligt at se at en i bogstavelig forstand ydre etikette skulle kunne få en så drastisk virkning indadtil. Nutildags er der næppe nogen familie der bruger efternavn i den indbyrdes omgang. Der er vel heller ikke leveret bevis for at de familieopløsende tendenser var stærkere i de ikke så fjerne tider da mand og kone havde hver sit patronymikon, og da moren var afskåret fra den navnemæssige sammenhæng med sine børn.

En mere besindig nordmand med interesse for slægtsforskning har ytret nogen frygt for at det ændrede mønster som kan blive en følge af den nye lov, vil kunne volde denne forskning vanskeligheder i fremtiden. Men frygten er ubegrundet. For det første kan det være en fordel når samme individ skal søges under samme navn livet igennem. For det andet vil den moderne registreringsmani utvivlsomt på anden vis give fremtidens slægtsforskere gode muligheder for identifikation.

Vi kan derfor både på kernefamiliens og slægtsforskningens vegne med sindsro imødesee en snarlig revision af den danske navnelov, som på de punkter der er nævnt hér næppe vil komme til at afvige meget fra det norske forslag.

Men også på andre områder af navneloven kunne en forenkling og liberalisering være ønskelig. Justits-, kultur-, landbrugs- og handelsministerielle

synspunkter er forsøgt forenede i den nuværende lov. Skal en revision føre til et heldigt resultat må den overordnede sagkundskab hentes fra filologisk og sproghistorisk hold; men især vil det være klogt at granske navnehistorien – og tage ved lære af den.

Dansk navnehistorie lærer os at vort lands tusindårige navneskik klarede sig uden nogen som helst lovgivning indtil nyeste tid. Og den lærer os desuden med skræmmende klarhed at netop statsmagtens indgreb har voldt den folkelige navnetradition ubodelig skade. Loven om navneændring af 1904 var ikke desto mindre et forsøg på alligevel at råde bod hvor det endnu var muligt. Det lykkedes vel også i beskedent omfang: En del familier fik mulighed for at generhverve de tilnavne som 1828-forordningen havde frarøvet dem. Til gengæld afskar den i realiteten andre definitivt fra generhvervelse. Det er et spørgsmål om ikke 1904-loven snarere har bidraget til at gøre 1828-forordningens skader kroniske end til at afhjælpe dem.

Det er allerede nævnt at indtil begyndelsen af forrige århundrede *døbtes* man alene med sit fornavn, men man kunne yderligere identificeres ved et patronymikon. Det er dog kun den halve sandhed. En meget stor del af befolkningen bar desuden et *tilnavn*. Det kunne være et stednavn, en standsbetegnelse (Bryde, Landbo, Munk, Skytte), en sysselbetegnelse (Post, Smed, Skomager, Kusk). Men iøvrigt spænder tilnavnene over et imponerende antal begrebsområder, konkrete som abstrakte: Glar, Kæp, Hammer, Bleg, Rød, Grå, Lang, Kort, Sommer, Høst, Vinter, Hjort, Kalv, Ugle, Spurv, Kylling, Klog, Kyndig, Krog, Horn etc. – Vi kender jo de fleste af dem fra nutidens forråd af efternavne. Disse tilnavne var ifølge deres natur oprindelig personlige, men i de fleste tilfælde gik de i arv fra slægtled til slægtled, og blev således hvad vi forstår ved et fast efternavn, selvom der til alle tider har kunnet dannes nye personlige tilnavne, sigtende på bærerens fysiske eller psykiske, positive eller negative egenskaber – således som det stadig foregår: Holger Fællessanger, Gunnar Nu-Hansen, Thorkild Livrem, Rasmus Jetjager.

Der var intet i 1828-forordningens formulering som hindrede præsterne i at døbe børnene med farens tilnavn, hvorved det ville have fået status som fast efternavn. Det gjorde imidlertid kun de færreste præster. De allerfleste steder skete der egentlig ingenting, fraset at barnet nu ved dåben benævntes med både fornavn og patronymikon. At man dermed havde gjort patronymikon'et til fast efternavn gik desværre for sent op for folk.

Året efter dåbsforordningens fremkomst meddelte kancelliet at „et Pigebarns Tilnavn ikke herefter kan gives ved 'Datter', men bør være det samme, som er givet eller vil blive givet hendes Brødre“. Som følge heraf forsvandt tilføjelsen -datter en del steder hvor man var opmærksom på dette påbud. Man kunne have ventet mange protester mod et så urimeligt forlangende: at en datter skulle kaldes søn. Men der kom næsten ingen. Kombinationen

pigenavn plus sen-navn var nu heller ikke noget helt ukendt på denne tid. Fra midten af 1700-tallet var det i København og købstæderne ikke ualmindeligt at bruge sen-navne som faste efternavne. Grunden til den udeblevne reaktion var dog formentlig først og fremmest at de nye pådannede sen-navne sjældent nåede udenfor kirkebogen og anden officiel registrering, og at man endnu ikke var klar over at det drejede sig om andet end et patronymikon.

Men i 1856 gik det op for folk hvad der var sket med deres navne. Da kom der nemlig et cirkulære fra kultusministeriet om at det efternavn som var valgt efter 1828-forordningen nu var bindende for alle følgende slægtsled. Mange nægtede helt enkelt at tro at det kunne være rigtigt hvad præsten påstod: at de havde pligt til at lade deres børn døbe med navne der betegnede dem som deres farfars sønner! Nogle nægtede at lade børnene døbe på disse vilkår, og i store dele af landet blev påbudet næsten ikke efterkommet. Men i løbet af en snes år var modstanden dog stort set brudt.

Men i alt dette levede de folkelige tilnavne i bedste velgående. Og netop fordi sen-dannelsen ikke mere var et meningsgivende patronymikon, men et latterligt paradoks gled det ud af hverdagen og kendtes ofte end ikke af de nærmeste naboer. Endnu ved 1800-tallets slutning anførtes på tiendelisterne sædvanligvis både sen-navn og tilnavn og på vælgerlister ofte alene tilnavnet, som også hyppigt anvendtes i retsprotokoller.

Men alt kunne være gået helt anderledes. Af kancelliets svar på de spørgsmål som tvivlrådige præster i månederne efter dåbsforordningens fremkomst stillede med hensyn til dens rette fortolkning fremgår det nemlig – om ikke krystalklart, så dog utvetydigt – at det eneste statsmagten krævede var et fast uforanderligt efternavn; men „Præsten [kan] ikke nægte at døbe et Barn med det Tilnavn, som vedkommende Fader eller Moder begærer, naar dette Tilnavn i sig selv er passende og dannet efter de sædvanlige Regler“. Heri ligger for det første at børnene uden videre kunne være blevet døbt med deres fædres tilnavne, for det andet at børn hvis fædre ikke havde noget tilnavn (udover patronymikon) let kunne have fået et, f.eks. et stednavn. En kancelliskrivelse peger direkte på denne mulighed.¹

Forordningen sagde således ikke at præsten skulle døbe børnene med patronymikon, men kun at *hvis* han gjorde det skulle for det første endelsen *-sen* anvendes både ved drenge og piger, for det andet skulle navnet føres som fast efternavn i fremtiden.²

Nogle få steder blev forordningens hensigt forstået. I Nordby på Samsø sørgede præsten således for at hele det folkelige forråd af tilnavne gennem dåben blev gjort til faste efternavne. Det var navne som Bonde, Brøndkjær, Degn, Farver, Grønsteen, Hjulmand, Jyde, Kræmmer, Lam, Mølbo, Smed, Skonning, Suder, Thundbo, Tolder. Og præsten, konsistorialråd S. P. Lassen, i det fynske sogn Østrup (Lunde herred, Odense amt) døbte gennem mange år sine sognebørn med nyopfundne stednavne, dannet med en vis tilknytning

til naturforekomster i nærheden af børnenes fødesteder, f.eks. Bæksted, Dambo, Damsted, Esklund, Hedemark, Hyllegaard (vist til trænavnet hyld), Højlund, Lavlund, Løkkegaard, Salbo, Selgaard (til selje, 'pil'), Ørgaard, Aabo. – Men de allerfleste steder fik forordningen en virkning som magthaverne ikke havde krævet og som folk ikke havde ønsket: faste sen-navne.

Situationen ved århundredets slutning var da den at et relativt lille antal familier havde fået deres folkelige tilnavne legaliserede som faste, officielle efternavne, medens det store flertal havde måttet se deres personlige eller arvede tilnavne fortrængt af et påduttet sen-navn på dåbsattesten.

Det var denne urimelighed man havde i tankerne da folketinget og regeringen i 1898 erkendte „det ønskelige i at Adgangen til at benytte disse Tilnavne som Slægtsnavne kunde fæstes i bestemte Regler“. Der nedsattes en kommission af videnskabeligt sagkyndige som skulle tilvejebringe det fornødne materiale til bedømmelse af tilnavnenes udbredelse. Gennem 131 meddelere fra hele landet indhentede kommissionen fyldige oplysninger om dansk navneskik. Essensen af disse oplysninger er allerede givet ovenfor: I store dele af Danmark bar flertallet af landbefolkningen uofficielle folkelige tilnavne, ikke som et tillæg til men i stedet for de officielle lovmæssige efternavne.

På basis af denne viden kunne man have ventet at lovgiverne havde udstedt en navnelov med denne ordlyd: „Enhver myndig person kan frit og uden omkostning antage det efternavn han måtte ønske at bære i fremtiden“. Men den lov som fulgte på kommissionens arbejde, lov om navneforandring af 1904, fik imidlertid ikke denne enkle, frigørende udformning. Der kan ikke gås i enkeltheder hér, men et par af lovens mest indgribende bestemmelser skal omtales.

Sigtet med loven skulle bl.a. være at give folk som 1828-forordningen havde pånødt et stivnet sen-navn, adgang til at få deres tilnavne legaliseret som efternavne. Men adgangen blev gjort alt for snæver: Indenfor et halvt år fra lovens ikrafttræden kunne folk som havde et uofficielt tilnavn få det gjort til legalt efternavn for sig selv og deres efterkommere, hvis de kunne dokumentere at de selv og deres forældre og bedsteforældre havde været kendt under navnet på den pågældende egn.

Loven bestemte desuden at folk indenfor et år fra dens ikrafttræden ved skriftlig anmeldelse til justitsministeriet kunne få deres efternavn „forbeholdt“, d.v.s. båndlagt således at det ikke kunne erhverves af andre (bortset fra ovennævnte gruppe indenfor det første halve år).

Indenfor et år fik endvidere ejere af fast ejendom adgang til at antage ejendommens navn som forbeholdt efternavn.

Efter årsfristens udløb kunne – og kan – i princippet enhver myndig person få tilladelse til at erhverve et hvilket som helst navn som efternavn, forudsat at det er passende og ikke vækker anstød eller strider afgjort mod dansk sprogbrug. Men kun hvis det ikke i forvejen er blevet forbeholdt.

Bevilling til et nyt navn medfører automatisk at navnet forbeholdes dets bærer og opføres i en fortegnelse over forbeholdte navne. Den nærmer sig 60.000 navne.

Loven om navneændring skulle gælde i 10 år. Dens fædre havde ventet at folk indenfor dette tidsrum ville melde sig i stort tal for at få deres sen-navne udskiftet med et mere individualiserende. Man lod endog udarbejde en liste over brugbare ikke-forbeholdte navne. Men forventningerne holdt ikke stik, formentlig især fordi lovens fremkomst forblev ukendt for de fleste. Desuden havde fristen for tilnavnes legalisering som efternavne været urimelig kort, hvortil kom at det i mange tilfælde kunne være vanskeligt eller umuligt at dokumentere hævde på navnet på den krævede måde.

Efter udløbet af lovens gyldighedstid, i 1916, forlængedes den til 1921, dernæst til 1931. Den blev så gjort tidsubestemt, og dens indhold er stort set optaget i navneloven af 1961.

Den der i dag ønsker sig et nyt efternavn kan få det uden større besvær. Der er nok at vælge imellem. Alene Postadressebogen, registrene til Geodætisk Instituts kortbøger og stednavneregistret til Traps Danmark frembyder et vældigt materiale, og i Institut for Navneforsknings arkiver ligger hundredtusinder af velegnede naturnavne, hvoraf mange aldrig har optrådt i nogen trykt kilde. Men man må være forberedt på at det navn man udser sig allerede kan være forbeholdt, således at man må gå videre i udvalget.

Man kan jo også lave sit eget efternavn. I den henseende er der et vidt spillerum.

Det står værre til for den som søger et bestemt navn, f.eks. et tilnavn hans forfædre har været kendt under, navnet på den gård han eller hans forældre stammer fra eller hvor han tilbragte mange lykkelige somre som barn, eller navnet på den sø hvor der hændte noget som fik afgørende indflydelse på hans skæbne. Han kan da risikere at navnet er forbeholdt, måske af en person som ikke har ringeste tilknytning til det, men bare er faldet over det i et eller andet register.

Loven åbner rigtignok en mulighed for at komme uden om forbeholdet, nemlig hvis man kan „påvise en ganske særlig tilknytning til et navn“. Men denne særlige tilknytning betragtes kun som påvist dersom ansøgeren kan godtgøre „at han og eventuelt tillige hans fædrene eller mødrene slægtninge i opstigende linie i 50 år eller mere efter det fyldte 15. år uafbrudt og upåtalte har været kaldt ved og almindeligt kendt under det ansøgte navn“. Dette skal godtgøres ved vidnesbyrd fra „to med hans forhold nøje bekendte personer“. Det er klart at det oftest vil være umuligt at opfylde disse betingelser.

Det er lettere at erhverve et navn som ens slægtninge har båret som legalt efternavn. Drejer det sig om forældre eller bedsteforældre kan det uden videre lade sig gøre, og faktisk benytter mange sig af adgangen til at an-

tage et efternavn fra mødrenesiden. Der kan også opnås tilladelse til at antage et navn der bæres eller har været båret som legalt efternavn af ens olde- eller tipoldeforældre, men kun hvis én af de eventuelt nærmere berettede giver sit samtykke.

Alt i alt kan det siges at den administrative praksis i tidens løb er blevet lempet i nogle retninger; men i hvert fald i én henseende er den skærpet. Tidligere kunne man almindeligvis opnå tilladelse til at erhverve et allerede forbeholdt slægtsnavn ved at indhente samtykke fra de personer som omfattedes af forbeholdet. Jagten i øst og vest på den ofte meget talstærke flok hvis samtykke krævedes kunne imidlertid være både tidrøvende og besværlig – og forgæves, og det nødvendige kontrolarbejde påførte myndighederne en hel del ulejlighed. Det er formentlig især det sidste der er grunden til at et forbeholdt navn efter 1961-loven kun kan erhverves af indehaverens efterkommere, forældre, søskende og søskendes børn. Til gengæld behøver ansøgere inden for denne kreds kun at tilvejebringe samtykke fra én af de personer som omfattes af forbeholdet.

Denne indskrænkning i adgangen til at erhverve et efternavn på samtykke grundlag har frataget en del mennesker muligheden for at antage deres forfædres tilnavn som legalt efternavn – en mulighed som dog nok i de fleste tilfælde var mere teoretisk end reel. Et konkret eksempel: Erik Jensen fik i 1905 bevilling til at antage slægtens gamle tilnavn Hulsig som legalt efternavn. To af hans seks brødre antog også navnet, som således førtes videre af deres talrige efterkommere. Men en lang række medlemmer af slægten vil i dag være afskåret fra at erhverve tilnavnet, skønt det jo er ganske tilfældigt at Erik kom først i sin tid.

Et andet eksempel: Ingen af indehaverne af efternavnet Kolstad benyttede sig af 1904-lovens adgang til at få navnet forbeholdt, hverken dengang eller senere. Imidlertid er der andre som i deres søgen efter et nyt navn tilfældigt er faldet over det norske gårdnavn som Kolstad-navnet går tilbage til. Og en skønne dag figurerer Kolstad i fortegnelsen over forbeholdte navne. Hermed er andre udelukket fra at antage navnet, også personer som familiemæssigt (f.eks. ved svogerskab) eller på anden vis har en naturlig tilknytning til navnet.

Endnu en side af sagen må nævnes. Det er forkert at tro at nydannelse af folkelige tilnavne var et fænomen som kun var levende i gamle dage. Der dannes stadig tilnavne, ikke bare til prominente personer som eksempelvis ovenfor, og mønsteret er fortsat overordentlig varieret. Eksempelvis bliver gårdnavne ret ofte gjort til tilnavne, og det er vel at mærke ikke navnebæren selv men omgivelserne der skaber dem. En gårdbruger fik tilnavnet Gadegård, ikke mens han boede på gården, men først da han solgte den og flyttede til en anden kant af sognet. En gift kvinde – og ægteparrets børn – fik ægtemandens mødreneslægts tilnavn, medens manden selv aldrig blev kaldt

ved navnet. En kvinde fik tilnavn efter en gård hvor hun en årrække havde været husbestyrerinde, men gårdens ejer blev aldrig kaldt ved gårdsnavnet.

Hvis en person som på helt naturlig måde af sine omgivelser har fået tillagt et personligt tilnavn skulle ønske at drage den konsekvens heraf at udskifte sit officielle sen-navn med det navn han rent faktisk er kendt under, vil han ofte måtte konstatere at navnet allerede er forbeholdt. Måske fordi det i henhold til 1904-loven er blevet anmeldt som efternavn, eller fordi det tilfældigvis er blevet erhvervet af en navnesøgende uden personlig tilknytning til navnet.

Prøver vi at sammenfatte navnehistorien fra 1828 til i dag kan vi fastslå: 1828-forordningens utilsigtede udryddelse af tusinder af gode individualiserende tilnavne formåede 1904-loven kun i ringe grad at råde bod på. Denne lov og senere lovgivning har gjort det nemt at ændre navn, og forrådet af frie efternavne er stort og varieret. Men de mange som ikke bare ønsker et andet navn, men et ganske bestemt andet navn, vil ofte være udelukket fra det, fordi ønsket om at erhverve navnet godt kan være velbegrundet og baseret på en naturlig tilknytning til det, uden at lovens betingelser dermed er opfyldt.

Ud fra det synspunkt at dansk navnetradition er en levende folkelig organisme som gror bedst uden snærende bånd – således som den groede i årtusinder – og forøvrigt også ud fra det synspunkt at retten til frit at vælge sit eget navn også er en del af den personlige frihed, og endelig ud fra den betragtning at *navne* er sprog og at sproget er alles eje – så skal det hér foreslås at en kommende revision af navneloven gøres så lidt restriktiv som overhovedet muligt. Og det er virkelig muligt at gøre navneloven meget fri.

Det vigtigste må være at begrænse adgangen til navneforbehold meget kraftigt. Kun i ganske få tilfælde bør det være muligt at båndlægge et navn. Vel kan det lovfæstede navneværn beskytte bærere af navnet Vestergård mod at den allerede tusindtallige flok øges med endnu tre-fire navnefæller. Navneværnet gælder til trods for at efternavnet Vestergård jo er identisk med gårdsnavnet Vestergård som findes i snart sagt hvert sogn. Men da medlemmerne af slægten Milo i sin tid prøvede at få det kendt ulovligt at sæbefirmaet Henkel markedsførte en bestemt håndsæbe under navnet Milo, hævdede firmaet, at sæbenavnet ikke havde nogen forbindelse med familiens navn, men sigtede på den græske ø Milo (den med Venus fra -), og familien tabte sagen. Derimod vil det næppe lykkes nogen at få lov til at antage et Thorup som efternavn under påberåbelse af at der ikke er tale om det allerede forbeholdte efternavn, men om landsbyen Thorup i Aggersborg sogn (eller en anden af den snes Thorupper som findes i Danmark). Navnelovens bestemmelse om navneværn sikrer således en Vestergård eller en Thorup mod at få endnu et par navnefæller. Men den kan ikke hindre at vi kommer til at dele navn med et stykke håndsæbe, med eller uden Venus på indpakningen.

Det er ikke meningen hér at lave udkast til en ny navnelov; men nogle antydninger skal gives. Det kunne være noget i denne retning: „Følgende navne kan frit antages som efternavne, uanset om de i forvejen er brugt som sådan: (a) Danske stednavne med undtagelse af navne som kun bæres af en enkelt ejendom og som er tinglyste. (b) Navne som i forvejen bæres af mindst 100 (?) personer“. I den nugældende norske navnelov skelnes mellem „mere vanlige navne“ og „navne som ikke hører til de mere vanlige“. Kun den sidste gruppe er omfattet af navneværn. Kriteriet for at et navn ikke hører til de mere vanlige har været at det bæres af højst ti slægter. Men da slægtsbegrebet er vanskeligt at administrere har man i praksis støttet sig til forskellige hjælpekræfter, bl.a. antallet af bærere.

Den indskrænkning af navneværnet som hér er skitseret behøver ikke at lade den i stikken som har lavet et navn helt for sig selv alene, netop for at skille sig navnemæssigt ud fra alle andre. I sådanne tilfælde kan der anlægges et ophavsretligt synspunkt. Beskyttelsen kunne eventuelt gøres tidsbestemt. Den vil naturligt faldt bort når antallet af navneskaberens efterkommere har bragt navnet ind i gruppen „mere vanlige navne“.

Man må ikke tro at en liberalisering af navneloven vil få en mængde danskere til at ændre deres sen-navn til et mere karakteristisk navn, eller at folk i stort tal vil give sig til at granske i hvad det var for tilnavne deres tippe-tipoldeforældre satte over styr i forrige århundrede, med henblik på at bringe dem i brug igen.

Vort folks store forråd af sen-navne er undertiden blevet fremstillet som noget af en national ulykke – i det mindste som en vældig upraktisk skik. Men med hensyn til den praktiske side af sagen, navnet som identitetsmærke, så har personnummeret jo allerede overtaget denne funktion når det gælder forholdet mellem borgerne og den offentlige administration. Desuden er det lidt misvisende når der peges på det enormt store antal Jensen'er, Nielsen'er o.s.v. Vi har da alle mindst ét fornavn, og netop i vor tid kommer vi på fornavn med flere og flere i takt med at vi bliver dus med flere og flere. Nok fylder *Jensen* 306 spalter i Københavns telefonbog; men *Peter Jensen* fylder dog mindre end tre spalter, og den meget almindelige kombination *Jørgen Jensen* knap syv spalter.

„Der bør snarest pustes nyt Liv i Arbejdet for at skaffe Befolkningen gode Slægtsnavne“, skrev en forfatter med adresse til ministerium og folketing i 1945 i en bog om emnet. Han taler om „de kedelige sen-navne“, og kalder dem endog en misere. Men på bogens omslag står hans eget gode sen-navn: Thomsen.

Den navneskik som endnu i sidste halvdel af 1800-tallet var levende i store dele af landet vil ingen nok så liberal navnelov i sig selv kunne genoplive. Og udover at fjerne unødvendige skranker bør statsmagten afstå fra at dirigere udviklingen. Den forløb harmonisk i årtusinder uden juridisk assistance.

LITTERATUR:

Utredning om endringer i navneloven (Justisdepartementet i Norge 1976).

Lov nr. 140 af 17. maj 1961 (lov om personnavne).

Justitsministeriets cirkulære af 13. november 1974 (om udfærdigelse af navnebevis).

Rikard Hornby, Danske Navne (1951).

Alfr. Thomsen, Vore Slægtsnavne (1945).

Ib Lunøe, Dansk Personnavneret (1944).

Fredrik Nielsen m.fl., Dansk Navneskik (1899).

J. Kousgård Sørensen, Tilnavne og slægtsnavne (i: NORNA-rapporter 8, Uppsala 1975).

H. F. Feilberg: Navneskik. I tidsskriftet Dania III (1895-96) s. 289-330.

NOTER:

1. Kancelliskrivelse (Cirkulære til biskopperne) af 4. okt. 1828.
2. Kancelliskrivelse af 20. okt. 1829.

Albøge, Gordon, f. 1924, cand. mag., universitetslektor. Har bl.a. skrevet: Blicher og demokratiet (i: Studier over Blichers E Bindstouw (1962)), Kirkelovene og landskabslovene (i: Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen (1971)), Til Vederloven (i: Navnestudier XIII (1974)), Stednavne i Ringkøbing Amt, nordlige del (Danske Stednavne XVII.1 (1976)), Om stednavnets begreb og struktur (i: Acta Philologica Scandinavia XXXI (1976)). Adresse: Carlsvej 4 A, 2840 Gentofte.

Kildeskriftselskabet fylder 100 år

Den 28. januar 1977 fyldte Selskabet for udgivelse af kilder til dansk Historie 100 år, hvilket er en begivenhed som fortjener at noteres ikke alene på grund af de mange for-tjenester, som selskabet gennem de 100 år har indlagt sig, men også fordi det er et spillevende selskab, som ikke blot selv står midt i en rivende udvikling, men som også på afgørende vis præger hele udviklingen af udgivelse af historisk kildemateriale.

Selskabets nuværende formand er landsarkivar dr. phil. Sune Dalgård, som efter at have været sekretær fra 1956 i 1966 efterfulgte professor Astrid Friis. I Sune Dalgårds tid som formand er der sket en ganske bemærkelsesværdig udvikling inden for selskabet. Som en begyndelse hertil organiseredes det praktiske arbejdsapparat, idet selskabet i 1968-69 oprettede et fast kontor støttet af det humanistiske forskningsråd og i samarbejde med andre historiske selskaber, og opbyggede et selvstændigt og effektivt salgsapparat. I 1969 begyndte selskabet at udsende fotolitografiske optryk, de såkaldte reprotryk, af sjældne ældre værker af kildekarakter, udsolgte kildeudgaver og vigtige fremstillinger af dansk historie, og åbnede hermed mulighed for, at disse vigtige værker også kunne anskaffes af nye og små biblioteker og af privatpersoner. Næste skridt på vejen var beslutningen om at tage den nyeste fotografiske teknik i anvendelse og påbegynde udsendelsen af historisk forskningsmateriale på filmmikrokort (mikrofich), hvorover man i 1975 kunne udsende det første katalog og i 1977 et nyt. Det drejer sig på nuværende tidspunkt om ialt 2000 mikrokort, som indeholder noget i retning af 150.000 sider. Prisen for disse mikrofiches var til at begynde med sat til 2 kr. pr. stk., men desværre har det nu været nødvendigt at sætte den op til 5 kr. Set fra et brugersynspunkt kan det ikke noksom beklages, at de bevilgende instanser har trukket deres tilskud tilbage, inden brugen af mikrofiches endnu er helt indarbejdet. Dette kan komme den fremtidige udvikling til ubodelig skade. Men heller ikke hermed er selskabets initiativrigdom udtømt. I 1975 drøftedes en samlet planlægning af den videre virksomhed, og der nedsattes foreløbig to specialistgrupper til planlægning af udgivelser indenfor dansk middelalderhistorie og indenfor 16.-18. årh.s historie. For at runde billedet af skal det nævnes, at man også omgås med planer om udgivelse af hidtil utrykte afhandlinger af danske historikere med anvendelse af nyeste trykmetode.

Selskabets sigte er bredt almenhistorisk, men blandt dets udgivelser er mange, som er af den største værdi for personalhistorikerne og også en del for slægtshistorikerne. Fra kataloget over mikrokort behøver man således blot at minde om arkivregistraturerne bl.a. over privatarkiver, hvor man er nået til bogstav H incl., Hirschs fortegnelse over danske og norske officerer m. fl. 1648-1814, fortegnelsen over embedsudnævnelser under Rentekammeret 1660-1848, udvalgte københavnske vejvisere samt Holger Mallings Vielser i danske landsogne 1661-1792. Der er al mulig grund til at ønske tillykke og udtrykke de bedste ønsker for fremtiden.

Red.

Personnummerering i anetavler

Det fortløbende systems historie (Kekule von Stradonitz' system)

Af K. Albertsen

En anetavle giver for en given udgangsperson, probanden, oplysning om dennes to forældre, fire bedsteforældre, otte oldeforældre, o.s.v.

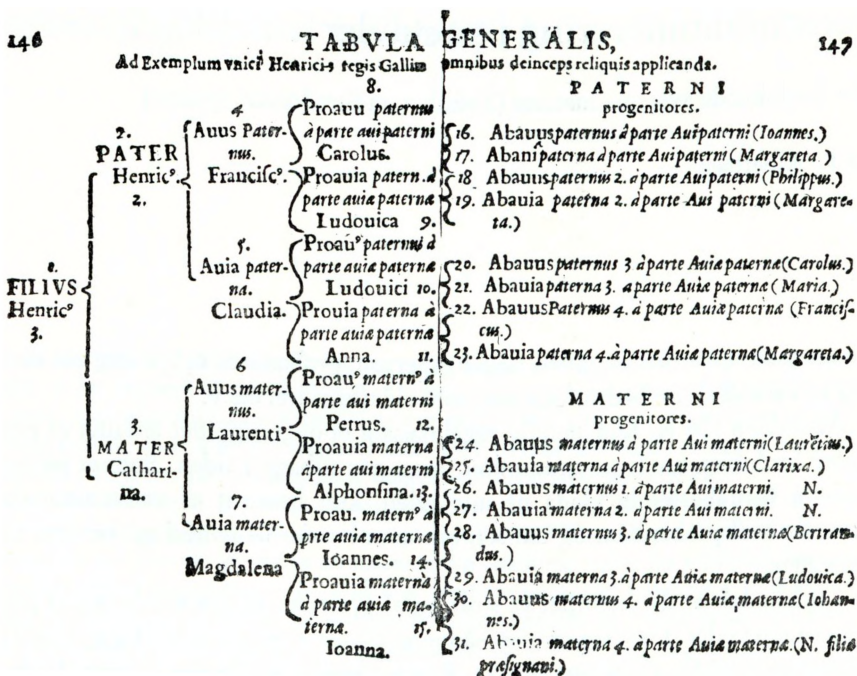
Anetavlen har en fuldstændig regelmæssig opbygning, idet antallet af personer fordobles for hver generation, man går tilbage i tiden. Enhver person har sin forudbestemte plads på anetavlen, kun bestemt af vedkommendes slægtskab til probanden, og uanset, om man kender de genealogiske data for personen.

I tidens løb er der opstillet et stort antal systemer til nummerering af personer i anetavler. Oversigter over sådanne systemer er givet af Hager (1905), Wretman (1924), Fabritius (1941), Rösch (1953), v. Klocke (1953), Luther (1960) og Fabritius og Hatt (1963). Her i landet har Strandbygård foreslået et originalt system (1953).

I denne artikel skal kun omtales et af disse systemer, nemlig det, der sædvanligvis benævnes efter Kekule von Stradonitz, som beskrev det i 1898. Systemet er imidlertid meget ældre, og i det følgende skal dets historie behandles. Det vil blive omtalt, hvordan systemet til forskellige tider er blevet opstillet, beskrevet og anvendt af forskellige forskere uafhængigt af hverandre. Det er derfor vanskeligt at knytte en bestemt persons navn til systemet, hvorfor der her vil blive benyttet den neutrale betegnelse *det fortløbende system*. Denne betegnelse er også at foretrække af en anden grund, nemlig at den netop fremhæver dette systems hovedegenskab.

DET FORTLØBENDE SYSTEM

I dette system betegnes probanden med nummer 1. I forældregenerationen betegnes faderen med nr. 2 og moderen med nr. 3. I bedsteforældregenerationen betegnes farfaderen med nr. 4, farmoderen med nr. 5, morfaderen med nr. 6 og mormoderen med nr. 7. I oldeforældregenerationen betegnes farfaderens fader med nr. 8, o.s.v. Nummereringen begynder således med probanden og fortsætter *fortløbende* fra generation til generation.

Figur 1. Oversigtstavle fra Eyzinger (1590).

DET FORTLØBENDE SYSTEMS HISTORIE

Eyzinger (1590)

I 1590 udgav den østrigske diplomat og historieskriver Michael Eyzinger (ca. 1530-1598) i Köln en bog med titlen *Thesaurus principum hac aetate in Europa viventium*. (Biografiske oplysninger om Eyzinger findes i henvisningerne i note 1).

Første del af bogen er en oversigt over de habsburgske kejseres afstamning fra Julius Cæsar frem til Rudolf 2 (1552-1612). Anden del er en fortegnelse over de regerende fyrstehuse i Europa på udgivelsestidspunktet.

Det er imidlertid bogens tredje del, der er af interesse her. Den består af en række anetavler for europæiske fyrster og deres hustruer og er den ældste trykte samling af anetavler (Forst-Battaglia (1913b)). I denne del af værket findes også den ældste kendte anvendelse af det fortløbende nummerringssystem. Systemet introduceres ved hjælp af en oversigtstavle (tabula generalis), hvor der dels på latin er angivet slægtskabsbetegnelserne for de enkelte aner i forhold til probanden, dels er angivet et nummer efter det fortløbende system (figur 1). Efter hver slægtskabsbetegnelse er anbragt et personnavn, der tjener som eksempel og refererer til den følgende anetavle for Henrik 3 af Frankrig (figur 2).

Figur 2. Anetavle for Henrik 3 af Frankrig (1551-1589). (Eyzinger 1590)).

Foruden oversigtstavlen findes ialt 34 anetavler. 24 af tavlerne er for enkeltpersoner (heraf er seks kvinder), tre er for to brødre, en for en broder og en søster, mens de resterende seks er for enkeltpersoner „et fratres“ (og brødre).

Alle anetavler er med 16 aner (nr. 16-31), og i alle tavler er det fortløbende system anvendt. Dog er numrene 1-15 af uforklarlige grunde udeladt i tavlerne 8-15, derimod ikke numrene 16-31.

Ud over oversigtstavlen er der ikke i bogen nogen beskrivelse af systemet eller omtale af dets egenskaber. Det tjener rent praktiske formål, og teoretiske overvejelser eller begrundelse for den valgte nummereringsmetode findes ikke.

Eyzinger kom ikke til at danne skole. Systemet synes at være fuldstændig glemt, selv om hans værk formentlig i lang tid måtte anses for at være af høj kvalitet og er blevet meget benyttet i en tid, hvor næsten al genealogi var fyrstegenealogi.

Forst-Battaglia, der i 1913 henledte opmærksomheden på de Sosas anvendelse af systemet (se nedenfor), nævner i sin bibliografi (1913b) Eyzingers bog (dog udgaven fra 1591). Han kan næppe have kendt bogen af selvsyn,

da han så ville have bemærket Eyzingers brug af systemet og have fremhævet denne og ikke de Sosas. Først i 1940, efter 350 års forløb, blev Eyzingers indsats endelig fremdraget af glemselen af W. K. Isenburg.

Geronimo de Sosa (1676)

Franciskanermunken Geronimo de Sosa fra klosteret San Maria la nouva i Neapel udgav i 1676 en anetavle med 256 aner for Fadrique de Toledo Osorio (1635-1705), den syvende markis af Villafranca og spansk vicekonge i Neapel, der på dette tidspunkt hørte under Spanien. (Biografiske oplysninger om probanden findes i henvisningen i note 2).

Anetavlen er opbygget af en tavle (A) med 16 aner (nr. 16-31) for probanden (se figur 3), efterfulgt af 16 tavler (B-R, (J mangler)) med 16 aner for hver af probandens 16 aner. I tavlerne anvendes det fortløbende system, og i tavlerne B-R er nummereringen fortsat, således at de ialt 17 tavler tilsammen udgør *en* anetavle med 256 aner for probanden.

Bogens indledning omtaler opbygningen af anetavlen og hvorledes numrene (og bogstaverne) knytter de 17 tavler sammen. En egentlig beskrivelse af selve systemet og dets egenskaber samt overvejelser vedrørende dets opstilling mangler imidlertid ganske, og at de Sosa i sin indledning skulle „for-svare“ systemet, som Forst-Battaglia (1913a) anfører, findes der ingen antydning af.

G. de Sosa benytter systemet til at henvise til de enkelte personer, bogen omtaler, f.eks. i bogens anden del, hvor der findes en lang række ascentorier, der viser, hvorledes probanden er beslægtet gennem sine aner med en række samtidigt levende fyrstelige personer.

Nummeringssystemet anvendes også i anetavlen til at redegøre for anesammenfald. Hvis en person optræder mere end en gang i anetavlen, anføres efter personens navn det eller de lavere numre, hvorunder den pågældende også findes i anetavlen. Hvis en person optræder mere end en gang i anetavlen, anføres hans navn den anden og de følgende gange med kursiv (se figur 3, hvor nr. 14 = nr. 4 og nr. 15 = nr. 5), en typografisk finesse, der også med fordel kunne anvendes i dag.

I forbindelse med omtalen af anesammenfald er det værd at fremhæve de Sosas omtale (side 388-389) af, at de 510 aner (nr. 2-511) i virkeligheden kun repræsenterer 269 personer, fordi flere personer optræder mere end en gang. Nogen nærmere diskussion heraf forekommer dog ikke hos de Sosa, der nøjes med at konstatere fænomenet, som ellers først findes behandlet i den genealogiske litteratur i slutningen af det 19. århundrede.

Det er ikke muligt at sige, om de Sosa har kendt Eyzingers værk, der ikke nævnes nogetsteds i hans bog, men da de Sosa som nævnt har beskæftiget sig med slægtskabet mellem probanden i anetavlen og en række fyrstelige

ARBOL PRIMERO. 9				
EL MARQUESES.	PADRES DEL MARQUES.	ABVELOS DEL MARQUES.	BISABVELOS DEL MARQUES.	TERCEROS ABVELOS DEL MARQUES.
A D. FADRIQUE DE TOLEDO OSORIO, septimo Marq̄s de Villafra, quarto Duq̄ de Fernandina, y quarto Principe de Montaluan. Segundo Marques de Villanueva de Valdeusa, Conde de Peñaromiro: Señor de Cabrera, y Ribera, Coto de Valboa, Valle de Lofada, y Matilla de Arzón: Comendador de Valdericote, en la Orden de Santiago: Gentilhombre de la Cámara de su Magestad: Virrey, y Capitan General del Reino de Sicilia, &c.	2. D. FADRIQUE DE TOLEDO OSORIO, r. Marques de Villanueva de Valdeusa, General de la Armada real de España, Hermano segundo de D. Garcia de Toledo, Sexto Marques de Villafra.	4. D. PEDRO DE TOLEDO OSORIO, 5. Marques de Villafra. Segundo Duque de Fernandina, &c.	8. D. GARCIA DE TOLEDO OSORIO, 4. Marques de Villafra.	16. DON PEDRO DE TOLEDO, Segundo Marq̄s de Villafra.
			9. Doña Victoria Colona, 4. Marq̄sa de Villafra.	17. Doña Maria Oforio Pimentel, segunda Marquesa de Villafra.
				18. Afcasio Colona, Conde de Napoles, Duque de Tallaco.
				19. Doña Juana de Aragon, Condesa de Albe. Duquesa de Tallaco.
			10. Don Yñigo Lopez de Mendoza, tercero Marques de Mondejar.	20. Don Luis Hurtado de Mendoza, segundo Marques de Mondejar.
				21. Doña Catalina de Mendoza, segunda Marquesa de Mondejar.
			11. Doña Maria de Mendoza, Marq̄sa de Mondejar.	22. D. Yñigo Lopez de Médoça, quarto Duque del Infantado.
				23. Doña Isabel de Aragon, quarta Duquesa del Infantado.
				24. D. Luis Christoval Ponce de Leon, segundo Duque de Arcos.
			6. Don Luis Ponce de Leon, quinto Marques de Zaza, primogenito del Duque de Arcos.	12. Don Rodrigo Ponce de Leon, tercero Duque de Arcos.
		3. Doña Elvira Põze de Leon, Marq̄sa de Villanueva de Valdeusa, Camarera Mayor de la Reyna N. Señora, Doña Mariana de Austria.		13. Doña Teresa de Zuñiga, 3. Duq̄sa de Arcos.
		7. Doña Victoria de Toledo, 5. Marq̄sa de Zaza.	14. Don Pedro de Toledo, quinto Marques de Villafra. 4.	26. D. Frãscisco de Zuñiga y Sotomayor, quinto Duque de Vejar.
			15. Doña Elvira de Mendoza, 5. Marq̄sa de Villafra. 5.	27. Doña Guiomar de Mendoza, quinta Duquesa de Vejar.
				28. D. Garcia de Toledo, quarto Marq̄s de Villafra. 8.
				29. Doña Victoria Colona, quarta Marq̄sa de Villafra. 0.
				30. Don Yñigo Lopez de Mendoza, tercero Marques de Mondejar. 10.
				31. Doña Maria de Mendoza, 3. Marq̄sa de Mondejar. 11.

Figur 3. Anetavle for Fadrique de Toledo Osorio (1635-1705) (G. de Sosa 1676)).

Table of Ancestral Roots

Grade of kinship.	Father's side.	Mother's side.
Child	1	
Parents	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> 2 3 </div>	
Grandparents ...	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> 4 5 6 7 </div>	
Great-grandparents &c.	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> 8 9 10 11 </div> &c.	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> 12 13 14 15 </div> &c.

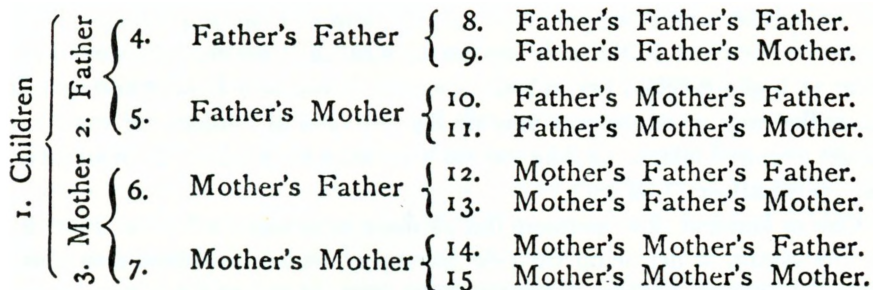
Figur 4. Galtons nummereringssystem (1883).

personer, hvis slægter også findes omtalt hos Eyzinger, er det vel sandsynligt, at han kan have benyttet Eyzingers bog, især da de Sosa arbejdede i en tid, hvor man sjældent anførte sine kilder. En selvstændig opstilling og anvendelse af systemet kan dog naturligvis ikke udelukkes.

I tiden efter offentliggørelsen af de Sosas arbejde kendes ingen eksempler på anvendelse af systemet i den genealogiske litteratur. Først i 1913 og 15 år efter fremkomsten af Kekule von Stradonitz' artikel om anenummerering gjorde Forst-Battaglia endelig opmærksom på de Sosas anvendelse af systemet (1913a og b). Dog nævner Forst-Battaglia senere i sin *Wissenschaftliche Genealogie* (1948, side 31) i forbindelse med omtalen af Sosa, at også Menestrier og Le Laboureur tidligt anvendte det fortløbende system, men der findes ikke nogen kildeangivelse til denne oplysning. Af disse to forfattere, Claude Francois Menestrier (1631-1705) og Jean Le Laboureur (1623-1675) udkom i 1683 et folioværk med en afhandling om anetavler af Menestrier og en anetavlesamling over franske konger m.fl. af Le Laboureur. Intetsteds i dette værk er der anvendt noget nummereringssystem, men andre værker af de to forfattere har foreløbig ikke været tilgængelige. Forst-Battaglias oplysninger er dog ikke altid helt pålidelige, og Menestrier og Le Laboureur er aldrig fundet omtalt andre steder i forbindelse med det fortløbende system.

Galton (1883)

Francis Galton (1822-1911) udarbejdede omkring 1882-83 nogle spørgeskemaer til brug ved en undersøgelse af, om sorthårede personer var mere frugtbare end lyshårede. Han beskæftigede sig med en teori om, at den sorthårede del af den engelske befolkning tiltog på bekostning af den lyshårede. Der

Figur 5. Galtons nummereringssystem (1884).

foreligger dog ikke noget resultat af denne undersøgelse. I disse skemaer fandtes den første anvendelse af det, som Karl Pearson i sin biografi over Galton kalder *Galton's system of numerals for relationship* (Pearson (1924)). Dette system er identisk med det fortløbende system.

En beskrivelse af systemet gav Galton i 1883 i tidsskriftet *Nature*. Den ledsagende tabel ses i figur 4. Denne figur kan opfattes som en anetavle, hvor probanden (= child) er anbragt øverst og de ældste aner nederst. Galton omtaler kort enkelte af systemets egenskaber og nævner, at det kan tjene som en art indholdsfortegnelse ved omfattende genealogiske undersøgelser og kan vise, hvad der er gjort, og hvad der mangler at blive gjort. Dette arbejde gav iøvrigt anledning til opstilling af et andet system til personnummerering i anetavler. (Se note 4).

Pearson (1924) gengav det meste af dette arbejde, dog er fodnotens forslag (side 355) om anvendelse af decimaler til angivelse af de enkelte individer i en flok helsøskende, der er probander i en anetavle (og af anerne og deres søskende) helt og holdent Pearsons eget forslag, men dette fremgår ikke af det pågældende sted.

Der kan ikke herske tvivl om, at der her foreligger en fuldstændig selvstændig og uafhængig opstilling af systemet, som Galton rent teoretisk afledte ud fra det binære talsystem (totals-systemet). (En artikel om det fortløbende system og det binære talsystem følger i næste hæfte).

Galton: Inquiries into Human Faculty (1883)

Samme år udgav Galton bogen *Inquiries into Human Faculty and Its Development* (1883), hvori han bl.a. beskrev såkaldte *number forms*, d.v.s. geometriske figurer, som visse mennesker ser for deres indre øje, når de beskæftiger sig med tal.

I forbindelse med sin redegørelse for disse forhold nævner Galton tillige tankeforbindelser af anden art end geometriske figurer, og han har samlet en række tilfælde af, hvorledes nogle personer ligefrem personificerer visse

tal, og nævner som eksempel herpå tallet 3 „som en kvindelig ledsager til 2“. Ligheden med det fortløbende system er slående. Herefter fortsætter han: „Der er ingen enighed om tallenes køn. Jeg havde selv ejendommeligt nok forestillet mig, at *naturligvis* ville de lige tal være af hankøn, og var overrasket over at finde, at de ikke var det“, (nemlig for nogle af de mennesker, der „personificerer“ tallene).

Galton kommer ikke nærmere ind på disse psykologiske forhold, men det er interessant, at det netop var i det samme år, at han publicerede sit nummereringssystem. I ingen af hans arbejder herom har han dog draget paralleller mellem systemet og de nævnte psykologiske forhold.

Galton: Record of Family Faculties (1884)

Næste år udgav Galton sin *Record of Family Faculties* (1884), som indeholder skemaer til at optegne legemlige og sjælelige egenskaber, sygdomme og dødsårsag hos en proband, hans forældre, bedsteforældre og oldeforældre samt disses søskende. Han udlovede 500 pund sterling til fordeling blandt de britiske borgere, der på grundlag af bogens skemaer sendte ham de bedste uddrag af deres egne familieoptegnelser. Han modtog ialt 150 besvarelser, hvoraf 95 fik del i præmiesummen. Besvarelserne gav ham i de følgende år materiale til en række arbejder over menneskets arvelighedsforhold.

Galton benyttede i denne bog sit nummereringssystem, som han i sin indledning fremlægger i den form, som ses i figur 5. Her er probanderne (children) nu anbragt længst til venstre og de ældste aner længst til højre. En anden ændring fra 1883 til 1884 er, at han nu anvender formen *father's mother* (forkortet F.M.) i stedet for som tidligere *mother of father* (forkortet mf).

Galtons *Life History Album* (1884) bestod af en række skemaer, der var beregnet til for et enkelt individ at anføre en række biologiske og medicinske data (højde, vægt, sygdomme m.m.) på forskellige tidspunkter af livet. Også i denne bog er der afsat plads til genealogiske data for udgangspersonens søskende og forældre og disses søskende samt deres sygdomme, men ejendommeligt nok anvendes det opstillede nummereringssystem ikke heri.

I begge bøger findes der anvisninger på at foretage genealogiske undersøgelser, som dog er særdeles kortfattede.

Galton: Natural Inheritance (1889)

I 1889 omtalte Galton igen sit nummereringssystem i et tillæg til bogen *Natural Inheritance* (1889). Her foreslår han imidlertid en dobbelt betegnelse bestående dels af en bogstavbetegnelse, dels et nummer, adskilt med et komma. (Eksempel: FFF, 8 = *Father's Father's Father*).

Han er klar over, at begge betegnelserne angiver det samme, men mener,

at denne dobbelte nomenklatur har store praktiske fordele som en kontrol mod fejl, som en hjælp ved henvisninger og ved ordning af indsamlet materiale. Relationen til det binære talsystem er her trådt i baggrunden.

Det er beklageligt, at det ikke var den oprindelige form af systemet fra 1883 og 1884, der blev benyttet ved fremstillingen i denne bog, der af alle Galtons bøger fik den største udbredelse. Denne modifikation har formentlig bevirket, at systemet forekom uoverskueligt og uklart, hvorfor det heller aldrig fandt anvendelse i den biologiske litteratur.

Heller ikke i den genealogiske litteratur synes Galtons nummereringssystem nogensinde at være blevet omtalt, og ingen synes tidligere at have erkendt, at Galtons system er identisk med det system, der senere offentliggjordes af Kekule von Stradonitz. Dette er ejendommeligt, når man tænker på den store interesse, der omkring århundredskiftet var for en forbindelse mellem genealogi og arvebiologi.

Galton angiver (1889), at han anvendte systemet til sine egne formål, men der kendes ikke eksempler på offentliggjorte anetavler af Galton eller andre, hvori hans nummereringssystem anvendes.

Galton (1898)

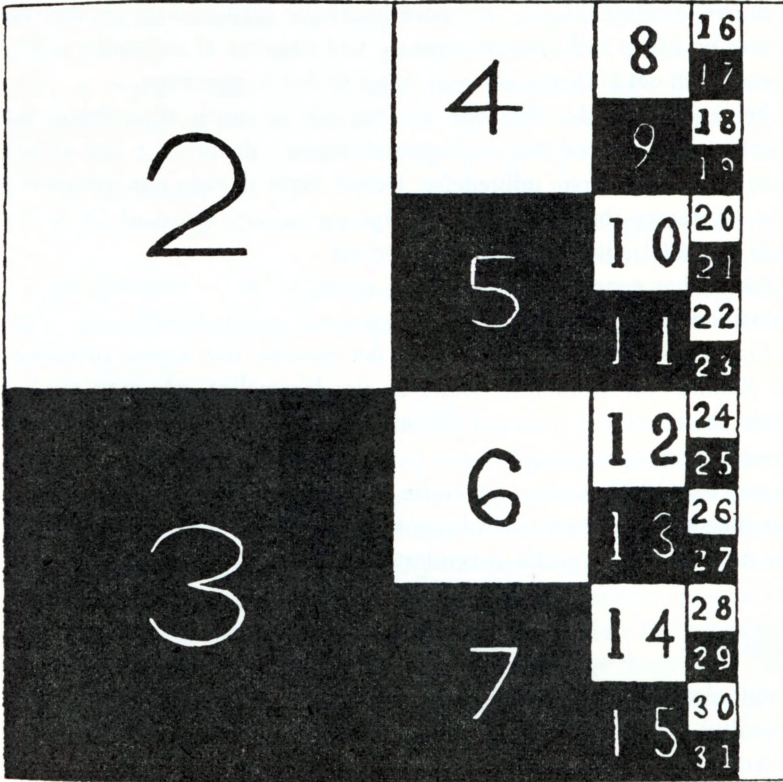
Mod århundredets slutning fremsatte Galton sin arvelighedslov (*law of ancestral heredity*), som dog efter genopdagelsen af Mendels arvelighedslove i året 1900 atter måtte opgives, idet den er uforenelig med den moderne arvebiologiske kendsgerninger.

Det fortjener dog at fremhæves, at han i et af sine arbejder for at klargøre teorien på ny anvendte sit nummereringssystem (figur 6). Hele kvadratet symboliserer et individs arvmasse. Forældrene (2-3) betinger halvdelen heraf, bedsteforældrene (4-7) en fjerdedel, oldeforældrene (8-15) en ottendedel, o.s.v. Ideen med kvadratet stammer dog ikke fra Galton, men fra Meston (se nedenfor). Galton ændrede numrene til sit eget nummereringssystem, idet han fandt dette bedre end det af Meston foreslåede.

Pearson (1930) omtaler også dette arbejde og uddyber systemets egenskaber med nogle eksempler på beregninger, der ikke findes hos Galton.

Kekule von Stradonitz (1898)

Kekule von Stradonitz forelagde for første gang sit system til anenummerering ved nogle foredrag i Berlin i november-december 1897, og i 1898 offentliggjorde han en artikel, hvori han beskriver sit system og foretager en sammenligning med Lorenz' anebrøksystem, der var blevet publiceret samme år. Han betegner beskedent sit system som „et forslag“, der yder det samme som Lorenz' system, men „på forskellig måde“.

Figur 6. Sammensætning af et individs arvemasse efter Galtons teori (1898).

Kekule von Stradonitz omtaler ikke, hvorledes han opstillede sit system. Derimod er han den første, der omhyggeligt beskriver en række egenskaber ved det fortløbende system.

Han nævner ikke nogen af forgængerne, og det synes klart, at han selv opstillede systemet. Det er derfor ikke rigtigt, når det siges, at han „fandt systemet anvendt hos de Sosa“ (Fabritius (1941)), eller at han „indførte de Sosas system i Tyskland“ (Henning og Ribbe (1972)). Som nævnt var det Forst-Battaglia, der først langt senere henledte opmærksomheden på de Sosa.

I en anmeldelse mange år senere (1926) taler Kekule von Stradonitz om „den af mig („gen-“)opdagede fremgangsmåde til anenummerering, som fagfællerne derfor venligst har benævnt efter mig“. (Den tyske tekst findes i note 5). Den anførte udtalelse er den eneste kommentar fra Kekule von Stradonitz' side, der er fundet, og noget prioritetskrav har han aldrig rejst.

Samtidig med den teoretiske artikel fandt systemet praktisk anvendelse i hans *Ahnentafel-Atlas* (1898-1904).

Først efter fremkomsten af Kekule von Stradonitz' arbejder fandt det fort-

løbende system omsider almindelig anvendelse ved offentliggørelse af anetavler, i begyndelsen især i Tyskland, men efterhånden også i de omliggende lande. Den første danske anetavle, der anvender systemet, er fra 1929 (Fabricius (1941), bibliografiens nr. 126).

Fr. v. Klocke (1943)

I 1943 omtalte v. Klocke to anetavler fra begyndelsen af det 19. århundrede, som han havde fremdraget i stadsarkivet i Werl i Westfalen. I begge disse anetavler var anvendt en fortløbende nummerering (med romertal) af probanden og dennes aner til og med nr. 15, hvorefter de 16 aner i den ene tavle var angivet med bogstaverne A-Q (I = J), men var ubetegnet i den anden. Her findes altså et tilløb til anvendelse af det fortløbende system. Nærmere oplysninger om tavlernes oprindelse fandtes ikke, men forfatteren mener, at der fra arkiverne må kunne fremdrages yderligere sådanne eksempler. Hvis dette er sket, er fundene dog ikke blevet omtalt i den senere litteratur.

EN MODIFIKATION AF DET FORTLØBENDE SYSTEM

Gennem tiderne har det været diskuteret lidenskabeligt i den genealogiske litteratur, hvorvidt en nummerering af personerne i en anetavle skal begynde med probanden eller med dennes forældre. I dag er dog alle enige om, at sagen drejer sig om en nummerering af *personer* i en anetavle og ikke af *anerne*, og at nummereringen derfor naturligt begynder med probanden.

Man kan imidlertid også begynde nummereringen med forældregenerationen, således at probanden er ubetegnet, mens probandens *fader* får nr. 1, moderen nr. 2, o.s.v. Nummereringen fortsætter også her fortløbende gennem generationerne. Alle numrene er en mindre end numrene end i det ovenfor omtalte system.

Denne modifikation af det fortløbende system bærer sædvanligvis Rollers navn, men også her findes der nogle forløbere. I 1953 benyttede Rösch betegnelsen Crzellitzers system, men dette er fejlagtigt. Crzellitzer brugte systemet, bl.a. i sine konsangvinitetstavler, men han opstillede det ikke.

Barfod (1846, 1864)

Den ældste kendte anvendelse af denne modifikation findes i den anetavle, som Frederik Barfod (1811-1896) udgav i 1846 over prins Frederik Kristian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (1829-1880). Også i den anden udgave af denne anetavle, der udkom i 1864 findes samme system anvendt, men det har ikke senere været anvendt i dansk genealogisk litteratur.

Anetavlen består kun af et enkelt ark. Der findes derfor hverken en beskrivelse af systemet, en omtale af dets egenskaber eller teoretiske overvejelser. Der synes heller ikke at findes udtalelser andetsteds af Barfod om baggrunden for hans opstilling af systemet. Supplerende oplysninger om personer i anetavlen findes i noter, der er ordnet efter anenumrene.

Det anføres hos Fabritius (1941, side 24 og 31), at Barfod anvender Kekule von Stradonitz' system. Dette er ikke rigtigt, da nummereringen hos Barfod ikke begynder med probanden, men med dennes fader.

Det i titlen nævnte antal aner, nemlig 254, er det samlede antal aner i hele anetavlen (nr. 1-254). Med nutidig sprogbrug drejer det sig om en anetavle med 128 aner, d.v.s. antallet af aner i den ældste anerække.

Meston (1897)

En amerikansk hesteavler, A. J. Meston, foreslog i 1897 den samme nummeringsmetode og angav samtidig den grafiske fremstilling af et individs arvemasse, som er omtalt ovenfor under Galton (1897) og gengivet i figur 6, hvor numrene dog af Galton er ændret til hans eget system. Oplysninger om Meston og baggrunden for hans opstilling af systemet har ikke kunnet findes.

Roller (1902)

I sit store anetavleværk over markgreverne af Baden begyndte Roller nummereringen af anerne med probandens fader. Han omtaler ikke, hvorfor denne fremgangsmåde er valgt, og han nævner overhovedet ikke Kekule von Stradonitz' artikel fra 1898. Han angiver formler for, hvordan man ud fra et givet anenummer finder henholdsvis forældrenes numre og barnets nummer, men beskriver iøvrigt ikke systemets egenskaber.

Det angives sædvanligt, at betegnelsen for den enkelte ane i Rollers system til anenummerering består af såvel en generationsbetegnelse i form af et romertal og et fortløbende nummer (Hager 1905), Wretman (1924) og alle senere forfattere). Imidlertid anvendes i anetavlerne i tavlebindet og i tre anetavler i listeform i tekstbindet kun den fortløbende nummerering og ikke noget generationsnummer. En sådan dobbeltbetegnelse er i alle tilfælde overflødig, da generationsnummeret altid indirekte fremgår af det fortløbende nummer. Kun i den del af tekstbindet, der indeholder en anetavle med 8192 aner opstillet efter „anestammer“ i alfabetisk rækkefølge, anvendes en dobbeltbetegnelse bestående af et romertal, der angiver generationsnummeret, og et fortløbende anenummer, adskilt med et punktum (altså ikke et komma som angivet af Hager (1905) eller et kolon som hos Wretman (1924) og Fabritius (1941)).

Der er således stor forskel på den anenummerering, som Roller selv an-

vendte, og den nummerering, som senere forfattere har betegnet som Rollers system, men der kan ikke være tvivl om, at Roller selv anså den fortløbende nummerering som den egentlige nummerering af personerne i en anetavle, og at han kun anvendte den dobbelte nummerering til støtte for oversigten i den meget store anetavle, hvor fremstillingen især tog sigte på at redegøre for særdeles indviklede forhold vedrørende anesammenfald og aneforskydning.

Det angives også altid, at probanden er ubetegnet hos Roller, men han anvendte betegnelserne a, b, ... (i tavleformen) og 1a 1b, ... (i listeforment) for probanderne. De sidstnævnte betegnelser er ulogiske, da der her sker en sammenblanding af betegnelser for probandens fader og probanden. Ingen af dem er nævnt hos de forfattere, der beskriver Rollers system.

Denne modifikation af det fortløbende system fik efter århundredskiftet en vis udbredelse, specielt i den udformning, der benyttede dobbeltbetegnelserne, men den er senere trængt i baggrunden af det fortløbende system. I den danske litteratur kendes ikke noget eksempel (Fabritius (1941)), bortset naturligvis fra Barfods ovennævnte arbejde.

LITTERATUR

Det fortløbende systems historie (ordnet kronologisk)

Eyzinger, Michael: *Thesaurus principum hac ætate in Europa viventium*. Köln 1590.

Findes i Det kongelige Bibliotek, København.

Sosa, Geronimo de: *Noticia de la gran casa de los marquesos de Villafranca*. Napoles (Neapel). 1676.

Findes i British Library (tidligere British Museum), London. Om dette eksemplar: Se note 3.

Galton, F.: *Arithmetic notation of kinship*. *Nature*. 28.435.1883.

Samme: *Record of Family Faculties. Consisting of Tabular Forms And Directions For Entering Data With An Explanatory Preface*. London. 1884.

Samme: *Natural Inheritance*. London. 1889. Side 248-254: Appendix G. Orderly arrangement of hereditary data.

Samme: *A diagram of heredity*. *Nature*. 57.292.1898. (27. januar).

Kekule von Stradonitz, S.: *Über eine zweckmässige Bezifferung der Ahnen*. *Vierteljahrsschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde*. 26.64-72.1898. (+ tavle I-II).

Samme: *Ahnentafel-Atlas. Ahnentafeln zu 32 Ahnen der Regenten Europas und ihrer Gemahlinnen*. Berlin. 1898-1904.

Samme: *Anmeldelse af Wecken, F.: Deutsche Ahnentafeln in Listenform*. Leipzig. 1925. *Familiengeschichtliche Blätter*. 24. årg, hefte 3, spalte 85. 1926.

Klocke, F. v.: *Kleine Beiträge zur Geschichte der Ahnenprobe*. *Familiengeschichtliche Blätter*. 41. årg, hefte 1/2, spalte 1-8. 1943. Spalte 7-8: *Zur Geschichte der Ahnenbezifferung „System Kekule“*.

En modifikation af det fortløbende system. Historie (ordnet kronologisk)

- Barfod, Fr.: Prinsen af Augustenborgs To hundrede og fire halvtredsindstyve Aner for saa vidt de kjendes. Samlede og udgivne af Frederik Barfod. København. 1846. 2den gjen-nemsete og rettede Udgave. København. 1864.
- Meston, A. J.: The Horseman. Chicago. December 28, 1897. Citeret efter Galton (1898) og Pearson (1930).
- Roller, O. K.: Ahnentafeln der letzten regierenden Markgrafen von Baden-Baden und Baden-Durlach. Heidelberg. 1902. Tavlebind med 12 anetavler i folioformat og tekstbind i oktavformat.
- Findes i Kungliga Biblioteket, Stockholm.

Anden citeret litteratur (ordnet alfabetisk)

- Fabritius, A.: Ahnetavlen med særligt Henblik paa dansk Litteratur. København. 1941.
- Fabritius, A. og Hatt, H.: Håndbog i slægtsforskning. 3. udg. København. 1963. Side 43-48.
- Forst (Battaglia), O.: Genealogische Tafeln. I: Heydenreich, E. (udg.): Handbuch der prak-tischen Genealogie. Bind 1, side 42-53. 1913(a).
- Forst-Battaglia, O.: Genealogie. I: Meister, A. (udg.): Grundriss der Geschichtswissenschaft. Bind I.4.a. Leipzig. 1913(b).
- Forst de Battaglia, O.: Wissenschaftliche Genealogie. Bern. 1948.
- Galton, F.: Inquiries into Human Faculty and Its Development. London. 1883.
- Samme: Life History Album. London. 1884.
- Hager, J. O.: Über Ahnenbezifferung. Der deutsche Herold. 36.184-188.1905.
- Henning, E. og Ribbe, W. (udg.): Handbuch der Genealogie. Neustadt an der Aisch. 1972. (Citatet side 59).
- Isenburg, W. W.: Historische Genealogie. München. 1940.
- Klocke, Fr. v.: Logische Betrachtungen der Ahnenschaft. Familie und Volk. 2.337-343.1953.
- Luther, G.: Om personnummerering i antavlor. Genealogiska Samfundets i Finland Års-skrift. 1957-60. Helsinki. 1960. Side 42-58.
- Pearson, K.: The Life, Letters and Labours of Francis Galton. Bind 2, side 353-355. 1924. Bind 3A, side 44-45. 1930.
- Rösch, S.: Die Bezifferung von Ahnentafeln. Familie und Volk. 2.272-280.1953.
- Strandbygård, J. B.: Et system for opstilling af anetavler. Personalhistorisk Tidsskrift. 12. række, 2. bind, side 126-128. 1953.
- Tableaux généalogiques ou les seize quartiers de nos rois depuis Saint Louis jusqu'à pré-sent, des princes et princesses qui vivent et de plusieurs seigneurs ecclésiastiques de ce royaume par Monsieur *Le Laboureur*. Avec un traité préliminaire de l'origine et de l'usage des quartiers pour les preuves de noblesse. Par le P. *Menestrier* de la compagnie de Jesus. Paris (F. Coustelier). 1683.
- Findes i Det kongelige Bibliotek, København.
- Wretman, J.: Släktsvetenskapen med hensyn till svensk forskning. Stockholm 1924.

NOTER

1. Biografiske oplysninger om Michael Eytzinger findes bl.a. i:
 - a. Ersch, J. S. og Gruber, J. G.: Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste. Artikel: Eytzing. (Omtales heri som Michael II). Bind 39, side 486-488. 1843.
 - b) Allgemeine Deutsche Biographie. Artikel: Eitzing, Michael. Bind 5, side 777-778. 1877.
 - c) Meyers Enzyklopädisches Lexicon. 9. Aufl. Artikel: Aitzing, Michael Freiherr von. Bind 1, side 530. 1971. (Med portræt).
2. Biografiske oplysninger om Fadrique de Toledo findes i: Enciclopedia Universal Illustrada. Artikel: Toledo Osorio Ponce de León (Fadrique). Bind 62, side 496-497. 1928.
3. Eksemplaret i British Library har tilhørt den danske diplomat Gerhard Ernst Franck de Franckenau (1676-1749), som opholdt sig som legationssekretær i Spanien 1698-1700, og som udgav Bibliotheca Hispanica historico-genealogico-heraldica (Leipzig. 1724). (Bricka: Dansk Biografisk Lexicon. Bind 5, side 277-278).
4. Foranlediget af dette arbejde af Galton skrev Alexander Macfarlane kort efter en notits (Arithmetical notation of kinship. Nature. 28.588.1883), hvori han foreslog en dobbelt betegnelse for personerne i en anetavle, bestående af et generationsnummer og et løbenummer indenfor den pågældende generation. Betegnelsen 3,1 i dette system svarer således til det fortløbende systems nr. 8. Macfarlanes forslag er identisk med og foregriber med adskillige år det system, der senere betegnes som Hagers system. Macfarlane har iøvrigt udarbejdet andre systemer til slægtskabsbetegnelse, overvejende af „geometrisk“ art. (Analysis of Relationships of Consanguinity and Affinity. Journal of the Royal Anthropological Society. 12.46-63. 1882).
5. „... die von mir („wieder-“)entdeckte und deshalb von den Fachgenossen freundlicherweise nach mir benannte Ahnenbezifferungsweise“.

Orientering: Hvem forsker Hvad 1977

Hvem forsker Hvad blev startet af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie i 1969 efter svensk forbillede som et lille duplikeret hæfte i A4 format, skrevet og redigeret af foreningens sekretær Hans Worsøe, og fremstillet med primitiv teknik. Da ideen slog an, blev der i 1972 foretaget en omorganisation, således at bladet blev udgivet i samarbejde mellem Samfundet og de dengang eksisterende 4 slægtshistoriske foreninger, nemlig Århus, Herning, Odense og Randers. Samtidig overtog Wolf Møller og N. J. Friborg redaktionen, og bladet skiftede format til A5, ligesom hele udstyret blev pænere. Bladet har altid hvilet i sig selv, og det har altid været et princip, at det skulle koste det samme at få optaget indtil 5 linjers tekst som at holde bladet, d.v.s. oprindeligt 5 kr., til sidst 13 kr.

Bladets udbredelse er vokset meget i de senere år, ikke mindst p.g.a. de mange nye slægtshistoriske foreninger, der alle er gået med i udgiversamarbejdet, således at det nu udgives af 11 foreninger (se listen s. 76). Formændene for de slægtshistoriske foreninger mødes én gang årligt for at drøfte fælles problemer, og dette møde fandt i år sted d. 13. april i Viborg. I forbindelse med en omlægning af Hvem forsker Hvads regnskab og ekspedition diskuteredes også bladets fremtid, idet Randers-foreningen havde foreslået, at det fremover skulle være gratis for medlemmerne at få bladet. Under diskussionen herom fremkom derefter fra redaktør Henning Jensen, der deltog som repræsentant for den nystiftede københavnske forening, et tilbud om, at han ville trykke og levere Hvem forsker Hvad gratis til de samarbejdende foreninger i det omfang, de havde brug for dem til fordeling blandt deres personlige medlemmer. Udgifterne ved trykningen ville han få dækket gennem annoncetegning til bladet. Forslaget blev diskuteret indgående på mødet og vedtaget som en to-årig prøveordning under forudsætning af, at den redaktionelle side forblev uændret, og at annoncerne placeredes på separate sider. Forslaget er senere blevet diskuteret på bestyrelsesmødet i Samfundet d. 18. april og også der vedtaget, dog med den yderlige klausul, at der ikke måtte optages annoncer fra erhvervsgenealoger.

Hvem forsker Hvad 1977 og 1978 vil efter det vedtagne blive tilsendt alle vore personlige medlemmer gratis og optagelse af indtil 5 linjers tekst vil være gratis. Vi vil derfor gerne opfordre så mange af vore medlemmer som muligt til at udfylde det vedlagte skema og indsende det til Wolf Møller, Nedrevej 64, Albæk, 8900 Randers, senest i begyndelsen af juni. Hvis der viser sig mulighed for det, vil Henning Jensen forsøge at udsende bladet gratis to gange om året, men herom vil der blive nærmere orienteret i næste hæfte af tidskriftet. Biblioteker – og enkeltpersoner, der ikke er medlemmer af Samfundet eller en slægtshistorisk forening – vil fortsat kunne købe bladet. Salgsindtægterne herfra skal benyttes til dækning af ekspeditions-mæssige og redaktionelle omkostninger.

Red.

De 4 ældste led af Saksjøbing-slægterne Junior og Blich

Ved Gregers Hansen.

Der er så mange ægteskabsforbindelser mellem de to slægter, at det vil være praktisk at betragte dem under eet. – Stamtavlerne spænder over hele det 18. århundrede. Personerne levede for en stor del i Saksjøbing, og mange af dem var købmænd.

A. Slægten JUNIOR

Slægtens stamfader var indvandret fra Skåne og var vel en af de mange, som efter den skånske krig 1675-79 forlod den ødelagte landsdel i håb om en bedre skæbne vest for Øresund. Vi træffer ham først i Maribo, senere flyttede han til Nysted. Hans to sønner, som var købmænd, endte i Saksjøbing. Også 3. og 4. generation indgik i Saksjøbingens købmændsmilieu.

1. SLÆGTLED

A 1. *Jørgen Hansen Junior*, f. i Christianstad, bgr. Nysted 27. okt. 1730, trolovet Maribo 24. sep 1700, g. sst. 26. dec 1700 med *Catrina Elisabeth Hansdatter*, bgr. Nysted 7. marts 1731. Ved trolovelsen benævntes han blot Jørgen Hansen. Han var da skrædersvend. Ved vielsen benævntes han Jørgen Hansen Skræder, hvilket kan betyde, at han på dette tidspunkt havde etableret sig som mester. Få år efter var han i al fald mester, thi 7. aug 1704 blev Jørgen Skræders læredreng begr. i Maribo. I en skatteliste 1710 kaldes han Jørgen Hansen Junior (1). Ved nytårstid 1719 træffer vi ham i Nysted. 7. januar aflagde han borgered. Han oplyste, at han ville ernære sig ved sit skræderi samt avl og lidt øltapperi (2). Til Københavns genopbygning efter branden 1728 blev der i 1729 pålignet ham 13 rdl. årlig i tre år, hvilket viser, at han må have været ret velstående, idet kun fire af byens borgere betalte mere (3). Antagelig har øltapperiet udviklet sig til købmændshandel.

7 børn: 2. slægtled, A 2-A 8.

2. SLÆGTLED

Jørgen Hansen Juniors børn med Catrina Elisabeth Hansdatter.

A 2. *Inger Marie*, hjemmedbt. Maribo 10. maj 1704, fremstillet i Kirken 18. maj, begr. sst. 2. juni s.å.

A 3. *Else*, hjemmedbt. Maribo 20. jan 1706, bgr. 25. jan s. å.

A 4. *Hans Jørgensen Junior*, dbt. Maribo 20. juli 1708, bgr. Saksøbing 8. okt. 1768, købmand i Nysted, borgerskab 4. jan 1732 (4), g. 1) Nysted 18. dec 1731 m. *Abigael Maria Mathisdatter Bage*, bgr. Nysted 11. jan 1736.

3 børn: 3. slægtled I, A 9-A 11.

g. 2) Saksøbing 10. dec 1736 m. *Magdalene Larsdatter Rostocker* (d. af købmand i Saksøbing Lars Rasmussen Rostocker) (5), bgr. Saksøbing 11. maj 1767, 53 år gl.

11 børn: 3. slægtled II, A 12-A 22.

I 1748 var kun een købmand i Nysted – Thomas Reimer – sat højere i næringstakst end Hans Junior. To andre – Axel Greve og Lars Siøe – var i næringstakst ligestillede med ham. I samlet skattetilsvær var han kun nr. 4, en følge af at hans ejendomsbesiddelser var af ret begrænset omfang. (Byskatten lignedes med halvdelen på næring og halvdelen på fast ejendom) (6). Sine sidste år tilbragte han i Saksøbing uden dog at tage borgerskab. Hans økonomi var i disse år meget dårlig. Medens han endnu boede i Nysted, udstedte han 22. nov 1760 en obligation til sin svigerfader på 422 rdl., som han tid efter anden havde modtaget af ham i rede penge. Han gav 2. prioritet i sin anpart i en galease og 2. prioritet i alt hvad han iøvrigt ejede efter en 1. prioritet for 726 rdl. til broderen Chreinhof Junior efter obligation af 8. jan 1760. Endvidere gav han svigerfaderen 1. prioritet i sin i 1760 indhøstede vårsæd, som den i laden og på marken måtte forefindes, og 1. prioritet i den såede vintersæd (7).

Hans og hustruens dødsbo var insolvent.

A 5. *Else Marie*, hjemmedbt. Maribo 30. nov 1710, fremstillet i kirken 5. dec., bgr. 6. april 1711.

A 6. Dødfødt barn, begr. Maribo 12. april 1712.

A 7. *Johan Wenholt*, dbt. Maribo 16. feb 1714, begr. 17. april 1715.

A 8. *Chreinhof Junior*, dbt. Maribo 19. aug 1716, begr. Saksøbing 27. nov 1786, købmand i Nysted, borgerskab 21. marts 1736 (8), købmand i Saksøbing, borgerskab 22. feb 1743, g. 1) Saksøbing 13. feb 1743 m. *Anna Elisabeth Marcusdatter*, begr. Saksøbing 27. jan 1756, 43 år gl.

4 børn: 3. slægtled III, A 23-A 26.

Hun g. 1) m. købmand i Saksøbing (borgerskab 1731) *Peder Jensen Bert* (s. af købmand i Saksøbing Jens Nielsen og Lucie Pedersdatter

Bert), begr. Sakskøbing 28. nov 1741, 32 år gl. Han døde uden livsarvinger og hans slægtninge gav afkald på arv til fordel for enken.

G. 2) Sakskøbing 10. sep 1766 m. *Karen Brams* (d. af tobaksspinder i Rødby Hans Bramsen og Catrine Jensdatter), f. ca 1713 (9). Hendes begravelse findes ikke i Sakskøbing kirkebog, heller ikke i Rødby. 29. jan 1768 kvitterer hendes i Rødby boende slægtninge for arv efter hende (10).

Ingen børn.

Hun g. 1) m. N.N., 2) m. N.N., 3) 9. nov 1759 (11) m. købmand i Sakskøbing *Jochum Blich* (B 7), begr. Sakskøbing 3. feb 1766. Jochum Blich hørte ikke til byens største købmænd, men hans enke har dog næppe været helt uden midler.

G. 3) Sakskøbing 10. maj 1769 m. *Frederikke Margrethe Siersted* (d. af byfoged i Maribo Niels Siersted og Anna Kirstine Voigt), dbt. Frederiksberg 23. juli 1733, bgr. Sakskøbing 22. dec 1778.

Ingen børn.

Hun g. 1) m. kobberhandler i Maribo (borgerskab 1757) *Jens Christensen Pheifer*, bgr. Maribo 13. maj 1768.

Ved ægteskabet med hende fik Chreinhoft Junior rådighed over 500 rdl, som hendes søn, Christian Pheifer havde arvet efter sin fader og som nu kom til at indestå hos Chreinhoft Junior (12). – Ved skiftet 1756 efter hans første hustru var boets overskud 4821 rdl, ved skiftet 1778 efter tredie hustru og ved skiftet efter ham selv var boet insolvent. Men ved ekstraskatten 1757 havde kun to af byens købmænd været ansat højere end han (13), og i 1761 havde han været byens fjerdestørste ejendomsbesidder med 2450 rdl brandtaxationsværdi (14). Han var i en årrække og endnu så sent som 1772 overformynder i Sakskøbing. Derefter gik det imidlertid stærkt tilbage for ham. Hans gård i byen blev ved auktion 1777 solgt til hans brodersøn Lars Junior (15). Han blev dog boende i gården resten af sit liv.

3. SLÆGTLED I.

Købmand i Nysted *Hans Jørgensen Juniors børn med Abigael Maria Mathisdatter Bage* (jvfr. A 4).

A 9. *Mathias*, f. Nysted 4. aug 1732, bgr. sst. 8. nov. 1748.

A10. *Jørgen*, f. Nysted 26. juli 1733, bgr. Sakskøbing 23. dec 1736.

A11. *Catrine Elisabeth Junior*, f. Nysted 27. okt 1734, bgr. Sakskøbing 17. maj 1782, g Sakskøbing 20. okt. 1758 m. købmand i Sakskøbing *Jochum Blich* (B 13), bgr. Sakskøbing 25. juni 1785.

3. SLÆGTLED II.

Købmand i Nysted *Hans Jørgensen Juniors børn med Magdalene Larsdatter Rostocker* (jvfr. A 4).

- A12. *Abigael Maria*, f. Nysted 4. marts 1738, bgr. sst. 24 marts s. å.
 A13. Dødfødt datter, bgr. Nysted 31. marts 1745.
 A14. Dødfødt datter, bgr. Nysted 26. maj 1746.
 A15. *Jørgen*, f. Nysted 1. juli 1748, bgr. sst. 31. maj 1749.
 A16. Barn, bgr. Nysted 8. aug 1749.
 A17. *Lars Hansen Junior*, f. Nysted 8. nov. 1750, bgr. Saksøbing 20. nov 1803, ugift, købmand i Saksøbing, borgerskab 4. maj 1779, opsagt 11. jan 1803. Han købte 1777 på auktion farbroderen Chreinhoft Juniors gård for 404 rdl., hvoraf 4 rdl. kontant, resten ved overtagelse af et i gården indestående privat lån på 400 rdl (15). Han drev farbroderens hensygnende forretning videre. I begyndelsen gik det småt, men fra 1791 og indtil han opsagde sit borgerskab, var han næst broderen Jørgen Junior byens største skatteyder (16). Han samlede efterhånden en del ejendomme, således at han i 1798 var byens største ejendomsbesidder med 5720 rdl. assurancesum, efterfulgt af broderen (16), som i 1791 havde ligget højest (14). – Han var legatstifter (17) og oprettede Juniors stiftelse, som endnu findes i Juniorsgade i Saksøbing (18).
 A18. Søn hjemmedbt. Nysted 4. marts 1753, bgr. sst. 14. marts s.å.
 A19. *Gertrud Helena*, f. Nysted 18. juli 1754, bgr. sst. 26 nov 1760.
 A20. Dødfødt barn, bgr. Nysted 20. dec 1756.
 A21. *Jørgen Hansen Junior*, dbt. Nysted 16. april 1758, d. Saksøbing 3. juni 1816, købmand i Saksøbing, borgerskab 10. nov 1785, g. Saksøbing 19. okt 1785 m. *Johanne Christine Lindhardt* (d. af snedker i Flintinge, Toreby sogn, senere i Radsted Johan Lindhardt og Anna Marie Hansdatter), dbt. Toreby 10. aug 1755 (ved dåben Johanne), d. Saksøbing 24. dec 1818.
 6 børn: 4. slægtled, A 27-A 32.
 Hun g. 1) 25. feb 1784 m. købmand i Saksøbing *Jochum Blich* (A 11 og B 13), bgr. Saksøbing 25. juni 1785.
 Ved giftermålet kom Jørgen Junior i besiddelse af Jochum Blichs købmandshandel, og han blev dermed straks byens største skatteyder, hvad han var endnu i 1805, men derefter gik det noget tilbage for ham (16).
 A22. *Abigael Maria*, dbt. Nysted 25. feb 1760, bgr. sst. 10. marts s.å.

3. SLÆGTLED III.

Købmand i Sakskøbing *Chreinhoft Juniors børn med Anna Elisabeth Marcusdatter* (jvfr. A 8).

- A23. *Peder*, dbt. Sakskøbing 26. marts 1744, bgr. sst. 24. marts 1745.
- A24. *Catrine Elisabeth Junior*, dbt. Sakskøbing 27. aug 1745, d. sst. 2. april 1797, g. sst. 8. juni 1763 m. købmand i Sakskøbing *Jens Blich* (B 10), bgr. Sakskøbing 18. april 1786.
- A25. *Abelone*, dbt. Sakskøbing 5. maj 1747, bgr. sst. 19. marts 1751.
- A26. *Abelone Junior*, dbt. Sakskøbing 25. feb 1752, bgr. sst. jan 1773 (19), g. sst. 20. nov 1771 m. købmand i Sakskøbing, borgerskab 7. juni 1771, *Oluf Wandel* (s. af købmand i Nykøbing F. Caspar Nielsen Wandel og Maria Dorteia Thuesen), dbt. Nykøbing 24. okt 1749. Han havde store økonomiske vanskeligheder, udvandrede og betragtedes i 1800 som død (20).

4. SLÆGTLED

Købmand i Sakskøbing *Jørgen Hansen Juniors børn med Johanne Christine Lindhardt* (jvfr. A 21).

- A27. *Catrine Elisabeth*, f. Sakskøbing 28. juli 1786, bgr. sst. 17. nov s.å.
- A28. Dødfødt datter, bgr. Sakskøbing 18. nov 1788.
- A29. *Hans Jochum Junior*, dbt. Sakskøbing 12. jan 1791, gæstgiver og færgemand i Sundby, Toreby sogn g. Sakskøbing 26. juni 1811 m. *Vilhelmine Frederikke Kronmann* (d. af forpagter på Raahaugegaard, Holeby sogn Johan Conrad Kronmann og Margrethe Petersen), dbt. Holeby 28. marts 1793, d. Nykøbing F. 21. juli 1883. Hun betegnedes da som arvefæster Juniors enke. Efterkommere.
- A30. *Johan Lindhardt Junior*, f. Sakskøbing 29. jan 1793, bgr. sst. 27. april 1793.
- A31. *Magdalene Junior*, f. Sakskøbing 28. marts 1794, d. sst. 25 feb 1813, g. sst. 17. april 1812 m. købmand i Sakskøbing borgerskab 27. aug 1811. *Johan Christian Kronmann* (s. af kommandersergent ved 8. musketerkompagni i Svendborg, senere forpagter på Raahaugegaard Johan Conrad Kronmann (21) og Margrethe Petersen), dbt. Svendborg, Vor Frue 8. dec 1786, d. Sakskøbing 8. juni 1844, boet insolvent. Han g. 2) m. *Bodil Marie Clausen* (d. af købmand i Nysted Peter Gommesen Clausen og Johanne Krogh), dbt. Nysted 6. dec 1790, d. Sakskøbing 8. maj 1864 uden at efterlade sig noget til arv.
- A32. *Lars Lindhardt Junior*, f. Sakskøbing 13. juni 1796, d. sst. 22. nov 1835, exam. jur., postmester i Sakskøbing, g. Sakskøbing 19. sep. 1817 m. *Anne Cathrine Kronmann* (d. af forpagter på Raahaugegaard Johan Conrad Kronmann og Margrethe Petersen), dbt. Holeby 6. okt. 1789, d. Sakskøbing 6. aug 1865.
Efterkommere.

B. Slægten BLICH

Slægtens stamfader, købmand Jochum Blich i Nakskov, som var født i Lybeck, kom ved sit første ægteskab ind i en Nakskov-købmandsfamilie. Hans søn, købmand Jochum Blich i Sakskøbing, giftede sig ind i en Sakskøbing-købmandsfamilie, og de følgende personer i stamtavlen er alle født i Sakskøbing. At foruden de to ovennævnte også Nakskov-købmandens fader samt en søn og en sønnesøn af Sakskøbing-købmanden hed Jochum Blich og at de alle var købmænd gør stamtavlen lidt forvirrende.

Suppleret med oplysninger i J. Vahl: Slægtbog over afkommet af Christjern Nielsen, borgmester i Varde o. 1500, bd. 2, s. 7-9 giver stamtavlen oplysning om probandens samlede afkom i mandslinierne.

Der har her i landet levet adskillige personer af navnet Blich, som ikke nedstammer fra Jochum Blich i Nakskov.

1. SLÆGTLED

B 1. *Jochum Blich* (s. af Jochum Blich i Lybeck) (22), bgr. Nakskov 19. juli 1731, købmand i Nakskov, g. 1) Nakskov 3. aug 1687 m. *Birgitte Holm* (d. af købmand i Nakskov Hans Rasmussen Holm (d. 1701) og Inger Christensdatter), dbt. Nakskov 20. marts 1670, bgr. sst. 17. jan 1689.

1 barn: 2. slægtled I. B 2.

g. 2) i Odense 28. aug 1690 (23) m. *Anna Ludvigsdatter* (d. af bager i Odense Ludvig Christiansen og Anna Hansdatter) (24), bgr. Nakskov 18. juni 1695.

3 børn: 2. slægtled II, B3-B5.

g. 3) Nakskov 22. sep 1696 m. *Sindel Marie Tollesdatter* (d. af skipper i Nakskov Tolle Guttormsen og Anna Jochumsdatter), dbt. Nakskov 9. nov 1679, bgr. Købelev 1. april 1752.

4 børn: 2. slægtled III, B 6-B 9.

Ved sit første ægteskab kom Jochum Blich i nær forbindelse med flere Nakskov-købmænd, idet to andre døtre af købmand Hans Rasmussen Holm var gift med købmænd: Karen med Claus Samuelson (d. 1713) og Dorthe med Hinrich Diderichsen. Også sønnen, Peder Hansen Holm (d. 1707) var købmand (25).

Ved skiftet efter første hustru var boets overskud 800 sletdaler, ved skiftet efter anden hustru var det 2280 sletdaler og ved skiftet efter Jochum Blich 1093 rdl. Han har ikke hørt til byens største købmænd, men dog – som købmand – til den bedre stillede del af borgerskabet. Dette viser listerne over påligning af bidrag til det grønlandske kompagnis lotteri 1725 og til Københavns genopbygning efter branden i 1728. Ved begge disse lejligheder betaltes halvdelen af byens bidrag

af den tiendedel af skatteyderne, som betalte mindst 4 rdl. til lotteriet og mindst 10 rdl. årlig i 3 år til Københavns genopbygning. Jochum Blich hørte til denne tiendedel, men betalte kun 4 rdl. 4 mark til lotteriet og 10 rdl. årlig til Københavns genopbygning. Andreas Riegelsen, Peder Hansen Holms svigersøn, byens største skatteyder, betalte til genopbygningen 72 rdl. årlig, Hinrich Diderichsen 45 rdl., Jochum Blichs svigersøn Anders Poulsen (B 9) 17 rdl. og hans svoger, købmand og skipper Hans Tollesen 14 rdl. (3)

2. SLÆGTLED I

Købmand i Nakskov *Jochum Blichs barn med Birgitte Holm.*

B 2. *Hans* dbt. Nakskov 30 dec 1688, bgr. sst. 4. okt 1689.

2. SLÆGTLED II

Købmand i Nakskov *Jochum Blichs børn med Anna Ludvigsdatter.*

B 3. *Jochum*, dbt. Nakskov 31. aug 1692, bgr. sst. 6. okt 1698.

B 4. *Birgitte Blich*, dbt. Nakskov 1. sep 1693, bgr. sst. 22. dec 1752, g. 1) sst. 23. april 1725 m. *Christopher Wulff* (s. af herredsfoged i Lollands sønder herred Holger Wulff), dbt. Nakskov 1. maj 1683, bgr. sst. 23. juli 1732. Christopher Wulff var herredsskriver i Lollands sønder herred, birkedommer ved Juellinge birk, prokurator samt færgemand ved Pramholms færgested uden for Nakskov imellem nørre og sønder herred, boende på Pramholmen. Han viste sig ved skiftet efter svigerfaderen som en meget besværlig person. Men vi kan takke ham for vort kendskab til skiftet; de øvrige arvinger ville skifte privat. (Han var gift 1) med *Birgitte Andreasdatter Federmann* (26), bgr. Nakskov 10. jan 1725). G. 2) Nakskov 17. marts 1734 m. selvejergårdmand og færgemand ved Pramholm *Søren Tønnesen Bay* (s. af tolder i Nakskov Tønne Rasmussen og Else Sørensdatter Bay), dbt. Nakskov 30. maj 1697 (kaldes da *Søren Bay Tønnesen*), bgr. sst. 5. feb 1768. Såvel ved Christopher Wulffs som ved Birgitte Blichs død var boet insolvent (27).

B 5. *Anna Margrethe*, dbt. Nakskov 26. marts 1695. Var død, da skiftet efter moderen påbegyndtes d. 15. aug 1695, men begravelsen er ikke noteret i Nakskov kirkebog.

2. SLÆGTLED III

Købmand i Nakskov *Jochum Blichs børn med Sindel Marie Tollesdatter.*

B 6. *Anne*, dbt. Nakskov 21. dec 1698, bgr. sst. 16. sep 1700.

B 7. *Jochum Blich*, dbt. Nakskov 1. april 1701, bgr. Sakskøbing 3. feb 1766.

Efter nogle år som købmand i Nakskov, hvor hans virksomhed var beskeden at dømme efter de bidrag, der 1725 og 1727 blev pålignet ham til det grønlandske kompagnis lotteri og til Viborgs genopbygning (3), flyttede han til Saksøbing, hvor han 16. juni 1728 fik borgerskab som købmand. Under ildebranden i Saksøbing 2.-3. okt 1728 mistede han alt hvad han ejede (3). Ved skiftet efter faderen, sluttet 27. nov 1731 tilfaldt der ham som arv 273 rdl. Ved kgl. bevilling af 28. nov 1732 fik han og hans hustru Anna Margrethe Jensdatter for deres levetid eneret til sammen med Jørgen Jacobsen Toft og hustru at sælge vine og fransk brændevin samt alle slags akvaviter i små og store partier (28).

G. 1) m. *Anna Margrethe Jensdatter* (d. af købmand i Saksøbing Jens Nielsen og Lucie Pedersdatter Bert), bgr. Saksøbing 13. aug 1750, 41 år gl.

5 børn: 3. slægtled, B 10-B 14.

G. 2) Stokkemarke 18. juli 1755 m. *Cecilia Dorothea Collin* (d. af købmand og rådmann i Nykøbing F. Mads Jensen Kolding og Abigael Jørgensdatter Wiel) (29), dbt. Nykøbing 27. april 1706, bgr. Saksøbing 16. dec 1757.

Ingen børn.

G. 3) 9. nov 1759 (11) m. *Karen Brams* (d. af tobaksspinder i Rødby Hans Bramsen og Catrine Jensdatter), f. ca 1713 (9), d. ca 1767.

Ingen børn.

Hun g. 1) m. N.N., 2) m. N.N., 4) Saksøbing 10. sep 1766 m. købmand i Saksøbing *Chreinhof Junior* (A 8).

Ved samfrændeskifte af 30. juni 1755, inden Jochum Blich indgik sit andet ægteskab, var boets overskud 5000 rdl. Såvel byskattelisten 1737 (30) som ekstraskattelister 1743 (31) og 1757 (13) og brandtaksationen 1761 (14) viser, at han i økonomisk hensende hørte til byens mindre købmænd.

B 8. *Peiter*, dbt. Nakskov 22. okt 1705, bgr. sst. 5. juni 1721.

B 9. *Elisabeth Blich*, dbt. Nakskov 3. aug 1707, d. før manden, g. Nakskov 26. okt 1726 m. *Anders Poulsen* (s. af gårdejer Poul Andersen, Glostrupgård, Købelev sogn, og Maren Nielsdatter), f. ca 1699 (32), bgr. Købelev 4. marts 1757. Han var ved ægteskabets indgåelse købmand i Nakskov, men købte 1730 Glostrupgård af sin stifmoders bo (33). Ved skiftet efter ham var boets overskud 1470 rdl. (34). De havde 5 børn: a. *Maren Andersdatter*, g. Saksøbing 23. feb 1757 m. skipper i Saksøbing *Christen Jacobsen*, bgr. Saksøbing 22. aug 1778, 75 år gl., boet insolvent. Efter hans død blev hun g.m. handskemager i Saksøbing *Nicolai Jensen* (35).

b. *Sindel Marie Andersdatter*, f. ca 1731, bgr. Købelev 18. okt 1783,

- 52 år gl. Hun var, kort før boet efter faderen sluttedes, blevet gift Købelev 13. okt 1757 m. *Jørgen Barchhausen* (s. af forpagter på Højbygård Jens Barchhausen og Juliane Margrethe Kierulf), dbt. Taagerup 20. juli 1727, bgr. Købelev 20. dec 1771. Sindel Marie og manden købte Glostrupgård, 18 tdr. hartkorn, af boet efter hendes fader. Efter Sindel Maries død blev gården solgt til hendes og Jørgen Barchhausens svigersøn Peder Jessen for 4000 rdl. (36). – Sindel Marie blev g. 2) Købelev 29. okt 1773 m. *Jørgen Pedersen Skude*. Han døde som gårdmand i Hellenæs, Branderslev sogn, 74 år gl., bgr. Branderslev 27. jan 1801.
- c. *Jochum Andersen*, f. ca 1737. Han kaldte sig *Jochum Andersen Blich*. Han blev g. Utterslev 5. juni 1761 m. *Maren Rasmusdatter*, enke efter *Christen Wild* i Tjørneby, Utterslev sogn, levede derefter i Tjørneby som fæstebonde under Knuthenborg og kaldtes nu undertiden *Jochum Wild*. Han blev bgr. Utterslev 30. maj 1780. Han havde ingen livsarvinger. Maren Rasmusdatter blev bgr. Utterslev 12. jan 1785, 67 år gl. Skiftet efter Jochum Andersen Blich tegner billedet af en ikke helt almindelig fæstegårdmand. Han havde tilgodehavender på ialt 615 rdl. i medfør af obligationer o.lign., nogle med pant og han ejede fast ejendom til en værdi af 778 rdl. Til deling mellem enken og hans søskende var der 1532 rdl. (35).
- d. *Anniche Andersdatter*, f. ca 1739. Hun døde ugift, 50 år gl, hos svogeren, Jørgen Skude, bgr. Branderslev 18. nov 1789.
- e. *Poul Andersen*, f. ca 1741, opholdt sig 1765 hos broderen (37), døde før denne uden livsarvinger.

3. SLÆGTLED

Købmand i Sakskøbing *Jochum Blichs* børn med *Anne Margrethe Jensdatter* (jvfr. B 7).

- B10. *Jens Blich* bgr. Sakskøbing 18. april 1786, 57 år gl., købmand, vintapper og postmester i Sakskøbing. Han fik 21. jan 1755 borgerskab som købmand og fik ved kgl. bevilling af 28. feb 1755 for sin livstid overdraget faderens vintapperprivilegium (38). I ekstraskattelisten 1757 figurerer han med et over dobbelt så stort beløb som faderen (13). Efter 1757 eksisterer ingen skattelister før 1772, men fra og med dette år haves årlige byskattelister. Disse viser, at Jens Blich 1772-83 var byens største skatteyder og i næsten hele denne periode efterfulgtes af broderen Jochum Blich som næststørste skatteyder. I 1784 og 1785 har de to brødre byttet plads (16). De indtog samme position som efter dem brødrene Jørgen og Lars Junior (A 21 og 17). – G. 1) Vaabensted 23. juli 1755 m. *Bodil Kirstine Høy* (d. af købmand i Nysted Lauritz Chri-

stensen Høy og Anna Jacobsdatter Flindt), f. Nysted 14. sep 1736, bgr. Saksjøbing 19. marts 1762.

4 børn: 4. slægtled I, B 15-B 18.

Samfrændeskifte af 16. maj 1763, boets overskud ansattes til 2500 rdl. G. 2) Saksjøbing 8. juni 1763 m. *Cathrine Elisabeth Junior* (A 24), d. Saksjøbing 2. april 1797. Hun drev som enke købmandshandel og havde stempelpapirforhandling. Hendes dødsbo var insolvent. – Ingen børn.

B11. *Sindel Marie Blich*, bgr. Saksjøbing 8. marts 1746, 15 år gl.

B12. Dødfødt søn, bgr. Saksjøbing 3. jan 1735.

B13. *Jochum Blich*, dbt. Saksjøbing 13. juli 1736, bgr. sst. 25. juni 1785, købmand i Saksjøbing, borgerskab 30. nov 1757, g. 1) Saksjøbing 20. okt 1758 m. *Cathrine Elisabeth Junior* (A11), bgr. sst. 17. maj 1782.

2 børn: 4. slægtled II, B 19-B 20.

G. 2) Saksjøbing 25. feb 1784 m. sin husholderske *Johanne Christine Lindhardt* (d. af snedker i Flintinge, senere i Radsted Johan Lindhardt og Anne Marie Hansdatter), dbt. Toreby 10. aug 1755 (ved dåben Johanne), d. Saksjøbing 24. dec 1818. Ingen børn.

Hun g. 2) Saksjøbing 19. okt 1785 m. købmand i Saksjøbing *Jørgen Hansen Junior* (A 21).

B14. *Lucia Blich*, dbt. Saksjøbing 4. nov 1740, bgr. Nysted 1780, ligpenge betalt 25. nov, g. Saksjøbing 25. juli 1759 m. *Lauritz Reimer* (s. af købmand i Maribo Hans Reimer og Margrethe Thorsmede Lidö), dbt. Maribo 7. maj 1738, d. Nysted 8. sep. 1808, købmand i Nysted, borgerskab 27. aug 1759. Hans handel synes stedse at have været af begrænset omfang, opbud 1786.

4. SLÆGTLED I

Købmand i Saksjøbing *Jens Blichs børn med Bodil Kirstine Høy* (jvfr. B 10).

B15. Dødfødt søn, bgr. Saksjøbing 5. dec 1755.

B16. *Lauritz Høy Blich*, dbt. Saksjøbing 6. nov 1756 (ved dåben Laurs Blich), d. Vesterbølle 23. juli 1824, sognepræst i Vesterbølle og Østerbølle, Viborg amt, g. 1784 m. *Christiane Frederikke Arnkiel* (d. af sognepræst i Saksjøbing Poul Grum Hansen Arnkiel og Sophie Amalie Bugge), dbt. Nysted 8. sep 1758, d. Vesterbølle 10. jan 1840.

Descendens se J. Vahl: Slægtbog over afkommet af Christjern Nielsen, borgmester i Varde o. 1500, bd. 2, s. 7.

B17. *Jochum Blich*, dbt. Saksjøbing 7. okt 1757, d. Maribo 17. maj 1795. Ved folketællingen 1787 boede han hos stiftmoderen i Saksjøbing og betegnedes som koffardistyrmand, fik borgerskab som købmand i Saksjøbing 19. aug 1788, som købmand i Maribo 7. juli 1789, g. Saksjøbing 5. aug 1789 m. *Anna Marie Wærløs* (d. af sognepræst i Vester

Ulslev Cort Jørgen Pedersen Wærløs og Anna Marie Olsdatter), dbt. Vester Ulslev 22. maj 1759, bgr. Maribo 30. juni 1798.

Ingen børn.

Hun g. 2) Maribo 19. okt 1796 m. købmand i Maribo *Jørgen David Engberg* (s. af bagermester i Nykøbing F *Jesper Engberg* og *Anna Christina Madsdatter Gjedde*), dbt. Nykøbing 12. nov 1773, d. Maribo 14. jan 1841.

Jochum Blichs købmandshandel var stedse af mindre omfang. Ved samfrændeskifte efter *Anna Marie Wærløs* var boets overskud 800 rdl.

- B18. *Anna Margrethe Blich*, dbt. Sakskøbing 14. aug 1759, d. Maribo 27. april 1822, g. (39) m. købmand i Maribo, borgerskab 18. sep 1777, *Lorentz Johan Møller* (s. af købmand i Maribo *Mathias Møller* og *Mette Christina Bildsøe*), dbt. Maribo 21. april 1745, d. sst. 1. aug 1815. Han gik fallit 1800, men havde indtil da været en af byens største købmænd. *Anna Margrethe Blich* sad i uskiftet bo efter ham og fortsatte købmandshandelen. Ved hendes død var boet insolvent.

4. SLÆGTLED II

Købmand i Sakskøbing *Jochum Blichs børn med Cathrine Elisabeth Junior* (jvfr. B 13).

B19. *Jochum Blich*, dbt. Sakskøbing 24. aug 1759, bgr. sst. 1. juli 1763.

B20. *Jochum Blich*, dbt. Sakskøbing 19. dec 1764, bgr. sst. 30. jan 1765.

NOTER

Dbt. (f.), g. og bgr. (d.) efterfulgt af et sogns navn og en dato angiver, at oplysningen stammer fra sognets kgb.

Henvielse til skifteprot. er ved købstadsskifter udeladt, hvor det af sammenhængen fremgår, hvilket skifte det drejer sig om, idet skiftet da kan findes gn. protokollens register.

Samtlige benyttede arkivalier, bortset fra de i noterne 1, 11, 21 og 31 omhandlede, findes i vedk. landsarkiv.

1. Maribo købst. regnskaber 1701-16 i R.A.
2. Nysted rådstueprot. 1663-1729, 211.
3. Loll.-F. stiftamts arkiv, Varia, pk: Ekstraskat-Ligninger m.v. 1725-29.
4. Nysted rådstueprot. 1730-59, 3.
5. Lars Rostockers købmandshandel synes at have været af ret begrænset omfang, men han havde en ikke ringe position i byen, eftersom han tillige var vejer og måler samt skriver i Berritsgaards birk.

1742 ombyttede han denne stilling med den tilsvarende ved Krenkerup birk, og året efter blev han byskriver i Sakskøbing og herredsskriver i Musse herred, hvorefter han synes at have ophørt med købmandshandelen. Han var søn af *Rasmus Lauritzen Rostocker*, der havde haft alle de ovennævnte stillinger bortset fra skriverstillingen ved Krenkerup birk. *Lars Rostocker* blev bgr. Sakskøbing 6.

- sep. 1777, 84 år gl. – Artiklen „Købmændene i Saksøbing og Maribo i 1700-årene“ i „Fortid og Nutid“, 1972, 20 indeholder oplysninger om hans og flere af de øvrige i stamtavlerne anførte købmænds økonomi.
6. Fra Hans Juniors tid foreligger kun to byskattelister – 1748 og 1750 (Pk. skat-teligninger og kæmnerregnskaber 1662-1811, div. år i Nysted rådstuearkiv).
 7. Saksø. skøde- og panteprot. 1729-77, 282.
 8. Nysted rådstueprot. 1730-59,5.
 9. Skifte, påbeg. 7. nov. 1715 i Rødby skifteprot. 1696-1718.
 10. Saksø. skøde- og panteprot. 1729-77, 306.
 11. Fynske og smålandske reg. 1759, nr. 133 i R.A.
 12. Maribo overformynderiprot.
 13. Loll.-F. stiftamts arkiv, Saksø. købst. breve 1757.
 14. Sst., brandtaxationsforretninger for samtl. købst.
 15. Saksø. skøde- og panteprot. 1729-77, 361.
 16. Kæmnerregnskaber i Saksø. rådstuearkiv.
 17. Hans testamente af 6. marts 1802 i pk. Div. fattigsager 1802, 1845-64 i Saksø. rådstuearkiv.
 18. En smuk bindingsværksbyggn., afbildet i Trap. 5. udg., bd. IV,3, s. 657.
 19. Saksø. kirkeregnskabsbog 1742-1830, 197.
 20. Persh. T. 16. rk. II, 177.
 21. Ft. 1787, Kullinggade, Svendborg og ft. 1801, Holeby i R.A.
 22. Nakskov skifteprot. 1687-90, 415.
 23. C. Brandts uddrag af Sct. Knuds kbg.
 24. Odense skifteprot. 1716-22, 46, jvfr. Sct. Knuds kbg., bgr. 21. jan. 1716.
 25. Nakskov skifteprot. 1690-93, 20 og 1704-07, 530.
 26. Aalholm m.fl. amters skiftedok. og skiftebreve 1725-28.
 27. Samme 1731-34 og amtets skifteprot. 1747-55, 368.
 28. Saksø. skøde- og panteprot. 1729-77, 46.
 29. Nykøb. F. skifteprot. 1719-33, 254.
 30. Loll.-F. stiftamts arkiv, Saksø. købst. breve 1738.
 31. Rentekammeret 2244.258 i R.A.
 32. Arveforlig af 7. marts 1718 ml. Poul Andersen og hans børn m. Maren Nielsdatter, omtalt i skiftet e. ham. Aalholm, m.fl. amters skiftedok. og skiftebreve 1725-28. Af dette skifte fremgår, at Poul Andersen havde været g.m. Maren Nielsdatter og efter hendes død m. Maren Andersdatter samt at der bl. de børn, som overlevede ham, var en søn Anders af hvert af ægteskaberne og en datter Maren af hvert af ægteskaberne, ret upraktisk skulle man synes. Den ældste søn Anders var åbenbart opkaldt efter farfaderen, den yngste efter morfaderen og den yngste datter Maren antagelig efter Maren Nielsdatter. Poul Andersens moder har antagelig heddet Maren og givet navn til den ældste Maren. Jvfr. herved at der i slægten Reimer i Maribo har levet to søstre ved navn Karen (Persh. T. 15. rk. IV, 177 og 16. rk. IV, 72, note 33). Vilh. Marstrand siger i Persh. T. 7. rk. II, 103 om denne form for navngivning, at den har været stående skik i store dele af Jylland, men så godt som aldrig træffes på øerne.
 33. Loll.-F. landstings skøde- og panteprot. 1723-34, 450.
 34. Aalholm m.fl. amters skifteprot. 1755-64, 102.
 35. Grevsk. Knuthenborgs skifteprot. 1768-83, 452.
 36. Aalholm m.fl. amters skifteprot. 1782-97, 54.
 37. samme 1764-77, 95.
 38. Saksø. skøde- og panteprot. 1729-77, 356.
 39. Vielsen er ikke fundet, men 12. jan. 1791 var „mad. Møller, Anna Margrethe i Maribo“ fadder i Saksø. og 6. juli 1799 døbt i Maribo købmand Møllers og Margrethe Blichs søn Jens Mathias.

Gregers Hansen, cand. polit. fhv. kommunaldirektør. Har tidligere offentliggjort flere arbejder i Persh. T. Adr.: Adelgade 54, 1304 Kbh. K.

Det v. Mantheyske Familievåben

Det mantheyske familievåben

Slægten Manthey i Danmark og Norge

ved P. P. Schroeder

I de nu mere end 100 år gamle „Efterretninger om Familien Manthey“ (note F) nævnes, at slægten muligvis nedstammer fra det engelske hus *v. Mandvel*, fra den skotske familie *Montheit* eller *Mantheit*, eller fra *friherreerne von Quarne, riddere af Mandvel* (1). – Forbindelse med nogen af disse slægter er ikke påvist.

Langt senere har den tyske person- og stednavneforsker *dr. Hans Bahlow* (2) oplyst, at en ved Königsberg in der Neumark (Brandenburg) (3) beliggende indsø i 1270 kaldtes „Mantey“. Dette antagelig slaviske stednavn formodes senere germaniseret til „Mantelsee“. – Da den her beskrevne Manthey-slægt i begyndelsen af 1700-tallet netop levede i provinsen Neumark, er det nærliggende at antage, at slægten stammer fra egnen om Mantel-søen (4).

Det preussiske heraldiske Bureau har beskrevet det Mantheyske våben således: Et blått skjold, delt horizontalt midtover af en gylden bjælke, hvori 3 sorte hundehoveder... – Dette våben blev ført af professor J. G. L. Manthey (1.1.) og hans efterkommere. Hans brødre, teaterdirektør J. D. T.

Manthey (1.2.) og byfoged S. W. Manthey (1.4.) førte et andet våben: 3 blå bølger på rød baggrund, over bølgerne 3 stjerner, derunder et liggende kors. – Varianter findes (5).

I Danmark er slægten, der i 1759 kom til København, nu udslukket på sværdsiden, men talrige efterkommere efter *pastor Ludvig Manthey* (1.) findes i bl.a. familierne *Fenger* (Slotsbjergby), *Schrøder* (Askov) og *Wagner* (København).

Også den norske gren af familien Manthey er uddød på mandssiden, men på spindesiden findes ganske mange efterkommere. En redegørelse for den norske gren findes i Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bind 25, hæfte 3, 1976, forfattet af lagdommer Christian Borchsenius, Oslo (6).

I efterfølgende oversigt er principielt kun medtaget personer født *Manthey*, deres ægtefæller, forældre, samt børn med ægtefæller i første slægtled.

Slægten kan føres tilbage til *bygmester N. N. Manthey*, om hvem kun vides, at han opførte kirketårnet i Arnswalde, ca. 40 km nord for Friedeberg (se nedenfor).

Hans søn – eller en af hans sønner – var *Paul Manthey*, død før 1749, der var skomagermester og rodemester i Friedeberg in der Neumark (Brandenburg). Han var gift med *Catherina Frölich*, der overlevede ham; hun var datter af en forpagter Frölich. – Paul Manthey og hustru havde 6 børn, hvoraf de 3 vides udvandret til Danmark.

1. SLÆGTLED I DANMARK

1. *Ludwig Manthey* (7), født 26/3 1735 i Friedeberg, død 26/8 1813 i Kbh., begr. sst. (St. Petri urtegård). Student (Landsberg), cand. theol. (Halle), 1759 res. kapellan ved Garnisons sogn i Kbh. (præst for den tysktalende del af menigheden), 1767 slots- og garnisonspræst i Glückstadt, 1775 com-pastor ved St. Petri i Kbh., sognepræst sst. 1793-1813. – „Han var en høj, meget smuk Mand med ædle, venlige og indtagende ansigtstræk. Hans Indre svarede i alle Maader til det Ydre“ (F). – „..... ein herzensguter Mann und rechtschaffender Christ, der aber noch ein wenig allzu sehr an dem alten System klebt ... Dass er gern gehört werde, beweisen die zahlreichen Zuhörer, wenn er predigt“ (8). – Wie das Kind in Vaterarmen ruht hier in Gott der Jubellehrer dieser St. Petri Gemeinde *Ludwig Manthey* ... Ewig lebt sein Andenken in den Herzen einer dankbaren Gemeinde und seine spätesten Nachkommen nach des Ewigen Verheissung ihm ihr Glück“ (9-10). – Gift 7/7 1768 i Petznick ved Dölitz (Pommern) med *Sophie Dorothea Hermes*, født 20/6 1745 i Petznick, død 16/1 1826 i Kbh. (St. Petri), begr. sst. (St. Petri urtegård); datter af sognepræst til Petznick und Schönowerder Georg Vivienz Hermes (1702-1777) (11) og hustru Maria Lucretia Becker (1702-1771) (12).

Pastor L. Manthey 1735-1813. (Ukendt kunstner)

5 børn: 2. slægtled 1: nr. 1-5.

2. *Carl Friedrich Manthey*, født ca. 1739, antagelig i Friedeberg, død 12/2 1809 i Kbh. (St. Petri), begr. sst. (St. Petri kirkegård). – Borgerskab som skomagermester i Kbh. 1767; ved folketællingen 1787 havde han 3 svende og 3 læredrenge; 1796-1800 havde han „ingen næring“; senere blev han „Botschafter“ eller „Bote“ (kontorbetjent) ved Den kgl. Afrikanske Konsulatsdirektion i Kbh. (13). – Gift 1° med *Christina Magdalena Amalia Schmidt*, død 1780.

4 børn: 2. slægtled 2: nr. 1-4.

Gift 2° 29/11 1780 i Kbh. (St. Petri) med *Caroline Sophia Augusta Reeh*, født ca. 1761, muligvis datter af gartner i Kbh. Hans Henrich Reeh. – Hun var 1797 amme for kronprinsesse Mariæs førstefødte, der døde ganske spæd (14).

7 børn: 2. slægtled 2: nr. 5-11.

3. *P. A. (Paul August?) Manthey*, født ca. 1748, antagelig i Friedeberg. – Han var ved folketællingen 1787 skomagersvend hos broderen Carl Friedrich (2). – Antagelig død før 1809 (M).

2. SLÆGTLED

2. slægtled 1.

nr. 1-5 Ludwig Manthey og Sophie Dorothea Hermes' 5 børn:

1.1. *Johann George Ludwig Manthey* (kaldet Johan Georg Ludvig) født 3/6 1769 i Glückstadt (Slots- og garnisons), død 18/1 1842 i Kbh. (Hotel Royal), begr. på Gerlev kgd. (Slagelse herred). – Student (Kbh.) 1785, derefter stud. med. et pharm. I 1788 overkirurg på linieskibet „Wilhelmine Caroline“ (15), s.å. lector chemiæ ved Det kirurgiske Akademi (Kbh.), cand. pharm. 1789 (16). Ved sit første ægteskab blev han i 1791 ejer af Løve Apoteket i Kbh. (17); her havde han en anset samling af mineraler (18). I 1795 atter lektor ved Akademiet, og s.å. overordentlig professor ved Universitetet. Som farmakolog var han 1803-05 assessor i Sundhedskollegiet (Sundhedsstyrelsen). I

Professor J. G. L. Manthey. 1769-1842. (Litografi efter J. Helmsdorff)

1805 solgte han apoteket – vistnok fordi han som fagmand ikke altid kunne godtage lægernes ordinationer (LW). I 1796 var Manthey blevet udpeget til „kunstforstandig administrator“ (nærmest „teknisk direktør“) for Den kongelige Porcelainsfabrik (19); udnævnt til direktør 1800. Efter en lang studierejse forbedrede han fabrikkens maskineri, ovne og teknik, fik købt et kaolinleje på Bornholm, og bragte fabrikken i god gænge. Fra 1807, hvor fabrikken – dengang på Købmagergade – blev ramt under bombardementet, gik produktionen stærkt tilbage p.g.a. den almindelige økonomiske krise samt mangel på råvarer og brændsel; i 1810 lå fabrikken næsten helt stille.

Allerede 1808 havde Manthey bedt om sin afsked, men fortsatte dog til 1811, det sidste år som enedirektør (20). – 1805 blev han medejer og bestyrer af De ørholmske Fabrikker, med bolig på Brede (21). Vistnok meget mod Mantheys ønske blev interessentskabet opløst 1811. Manthey købte derefter s.å. den nærliggende Søllerødgård, som han dog allerede året efter mageskiftede med hovedgården „Falkenstein“ (Gerlev sg. ved Slagelse), hvor han boede til sin død i 1842. I 1809 var Manthey blevet medejer af „Adresseavisen“ (22); med indtægterne herfra – og ved egen dygtighed – kunne Manthey, trods hårdt ramt af statsbankerotten (LW), forbedre gården på jorder og bygninger. – Medlem af Videnskabernes Selskab. Stændersuppleant. Etatsråd. R. af Dbg. (23). – „Han var et af de ærligste Mennesker, der nogensinde har levet, af en så retsindig og ridderlig Karakter, at man sagde om ham, at han drev Retskaffenheden udover den yderste Grænse ... Smuk, med et åndrigt, nobelt og venligt Ansigt, meget fin og elegant i Væsen og Manerer“ (F). – Gift 1° 19/8 1791 i Kbh. (St. Petri) med *Augusta Günther*, født 10/3 1768 i Kbh. (St. Petri), død 10/3 1806 sst., begr. sst.; datter af hof-

apoteker i Kbh. Christopher Günther (1732-1790) og hustru Sophie Charlotte Hauber (1733-1787).

1 søn: 3. slægtled 1.1.1.

Gift 2° 24/1 1808 i Helsingør med *Anna Pauline von Holten*, født 29/3 1785 i Næstved, død 3/3 1855 i Kbh., begr. på Gerlev kgd.; datter af apoteker, senere toldkontrollør i Helsingør, kammerråd Johannes (Hans) von Holten (1741-1816) og hustru Anna Margrethe Abildgaard (1747-1826) (24). – „Hvilke herlige Evner og Kræfter var ikke nedlagte hos hende! En lys Forstand, Evne til at fatte og bevare. Ej for Intet nedstammede hun fra Abildgaardernes gamle Stamme, thi hun havde ualmindelig Sans og Øje for, hvad der er Skiønt. ... Men nægtes kan det ikke, at hun var en streng Moder, at Børnene og især de Undergivne fandt hende vanskelig, undertiden ubillig ...“ (25). – I mange år led hun af religiøse anfægtelser, men overvandt dem nogle få år før sin død. (26-28).

7 børn: 3. slægtled 1.1: nr. 2-8.

1.2. *Johann Daniel Timotheus Manthey*, født 30/3 1771 i Glückstadt (Slots- og garnisons), død af tyfus 1/10 1831 i Kbh. (St. Petri), begr. sst. (St. Petri kgd). – Student 1788, stud. theol. 1788-93, men fuldførte ikke, da hans hu stod til udenrigstjenesten; hovmester og huslærer for A. P. Bernstorffs søn Magnus 1793-96. Konsulatssekretær i Algier 1796, legationssekretær i Paris 1797, fra 1800 tjenstgørende i udenrigsdepartementet, charges d'affaires i Hamborg 1803, legationsråd 1804-08. – 1808-31 sekretær i Det kgl. Ordenskapitel. – Stadig i nær tilknytning til departementet fik han 1808 privilegiet til den halvofficielle „Danske Statstidende“, der blev udgivet i samarbejde med brødrene Berling, med Manthey som udenrigspolitisk redaktør og censor. Fra 1820 tillige censor for alle politiske aviser i Kbh., samt fra 1829 økonomidirektør og censor for Det kgl. Teater. – Medlem af bestyrelsen for Musikkonservatoriet samt af kommissionen for Det kgl. Kunstkammer. Fremtrædende frimurer, en tid stornester. Medvirkede energisk ved genopførelsen af St. Petri kirke efter bombardementet i 1807. – Forfatter. – Etatsråd, K. af Dbg., R. og DM. (29). „Han var en meget viis Mand, sand Diplomat, af et fint og fornemt Væsen“ (F) – „Mantheys Tale-Organ var overhoved det skønneste, jeg nogensinde har hørt ...“ (30) – „Som Bladcensor var han stedse den udmærkede Forretningsmand, der med liberaltænkende Aand og med Velvilje og Videnskabelighed udøvede sit Kald ...“ (31). – „Hans åndelige udrustning var snæver, ... fantasiløs, indeklemt i tidens fordomme, ... hindrede enhver udfoldelse af liv og foretagsomhed, ... hans personlige økonomi og karriere spillede en afgørende rolle – – –“ (32). – Manthey kom til Det kgl. Teater for at sanere dets økonomi. Han mødte skuespillerne med den største artighed og velvilje, men var dog ikke vellidt. Når han høfligt afslog skuespillernes talrige bønner om gratialer, lån og forskud, kaldte de det „Diplomatens Fif“ (33). Den 17-årige Johanne Luise

*Censor, direktør for Det kgl. Teater, sekretær i Ordenskapitlet
J. D. T. Manthey. 1771-1831 (Stik af Chrétien efter tegning af
Fouquet, ca. 1800)*

Pätges, der fik både ros og gratiale, syntes, at Manthey var vigtig og nedladende (34). Han blev endog betegnet som „ultraroyalistisk ... intrigant og chikanerende ...“, Teatret vil vist blive ynkeligt under ham“ (35). – Gift 23/9 1803 i Ottensen (ved Altona) med *Lucie Margarethe Valentiner*, født 13/11 1781 i Flensborg, død 18/6 1824 i Kbh., begr. sst. (St. Petri urtegård); datter af kammerråd i Flensborg Jürgen Valentiner (1744-1786) og hustru Christiana Helene Seiffert (1754-1798).

6 børn: 3. slægtled 1.2: nr. 1-6.

1.3. *Elisabeth Christina Sophie Manthey*, født 19/10 1772 i Glückstadt (Slots- og garnisons), død 10/2 1829 i Belfast. (36). – Gift 5/11 1794 på Bakkehuset (antagelig Frb., da brylluppet er indført i St. Petri kbg.) med professor *Magnus Horrebow*, født 21/3 1763 i Kbh., død 28/5 1796 sst.; søn af astronomen Christian Horrebow (1718-1776) og hustru Anna Barbara Langhorn (1735-1812). Student 1781, exam. med. 1791; dr. med. 1792, professor extr. anatomiae 1794. (37).

1 datter: 3. slægtled 1.3: nr. 1.

1.4. *Samuel Wilhelm Manthey*, født 26/8 1774 i Glückstadt (Hof- og Garnisons), død 12/7 1815 i Larvik. Sekondløjtnant i artilleriet 1793, student (Kbh.) 1798, premierløjtnant ved 15. artillerikompani (Kria.), cand. jur. (Kbh.) 1800, afsked i nåde med kaptajns karakter 1801. Guvernementssekretær på Sct. Croix 1802. Sorenskriver i Karmsund 1803, i Rakkestad 1808; byfoged og birkedommer i Larvik 1815; s.å. leder af kommissionen til undersøgelse af Thorsø-mordet, men døde straks efter (38). R. af Dbg. – „Han var en smuk Mand af den ædleste Tænkemaade og megen Forstand“ (F). – Gift 3/12 1803 på Kongsberg med *Elizabeth (Betsy) Antoinette Vilhelmine de Stockfleth*, født 9/6 1777 i Frederikshald, død 25/8 1857 i Vik; datter af byfoged, senere sorenskriver, justitsråd Thomas Rosing de Stockfleth (1742-1808) og hustru Johanne Marie Arbin (1744-1804).

6 børn: 3. slægtled 1.4: nr. 1-6.

1.5. *Carl Friedrich Paul Manthey*, født 5/8 1777 i Kbh. (St. Petri), død 15/11

1858 i Sønderborg, begr. sst. – Student (Herlufsholm) 1794, cand. jur. 1798, studerede derefter holstensk ret i Kiel; fuldmægtig i Rentekammerets tyske Kammerkancelli; amtsforvalter i Sønderborg 1807-52, toldforvalter sst. 1808-52. – Etatsråd, R. af Dbg. og DM. – „Han var en smuk, begavet, dygtig og retsindig Mand“ (F) (39). Gift 20/10 1803 på Frb. (St. Petri kbg.) med *Anna Margrethe (Grethe) Fleischer*, født 7/6 1783 i Moss, død 8/3 1853 i Sønderborg, begr. sst.; datter af generalauditør, rådmand, vejer og måler i Moss Tøger Christian Fleischer (1740-1797) og hustru Alhed Rømer (1751-1832). – „En udmærket smuk, endog i sin høje Alder, og en i alle Henseender fortræffelig Kone“ (F).
6 børn: 3. slægtled 1.5: nr. 1-6.

2. slægtled 2.

nr. 1-4 Carl Friedrich Manthey og Christina Magdalena Amalia Schmidts 4 børn:

2.1. *Lispeth (Elisabeth?) Ludovica Manthey*, født ca. 1774, levede ved folketællingen 1787.

2.2. *Ludwig Carl Manthey*, født ca. 1776, levede ved folketællingen 1787.

2.3. *Friedrich Christoph Manthey*, født 16/10 1778 i Kbh. (St. Petri), antagelig død før 1787.

2.4. *Johan Christian Wilhelm Manthey*, født 25/3 1780 i Kbh. (St. Petri), levede ved folketællingen 1787.

nr. 5-11 Carl Friedrich Manthey og Caroline Sophia Augusta Reehs 7 børn:

2.5. *Carl Friedrich Manthey*, født 27/3 1783 i Kbh. (St. Petri), levede ved folketællingen 1801. – Søfarende.

2.6. *Georg Daniel Thimoteus Manthey*, født 30/6 1785 i Kbh. (St. Petri), levede ved folketællingen 1801. – Søfarende (40).

2.7. *Friedrich Heinrich Manthey*, født 24/2 1787 i Kbh. (St. Petri), levede ved folketællingen 1801.

2.8. *George Paul Manthey*, født 5/1 1789 i Kbh. (St. Petri), begr. 9/12 s.å. sst. (St. Petri kgd.).

2.9. *Sophie Friderica Manthey*, født ca. 1791, død 16/7 1807 i Kbh. (St. Petri).

2.10. *August Paul Manthey*, født juli 1793, død 22/3 1796 i Kbh. (St. Petri).

2.11. *Caroline Manthey*, født 11/7 1797 i Kbh. (St. Petri), død 10/10 1798 sst. (St. Petri).

3. SLÆGTLED

3. slægtled 1.1.

nr. 1 Johan Georg Ludvig Manthey og Augusta Günthers søn:

1.1.1. *Ludvig Günther Manthey*, født 17/3 1797 i Kbh. (St. Petri), død 26/8 1876 på Frb. begr. sst. – Student 1814, cand. jur. 1818; auditør ved Olden-

borgske Infanteriregiment i Rendsborg 1820, overauditør 1826. Herredsfoged i Løve herred 1834; byfoged i Præstø og birkedommer i Vordingborg nordre birk 1846-1863. – Etatsråd, R. af Dbg. og DM. – „Han var i sin kraftige Alder en meget nidkær Embedsmand og en ualmindelig elskværdig Personlighed“ (F). – Som 10-årig så han fra Brede bombardementet af København, hvor hans fader opholdt sig; en hessisk soldat i engelsk tjeneste (41) trøstede ham venligt „Da brät dein Vater“. (LW). – Gift 16/10 1846 i Kbh. (Holmens) med *Marie Ulrikke Hedevig von Gude*, født 17/8 1821 i Holsteinborg, død 24/8 1873 i Hellebæk, begr. på Frb.; datter af birkedommer i Holsteinborg, senere byfoged i Slagelse, etatsråd Albert Peter von Gude (1789-1870) og hustru Louise Henriette Thomsen (1792-1825).

„Ædlere Kvinde var aldrig født, en Engel i menneskelig Skikkelse.“ (F).

3 børn: 4. slægtled 1.1.1: nr. 1-3.

nr. 2-8 Johan Georg Ludvig Manthey og Anna Pauline von Holtens 7 børn: 1.1.2. *Louise Augusta (Guste) Manthey*, født 21/11 1808 på Brede (Kgs. Lyngby), død 28/10 1885. – Gift 3/6 1830 på Falkenstein (Gerlev) med sogneprest i Slotsbjergby, senere Kbh. (Vor Frelser) *Peter Andreas Fenger*, født 16/2 1799 i Kbh. (Vor Frelser), død 8/2 1878 sst.; søn af sogneprest i Kbh. (Vor Frelser) *Rasmus Fenger* (1761-1825) og hustru *Martha Helene Meinert* (1775-1856). – Til deres sølvbryllup skrev Grundtvig „Det er så yndigt at følges ad ...“ (27).

10 børn: 4. slægtled 1.1.2: nr. 1-10.

1.1.3. *Margrethe Sophie Charlotte (Lotte) Manthey*, født 27/6 1811 på Søllerødgård (Søllerød), død 16/4 1897 på Askov Højskole, begr. i Odense. – Tidligt enke i trange kår lykkedes det hende ved flid og sparsommelighed at få en stor børneflokk i vej. – Kaldtes „Askovs Bedstemoder“. (42). – Gift 19/9 1834 på Falkenstein med stabskaptajn ved Holstenske Infanteriregiment (Rendsborg), senere oberstløjtnant og chef for 8. Linieinfanteribataljon *Moritz Carl Friedrich August von Wagner*, født 14/2 1798 i Rendsborg (Altstadt), død 2/5 1849 i Odense, begr. sst. (43); søn af stabskaptajn, senere oberst *Friedrich Carl von Wagner* (1766-1847) og hustru *Maria Elisabeth Augusta Müller* (1770-1847) (44).

7 børn: 4. slægtled 1.1.3: nr. 1-7.

1.1.4. *Johanne (Hanne) Wilhelmine Caroline Manthey*, født 14/8 1813 på Falkenstein (Gerlev), død 4/4 1856, begr. i Kbh. – Gift 2/11 1840 på Falkenstein med kammerassessor, kontrollør ved Finanshovedkassen, senere finanshovedkasserer, justitsråd, R. af Dbg. *Carl Sechmann Stage*, født 28/7 1810 i Kbh. (Hellig Gejst?), død 26/8 1876 på Frb., begr. i Kbh.; søn af skibskaptajn *Georg Gottlob Stage* (1766-1826) og hustru *Henriette Pauline Rose* (1776-1850).

(C. S. Stage gift 2° 1859 med *Wilhelmine Mathilde Plockross*. – Ingen børn.).

5 børn: 4. slægtled 1.1.4: nr. 1-5.

1.1.5. *Johan Wilhelm Manthey*, født på Falkenstein (Gerlev) 10/6 1815, død 2/4 1817 sst., begr. Gerlev.

1.1.6. *Marie Wilhelmine Manthey*, født 29/9 1817 på Falkenstein (Gerlev), død 26/1 1835 sst. af skarlagensfeber, begr. Gerlev. – Ugift.

1.1.7. Dødfødt barn, 16/1 1820.

1.1.8. *Nicolai Manthey*, født 7/2 1823 på Falkenstein (Gerlev), død marts 1906 i Kbh., begr. sst. (Holmens kgd.). Student 1841, landvæsenselev på Kværs Ladegård (Lundtoft herred) 1842-44 og på Rosenhoff (Oldenburg, Holsten) 1844-47. Ejer af Stendetgård (Astrup, Haderslev herred) 1847-52; under krigen i Intendanturen for Slesvig; volontør på Haderslev amtstue 1852-54; fuldmægtig ved Augustenborg husfogedri 1854-56; assistent i Telegrafvæsenets Revisions- og Bogholderikontor, senere chef for samme. – Etatsråd, R. af Dbg. – Gift 1° 15/12 1848 med *Marie Margrethe Hansen*, født 7/11 1830 i Haderslev, død 18/6 1880 i Kbh., begr. sst. (Holmens kgd.); datter af købmand i Haderslev Hans Kjær Hansen (1797-1845) og hustru Anna Hansen Fuglberg (Fuglbjerg?) (1805-1880).

1 datter: 4. slægtled 1.1.8: nr. 1.

Gift 2° 21/4 1883 med *Marie Helene Kirstine Nielsen*, født 15/2 1860, død 24/2 1901 i Kbh., begr. sst. (Holmens kgd.). – Ingen børn.

3. slægtled 1.2.

nr. 1-6 Johan Daniel Timotheus Manthey og Lucie Margarethe Valentiners 6 børn:

1.2.1. *Adolph Ludvig Manthey*, født 26/7 1804 i Kbh. (St. Petri), død af brystsyge 29/11 1830 ved Port Louis (Mauritius). Student (Metropolitan) 1822, cand. jur. 1827; guvernementssekretær og auditor i Frederiksnagore 1828. – Ugift. – (45).

1.2.2. *Emma Theodore Manthey*, født 23/1 1806 i Kbh. (St. Petri), død 15/8 1841 i Tórshavn. – Gift 2/4 1830 i Kbh. (St. Petri) med amtmand på Færøerne, senere i Holbæk, kammerherre, K. af Dgb. *Christian Pløyen*, født 12/1 1803 i Kbh., død 9/6 1867 i Holbæk; søn af gehejmelegationsråd Frederik Adler Pløyen (1764-1849) og hustru Johanne Jacobine Bachmann (1775-1837).

4 børn: 4. slægtled 1.2.2: nr. 1-4.

1.2.3. *Chlotilde Christiane Helene Manthey*, født 11/5 1807 i Kbh. (St. Petri), død 10/5 1874 i Kbh., begr. sst. (Holmens kgd.). – Klosterfrøken i Vemmetofte kloster. – Ugift.

1.2.4. *Joachimine Margarethe Emilie Manthey*, født 11/7 1809 i Kbh. (Helliggejst), død 14/1 1892 i Vemmetofte, begr. sst. – Konventualinde i Vemmetofte kloster. – Ugift.

1.2.5. *Wilhelmine Elidane Manthey*, født 13/11 1811 i Kbh. (St. Petri), død 3/5 1886, begr. Frb. – Gift 1/12 1835 i Kbh. (St. Petri) med grosserer i Kbh.

Conrad Weidemann, født ca. 1798 i Kbh. (?), død 1/7 1864 i Kbh., begr. Frb.; søn af prokurator, søkrigsprocureur Conrad Weidemann (1761-1808) og hustru Erasmie Karine Lampe (1771-1854 el. 1856). (Hun gift 2° med deputeret i Danske Kancelli, konferensråd Christian Ludvig Lassen (1767-1839)).

2. børn: 4. slægtled 1.2.5: nr. 1-2.

1.2.6. *Carl Daniel Theodor Manthey*, født 4/11 1814 i Kbh. (St. Petri), død 1/2 1820 sst., begr. St. Petri kgd..

3. slægtled 1.3.

nr. 1 Elisabeth Christine Sophie Manthey og Magnus Horrebows datter:

1.3.1. *Magna Christine Lovise Sophie Horrebow*, født 6/11 1796 i Kbh. (St. Petri), død december 1871 i Belfast. – Gift 16/12 1819 i Kbh. (St. Petri) med købmand, dansk konsul i Belfast, R. af Dbg., *Poul Løwenørn Münster*, født 11/5 1783 i Rønne, død december 1871 i Belfast; søn af amtsforvalter på Bornholm, senere Aalborghus, justitsråd Thomas Georg Münster (død 1799) og hustru Dorthea Marie Wendelbo.

8 (?) børn.

3. slægtled 1.4.

nr. 1-6 Samuel Wilhelm Manthey og Elisabeth Antoinette de Stockfleths 6 børn:

1.4.1. *Hanna Sophie Manthey* (1805-1881). Gift 1826 med sorenskriver i Øst-Finnmark *Johan Henrik (von) Cappelen* (1795-1850). 6 børn: 4. slægtled 1.4.1: nr 1-6.

1.4.2. *Anton Wilhelm Manthey* (1807-1885), højesteretsassessor. Gift 1836 med *Barbara Wilhelmine Borchgrevink* (1811-1884).

2 børn: 4. slægtled 1.4.2: nr. 1-2.

1.4.3. *Ludvig Johan Carl Manthey* (1809-1875), byfoged i Trondhjem. Gift 1° 1839 med *Sophie Marie Nielsen* (1815-1860). 6 børn: 4. slægtled 1.4.3: nr. 1-6.

Gift 2° 1862 med *Sophie Marie Nielsen* (1833-1903), broderdatter til 1. hustru. 4 børn: 4. slægtled 1.4.3: nr. 7-10.

1.4.4. *August Christian Manthey* (1811-1880), statsråd, stiftamtmand. Gift 1842 med *Mathea Anker Nielsen* (1813-1881). – Ingen børn.

1.4.5. *Louise Thomine Manthey* (1812-1896). – Ugift.

1.4.6. *Wilhelmine Pauline Manthey* (1812-1899) – Ugift.

Se endvidere Norsk Slektshistorisk Tidsskrift bind 25, hæfte 3, 1976.

3. slægtled 1.5.

nr. 1-6 Carl Friedrich Paul Manthey og Anna Margrethe Fleischers 6 døtre:

1.5.1. *Adelaide (Ida) Sophie Manthey*, født 26/10 1805 i Kbh. (St. Petri), død 31/5 1876 i Svendborg. – Gift 25/12 1824 i Sønderborg med praktiserende

læge i Flensborg, senere fysikus i Sønderborg 1838-53, dr. med. et chir. *Friedrich Christian Krüger*, født 8/12 1795 i Slesvig, død 23/1 1866 på Frb., begr. sst.; søn af apoteker i Slesvig *Heinrich Christian Krüger* (død 1856).

1 datter (adop.): 4. slægtled 1.5.1: nr. 1.

1.5.2. *Thekla (Tecla) Manthey*, født 12/3 1807 i Kbh. (St. Petri), død 14/11 s.å.

1.5.3. *Thekla Manthey*, født 24/2 1809 i Kbh. (St. Petri), død 22/9 1888 i Slagelse (Sct. Peder), begr. sst. – Conventualinde i Slagelse Kloster. – Ugift.

1.5.4. *Thorah Wilhelmine Manthey*, født 14/3 1810 i Kbh. (St. Petri?), død 26/3 1863 i Slagelse (Sct. Peder), begr. sst. – Conventualinde i Slagelse Kloster. – Ugift.

1.5.5. Udøbt tvilling, født 14/3 1810, død samme dag.

1.5.6. *Caroline (Lena) Louise Manthey*, født 30/3 1813 i Kbh., død efter 1852. – Gift 1/5 1845 i Sønderborg med sognepræst i Sterup (Flensborg provsti) *Hans Heinrich Friedrich Zorn*, født 23/10 1811 i Preetz (Holsten), død 10/11 1862 i Glahn-Odernheim (Pfalz); søn af toldforvalter *Johann Heinrich Zorn* og hustru *Elisabeth Metha Christiane Mielck*. – Pastor *Zorn*, antagelig tysk-sindet, forlod 1848 sit embede i Sterup og blev afskediget 1850. Feltprester i Neumünster 1850; sognepræst i Hoch-Speyer (Pfalz 1852), senere i Glahn-Odernheim (Pfalz).

3 børn kendt: 4. slægtled 1.5.6.: nr. 1-3.

4. SLÆGTLED

4. slægtled 1.1.1.

nr. 1-3 *Ludvig Günther Manthey* og *Marie Ulrikke Hedevig von Gudes* 3 børn:

1.1.1.1. *Marie Louise Augusta Manthey*, født 15/8 1849 i Præstø, død 28/6 1876 af barselsfeber på Frb., begr. i Kbh. (Trinitatis). – Gift 12/11 1874 i Kbh. (Garnisons) med premierløjtnant i ingeniørtropperne, senere oberstløjtnant og driftsbestyrer ved Hillerød-Frederiksværk jernbane *Frederik Nicolai Rasmussen*, født 28/1 1845 i Kbh., død 30/6 1922 sst.; søn af stabssergeant i artilleriet *Peter Rasmussen* (død 1886) og hustru *Juliane Decker* (død 1882). „Hun var en elskelig, gudfrygtig Kvinde“ (F).

1 barn: 5. slægtled 1.1.1.1: nr. 1.

1.1.1.2. *Petra Christiane Alberta Manthey*, født 18/8 1855 i Præstø, død 27/1 1877 på Frb., begr. i Kbh. (Assistents kgd.). – Ugift.

1.1.1.3. *Ludvig Carl Stelwagen Manthey*, født 3/11 1857 i Præstø, død 1891. (46). Erklæret umyndig 1876, antagelig p.g.a. sygdom; værge *Nicolai Manthey* (1.1.8.). – „Navnet Manthey skal ikke uddø i Danmark. Idag har Marie Manthey i Præstø faaet en søn.“ (F). – Antagelig ugift.

4. slægtled 1.1.2.

nr. 1-10 Louise Augusta Manthey og Peter Andreas Fengers 10 børn:

1.1.2.1. *Helene Fenger*, født 27/7 1831 i Slotsbjergby, død 10/9 1874. – Ugift.

1.1.2.2. *Ludvig Peter Fenger*, født 7/7 1833 i Slotsbjergby, død 9/3 1905 i Kbh. – Stadsarkitekt i Kbh., professor, borgerrepræsentant. – Gift 3/7 1872 med *Augusta Theodora Fenger*, født 8/11 1839, død 26/11 1914. – 1 datter.

1.1.2.3. *Rasmus Fenger*, født 25/3 1835 i Slotsbjergby, død 13/6 1906. – Agerbrugskonsulent. – Gift 26/4 1869 med *Marie-Elisabeth Olivia Christine Heins*, født 19/11 1846, død 13/1 1888. – 7 børn.

1.1.2.4. *Anna Fenger*, født 3/3 1837, død 13/9 1912. – Gift 23/4 1872 med sognepræst i Gamtofte *Peter Alberg Holm*, født 24/5 1823, død 2/5 1892. – Ingen børn.

1.1.2.5. *Elisabeth Christine Fenger*, født 8/11 1838 i Slotsbjergby, død 18/12 1914. – Gift 3/12 1862 med grosserer *Peter Theodor Just*, født 24/9 1832, død 5/8 1870. – 3 børn.

1.1.2.6. *Marie Wilhelmine Fenger*, født 15/9 1840 i Slotsbjergby, død 3/10 1928. – Gift 27/10 1859 med postmester i Sølvesborg, ritmester *Lorentz Leonard Edelberg*, født 5/10 1814, død 19/1 1896. – 6 børn.

1.1.2.7. *Louise Fenger*, født 26/4 1843 i Slotsbjergby, død 7/1 1928. – Forstanderinde i Brødrene Soldenfeldts Stiftelser. (Kbh.). (Blå Bog) – Ugift.

1.1.2.8. *Nicolai Frederik Fenger*, født 31/3 1845 i Slotsbjergby, død 22/6 1846 sst.

1.1.2.9. *Johannes Ferdinand Fenger*, født 1/10 1847 i Slotsbjergby, død 22/8 1918. – Grosserer. – Gift 3/6 1878 med *Engelke Kristine (Wiel-) Lange*, født 12/12 1850, død 10/1 1922. – Ingen børn.

1.1.2.10. *Christian Fenger*, født 17/12 1849 i Slotsbjergby, død 1/3 1935. – Kommunelæge, professor. (Blå Bog). – Gift 10/9 1878 med *Dagmar Rosenmüller*, født 1/6 1853, død 11/1 1953. – 2 børn.

Efterslægt i Hofsnedkermester Johann von Holten's Efterkommere, 1959.

4. slægtled 1.1.3.

nr. 1-7 Margrethe Sophie Charlotte Manthey og Moritz Carl Friedrich August von Wagners 7 børn:

1.1.3.1. *Augusta Pauline Johanne Wagner*, født 14/8 1835 i Rendsborg, død 27/8 1835 sst., begr. sst.

1.1.3.2. *Frederikke Wilhelmine Wagner*, født 10/11 1836 i Rendsborg, død 11/5 1837 sst., begr. sst.

1.1.3.3. *Ludvig Carl Moritz Wagner*, født 25/6 1838 i Rendsborg, død 13/4 1919 Aarhus Doms., begr. Lyngø (Sorø). – Sognepræst i Saksøbing. – Gift 30/7 1870 med *Nancy Cæcilie Margrethe Grønvold*, født 5/2 1845, død 12/5 1912. – 5 børn.

1.1.3.4. *Frederik August Hartvig Wagner*, født 29/7 1840 i Rendsborg (Altstadt), død 7/7 1923 i Kbh. – Generalmajor og chef for Artilleriet. (Blå bog). – Gift 28/12 1866 med *Adamine Charlotte Grønvold*, født 28/3 1848, død 8/9 1922. – 9 børn.

1.1.3.5. *Charlotte Caroline Elisa Johanne Wagner*, født 29/9 1842 i Rendsborg (Altstadt), død 11/11 1904 i Askov. – Gift 24/9 1862 med cand. theol., højskoleforstander (Rødding/Askov), professor *Ludvig Peter Schrøder*, født 19/1 1836, død 8/2 1908 i Askov. (Blå Bog). – 12 børn.

1.1.3.6. *Anna Pauline Wagner*, født 13/10 1844 i Kbh., død 20/12 1900 på Frb. – Gift med broder til ovennævnte, højskoleforstander (Brøderup), senere grosserer i Kbh. *Johannes Elieser Schrøder*, født 13/1 1838, død 23/10 1920 i Kbh. (Blå Bog) – 9 børn.

1.1.3.7. *Carl August Wagner*, født 12/1 1847 i Kbh., død 8/10 1906 på Frb. (Diakonissestiftelsen), begr. Kbh. (Holmens kgd.) Student (Borgerdyd) 1864; frivillig i hæren s.å.; sekondløjtnant 1867; frivillig i den franske hær 1870-71 (47); premierløjtnant 1874, kaptajn 1882, chef for Hærens Elevskole 1889, oberstløjtnant 1895, oberst 1904, chef for Fæstningsartilleriregimentet 1900 til sin død. – Meget aktiv i skyttesagen. – MF 1887-1901. – K. af Dbg., p.p. Gift 5/8 1877 med sin kusine (1.1.8.1.) *Anna Pauline Manthey*, født 15/1 1850, død 2/7 1909 i Kb'. – 4 børn: 5. slægtled 1.1.3.7: nr. 1-4. se 5. slægtled 1.1.8.1.: nr. 1-4.

Efterslægt i Hofsnedkermester Johann von Holtens Efterkommere, 1959, og Johannes E. Schrøders Slægtbog ved Fr. Schrøder, 1971.

4. slægtled 1.1.4

nr. 1-5 Johanne Wilhelmine Caroline Manthey og Carl Sechmann Stages 5 børn:

1.1.4.1. *Anna Poulina Stage*, født 13/9 1841, død 2/1 1842.

1.1.4.2. *Johan Adolf Gottlob Stage*, født 17/12 1842, død 26/1 1905. – Kommunelæge i Kbh. – Gift 1/5 1889 med *Mathilde Sofie Thirmann*, født 12/3 1856. – Ingen børn.

1.1.4.3. *Johanne Georgia Louise Stage*, født 16/1 1844, død 18/3 1912. – Ugift.

1.1.4.4. *Carl Sechmann Stage*, født 4/11 1846, død 2/11 1915. – Forlagsboghandler i Kbh. – Ugift.

1.1.4.5. *Henriette Pauline Stage*, født 24/10 1851, død 28/8 1864. – Ugift.

4. slægtled 1.1.8

nr. 1 Nicolai Manthey og Marie Margrethe Hansens datter:

1.1.8.1. *Anna Pauline Manthey*, født 15/1 1850 på Stenderupgård (Astrup sogn), død 2/7 1909 i Kbh., begr. sst. (Holmens kgd.). – Gift 5/8 1877 i Kbh. med sin fætter, premierløjtnant i artilleriet *Carl August Wagner* (1.1.3.7.) – se denne. 4 sønner: 5. slægtled 1.1.8.1: nr. 1-4.

4. slægtled 1.2.2.

nr. 1-4 Emma Theodora Manthey og Christian Pløyens 4 børn:

1.2.2.1. *Johanne Frederikke Pløyen*, født 6/10 1831 i Tórshavn. Porcelæns-malerinde. – Ugift.

1.2.2.2. *Emilie (Emmy) Jacobine Pløyen*, født 2/5 1833 i Tórshavn. Kniplerske. – Ugift.

1.2.2.3. *Elisabeth Margrethe Svanhilde Pløyen*, født 4/12 1834 i Tórshavn, død 2/11 1927. Gift med godsforvalter, løjtnant *Frode Otto Julius Holstein*, født 21/8 1838, død 14/12 1882; søn af toldforvalter, kammerjunker Frode Hjalmar von Holstein (1808-1878) og hustru Marie Augusta Caroc (1815-1854). – 2 børn.

1.2.2.4. *Claudine Henriette Pløyen*, født 23/3 1837 i Tórshavn, død 1905. Gift 1870 med cand. theol., kateket og lærer i Assens *Julius Christopher Vilhelm Schousboe*, født 4/7 1836 i Vejle, død 4/11 1872; søn af sognepræst Peter Sølling Schousboe (1807-1887) og hustru Juliane Regine Reddelien (1810-1851). – 2 døtre.

4. slægtled 1.2.5.

nr. 1-2 Wilhelmine Elidane Manthey og Conrad Weidemanns 2 børn:

1.2.5.1. *Conrad Daniel Weidemann*, født 19/7 1837 i Kbh., død 25/5 1930 på Frb., begr. sst. – Student (v. Westen) 1855, cand. jur. 1862; assistent i 1. revisionsdepartement s.å., fuldmægtig sst. 1882; amtsforvalter på Bornholm 1886, i Aalborg 1895-1909. R. af Dbg., DM. – Ugift.

1.2.5.2. *Erasmine Lucie Weidemann*, født 1842 i Kbh., død 22/3 1930 på Frb., begr. sst. – Ugift.

4. slægtled 1.4.1.

nr. 1-6 Hanna Sophie Manthey og Johan Henrik Cappelens 6 børn:

1.4.1.1. *Betsy Wilhelmine Andrea Marie Cappelen* (1828-1903). Gift 1856 med bogtrykker, boghandler *Peter Tidemand Malling* (1807-1878). – 7 børn.

1.4.1.2. *Peter Wilhelm Daniel Cappelen* (1829-1885). Apoteker, fotograf. Gift 1867 med *Bolette Ullitz* (1836-1889). – 2 børn.

1.4.1.3. *Frederik Carl August Cappelen* (1833-1879). Skibsfører, skibsmægler. – Ugift.

1.4.1.4. *Johan Henrik Cappelen* (1838-1900). Stortingsarkivar. Gift 1873 med *Maria Linnemann* (1851-1935). – 3 børn.

1.4.1.5. *Sophie Louise Cappelen* (1840-1915). Lærer. – Ugift.

1.4.1.6. *Mathilde Isabella Cappelen* (1842-1899). Gift 1861 med *Lars Mathias Hille* (1828-1898). Kaptajn, driftsbestyrer ved Bergensbanen. – 7 børn.

4. slægtled 1.4.2.

nr. 1-2 Anton Wilhelm Manthey og Barbara Wilhelmine Borchgrevinks 2 børn:

1.4.2.1. *Marie Antonette Manthey* (1837-1920). – Hofdame. – Gift 1864 med gårdejer *Arne Arntzen Omsted* (1836-1903). – 6 børn.

1.4.2.2. *Sophie Magdalene (Magda) Manthey* (1839-1908). Gift 1861 med kontorchef i Postvæsenet *Johan Christian Schlytter* (1829-1904). – 2 børn.

4. slægtled 1.4.3.

nr. 1-6 Ludvig Johan Carl Manthey og Sophie Marie Niensens 6 børn:

1.4.3.1. *Wilhelm Manthey* (1840-1883). Polytekniker. Gift med *Lizzie Miles*. – Fra deres søn stammer en ukendt gren af slægten Manthey i U.S.A.

1.4.3.2. *Sophus Manthey* (1842-1843).

1.4.3.3. *Jacob Manthey* (1844-1844).

1.4.3.4. *Christian August Manthey* (1845-1846).

1.4.3.5. *Carl August Manthey* (1847-?). Trælasthanler i Rouen. Gift med en svensk dame (*Sara?*). – Ingen børn.

1.4.3.6. *Sophie Margrethe Manthey* (1853-1941). Røde Korssøster. – Ugift.

nr. 7-10 Ludvig Johan Carl Manthey og Sophie Marie Niensens 4 børn:

1.4.3.7. *Harriet Manthey* (1863-1939). Kontorchef i Postvæsenet. – Ugift.

1.4.3.8. *Carl Manthey* (1865-1865).

1.4.3.9. *Bertha Manthey* (1867-1947). Lærer. Gift 1894 med grundlægger af Det norske Nobel-institut og Nobelpristager *Christian Lous Lange* (1869-1938). – 5 børn.

1.4.3.10. *Carl Ludvig Manthey* (1869-1933). Læge, chef for Marinens Sanitetskorp. Gift 1° 1904 med *Sofie Augusta Oxaal* (1869-1926). – Ingen børn. Gift 2° 1927 med *Margarethe Schytte Blix* (1897-1976). – 3 døtre.

4. slægtled 1.5.1.

nr. 1 Adelaide Sophie Manthey og Friedrich Christian Krügers adoptivdatter:

1.5.1.1. *Adelaide (Ida) Johanne Schrader*, født 19/12 1831 i Rødding, død 9/12 1905 i Vamdrup, begr. Frb. Datter af aktuar August Ferdinand Schrader og hustru Sophie Augusta Krüger. (Muligvis broderdatter af dr. F. C. Krüger, gift med Adelaide Sophie Manthey). – Gift 1° 9/1 1863 med landfoged på Sild *Hans Peter Nicolai Tvede*, født 14/12 1826, død 26/11 1864. Gift 2° 19/9 1866 i Kbh. (Vor Frelser) med byfoged i Hasle, senere herredsfoged i Sunds-Gudme, derefter borgmester i Frederikshavn *Niels Tvede*, født 14/2 1828 i Snebjerg, død 13/1 1901 i Kbh., begr. Frb.; søn af amtsfuldmægtig Peter Hansen Tvede (1801-1857) og hustru Mette Elisabeth Levinsen (1794-1867). – Ingen børn kendt.

4. slægtled 1.5.6.

nr. 1-3 Caroline Louise Manthey og Hans Heinrich Friedrich Zorns 3 børn:

1.5.6.1. *Carl Manthey Zorn*, født 18/3 1846 i Sterup (Flensborg provsti).

1.5.6.2. *Elisabeth Margrethe Zorn*, født 26/3 1848 i Sterup.

1.5.6.3. *Margrethe Zorn*, født 2/5 1850 i Sterup.

Det Manthey-Wagnerske våben.

5. SLÆGTLED

5. slægtled 1.1.1.1.

nr. 1: Marie Louise Augusta Manthey og Frederik Nicolai Rasmussens barn:

1.1.1.1.1. *Marie Louise Rasmussen*, født 3/6 1876 i Kbh., død spæd.

5. slægtled 1.1.8.1.

nr. 1-4 Anna Pauline Manthey og Carl August Wagners 4 børn:

1.1.8.1.1. *Carl Manthey Wagner*, født 10/9 1879 i Kbh., død sst. 16/10 1901, begr. sst. (Holmens kgd.). Student, cand. phil.; assistent i Statsanstalten for Livsforsikring. – Ugift.

1.1.8.1.2. *Nicolai Manthey Wagner*, født 1/5 1881 i Kbh., død sst. 12/12 1887, begr. sst. (Holmens kgd).

1.1.8.1.3. *Christian Manthey Wagner* (navneskifte til Manthey-Wagner), født 21/3 1883 i Kbh., død 4/2 1961 i Søllerød, begr. sst. – Student 1904, cand. jur. 1910; overretssagfører 1914; talrige tillidshverv. Virkede utrætteligt og opofrende for den sønderjyske sag, Københavns frivillige Luftforsvar og for Den frivillige Luftmeldetjeneste. – K. af Dbg., K. af Æreslegionen (Blå Bog). Gift 17/7 1909 med *Johanne Emilie Spies*, født 24/10 1885 i Kbh., død 20/11 1967 sst. (Rigshospitalet), begr. i Søllerød; datter af grosserer og fabrikant i Kbh. Vilhelm Lorenz Spies (1852-1920) og hustru Petrea Caroline Rasmussen (1865-1953). – Student (Zahle) 1906. Cand. phil. – Som sin mand var hun fra de unge år stærkt engageret i den sønderjyske sag. – R¹. af Dbg. – 1 søn: 6. slægtled 1.1.8.1.3. nr. 1.

1.1.8.1.4. *Ludvig Manthey Wagner*, født 15/11 1885 i Kbh., død 2/3 1903 sst., begr. sst. (Holmens kgd). – Bøsemagerlærling. – Ugift.

6. SLÆGTLED

6. slægtled 1.1.8.1.3.

nr. 1 Christian Manthey-Wagner og Johanne Emilie Spies' søn:

1.1.8.1.3.1. *Mogens Peer Manthey-Wagner*, født 13/2 1917 i Nærum, død 28/1 1944. Student, kornet; Leutnant. – Ugift.

KILDER OG NOTER

Slægten Manthey er tidligere beskrevet af Th. Hauch-Fausbøll i Slægthaandbogen, Kbh. 1900.

Som kilder er endvidere benyttet byfoged Ludvig Günther Mantheys familiebog (F), hans privatarkiv (i RA); endvidere professor Johan Georg Ludvig Mantheys privatarkiv (i RA), samt det Manthey-Wagnerske privatarkiv (i R.A.). I sidstnævnte arkiv findes bl.a. censor, direktør for Det kgl. Teater Johan Daniel Timotheus Mantheys „Memorabilia“ (slægtsmemorialbog) (M); heri findes tillige en stor samling portrætfotografier. Også pastor Ludvig Wagners „Fru Margrethe Sophie Charlotte Wagner, født Manthey“, 1917, har været en værdifuld kilde (LW). I øvrigt er benyttet familiepapirer i privateje samt leksika, stater, Hof- og Statskalenderen, Richters Dødsfald, Københavns Vejviser m.v.

Anvendte forkortelser:

F, M, og LW: se ovenfor,

RA: Rigsarkivet, anførte privatarkiver,

DBL: Dansk biografisk Leksikon,

DBHL: Dansk biografisk Håndleksikon,

Erslew: Erslews Forfatterleksikon,

Persh. T.: Personalhistorisk Tidsskrift,

M&B: „Memoirer og Breve“, udgivne af J. Clausen og P. F. Rist,

PE: I privateje.

NOTER:

F. Byfoged L. G. Mantheys ca. 1860 anlagte „Familiebog“ indeholder – foruden de indledningsvist refererede „Efterretninger om Familien Manthey“ – 40 sider, hvoraf kun 6 er beskrevne. Bogen måler 25 x 31 cm, er indbundet i mørkerød safian og forsynet med etui (PE).

M. Censor J. D. T. Mantheys Memorabilia er påbegyndt ca. 1800. Efter hans død i 1831 er den videreført af to af hans brødre, først professor J. G. L. Manthey (1.1.), død 1842, og derefter amts- og toldforvalter C. F. P. Manthey (1.5.), død 1858. Efter sidstnævntes død har et uidentificeret medlem af familien indført nogle få notater. I bogen er

noteret fødsler, dåb, bryllupper, dødsfald, rejser, familiebesøg og udnævnelser, samt enkelte nationale begivenheder. – Bogen er en smukt indbunden oktav på ca. 380 sider, pagineret efter årets 366 dage og forsynet med register. Den synes at have været en gave fra professor J. G. L. Manthey. (RA).

LW: Ludvig Carl Moritz Wagner (1.1.3.3.): Fru Margrethe Sophie Charlotte Wagner, født Manthey, Kolding 1917. (Heri portræt)

1. Grosse europäische Wappenkunde (F).

2. Dr. Hans Bahlow, Hamburg, er bl.a. forfatter til Deutsches Namenlexicon, München 1967.

3. Må ikke forveksles med Königsberg i

- Østprøjsen, nu Kaliningrad.
4. Venligst meddelt af Herr K. Manthey, Kassel.
 5. Th. Hauch-Fausbøll: Slægtshaandbogen, Kbh. 1900, og Norske Slektsvåpen, Oslo 1969.
 6. Lagdommer Christian Borchsenius, Oslo, nedstammer fra pastor Ludwig Mantheys næststingste søn, byfoged Samuel Wilhelm Manthey (1.4.). Lagdommer Borchsenius, der tillige nedstammer fra apoteker i Viborg, senere Aalborg, Johannes Borchsenius (død 1656), har udgivet „Slekten Borchsenius“, Oslo 1965, ajourført 1967 og 1972 (duplikeret).
 7. Pastor Mantheys fornavne: To døbsattester (RA) har hhv. Ludwig og Ludewig; Hermes-Becker-stamtavlerne (se note 11) har Ludewig; på gravstenen står Ludvig (PersHT 5 II); Wiberg og Bobé har Ludvig; DBL, Erslew og Achelis (PersHT 12 VI) har Johan Gustav Ludvig; pastor Manthey selv skriver sig L. Manthey.
 8. Schellenberg, A. O.: Freie Bemerkungen über Kopenhagen in Briefen, 1796.
 9. Gravskrift i St. Petri urtegård.
 10. Litteratur: L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1928; deri portræt af pastor L. Manthey.
 11. Wiberg og Bobé har Georg Vivigenz Hermes; Hermes-Becker-ahnetavlerne (se note 12) og St. Petri kirkebog Georg Vivienz; kirkebogen for Glückstadts Hof- und Garnisonsgemeinde George Vivienz.
 12. 2 ahne- og søskendetavler (ca. 1740) over familierne Hermes og Becker, næsten identiske og med samme hånd (RA og PE).
 13. Den kgl. Afrikanske Konsulatsdirektion i Kbh. blev oprettet år 1800 til forbindelse med Barbarekstaterne (Marocco, Algeriet, Tripolitanien og Tunesien).
 14. Kronprinsesse Marie Sophie Frederikke (1767-1852) nedkom 1/9 1797 med en dreng, der døde efter 5 dages forløb. – Herom hedder det i et brev til Johan von Bülow på Sanderumgård bl.a. følgende: „Ammen var 40 år gammel, ... saae vederstyggelig ud, gusten, bleg af Ansigtsfarve, blaa Læber, stygge Tænder etc. Slangerne i Haaret feylede for at ligne skinbarlig Medusa; hun er Pastor Mantheys Broders Kone“ (M&B III). – Da Caroline Sophia Augusta (født Reeh) og skomagermester Mantheys datter *Carolina* (født 11/7 1797) blandt sine faddere havde „die Kammerjungfrau für K. H. der Kronprinsessin, Carolina“, er det utvivlsomt skomagermester Mantheys hustru, der var amme for den lille prins.
 15. Under den norske hærs felttog ind i Sverige 1788 blev talrige læger, kirurger og bartskeerer midlertidigt ansat i fællesflåden, den norske og den danske hær.
 16. Eksamensvidnesbyrd i PersHT 4 I.
 17. Jørgensen, Rud.: Løve Apoteket i Kjøbenhavn, 1908. – Apoteket, der lå på hjørnet af Amagertorv og Hyskenstræde, er nu nedlagt.
 18. R. Nyrup: Kjøbenhavns Beskrivelse, 1800, betegner den som „En Pragtsamling af Nordiske Mineralier“. Den var ordnet af K. L. Giesecke (1761-1833), kaldet Grønlands Mineralog.
 19. Kong Chr. VIII's Dagbøger m.v., bind I: „Prindsen (af Würtemberg) gjør meget af Manthei og troer, at Porcellainsfabrikken under hans Direction vil komme til at frembringe det samme som alle udenlandske Fabrikker ...“ (Dagbogsnotat 19. juli 1802).
 20. Se B. L. Grandjean: Kongelig Dansk Porcelain, 1962.
 21. Interessentskabet De ørholmske Fabrikker er omtalt i „6 breve fra amtmand Herman greve Wedel-Jarlsberg til professor, justitsråd Ludvig Manthey“ (PersHT 6 IV).
 22. „De til Forsendelse med Den kongelige Post privilegerede Kjøbenhavnske Adressetidender“ var grundlagt 1759 af agent Hans Holk (1726-1783). Mantheys arvinger beholdt privilegiet til 1855. – Avisen gik ind 1908.
 23. Litteratur: Bricka, DBL, DBHL, Erslew, Danske Apotekere. – Portræt: Litografi

- af E. Bærentzen efter tegning af J. F. Helmsdorff.
24. Slægt i „Hofsnedkermester Johann von Holtens Efterkommere“, udgivet 1959 af Slægtsamfundet Holten.
 25. Af svigersønnen, provst P. A. Fengers begravelsestale 12/3 1855 (PE).
 26. Brev 4/4 1852 til P. A. Fenger (RA).
 27. Til J. G. L. Manthey og hustrus sølvbryllup i 1833 skrev F. C. Hillerup (1793-1861) „Man tænder Fakkel til Bryllupsfest ...“ på en populær melodi „At Slyngler hæves til Ærens Top ...“. Da man fandt denne melodi upassende, komponerede Weyse, der ikke sjældent var gæst på Falkenstein, på opfordring en ny melodi. – Da Mantheys datter, Louise Augusta (1.1.2.), i 1855 fejrede sit sølvbryllup med P. A. Fenger, skrev Grundtvig „Det er så yndigt at følges ad ...“ til Weyses melodi fra 1833. (Eksemplarer af begge sange i familiecej.)
 28. Litteratur om A. P. von Holten: Se LW. – Portræt: Litografi af E. Bærentzen efter tegning af samme.
 29. Litteratur: Bricka, DBL, Erslew. – Portrætter af C. A. Jensen. Stik af Chrétien efter tegning af Fouquet.
 30. Historikeren E. C. Werlauff (1781-1871): „Erindringer af mit Liv.“ (M&B XIII).
 31. „Dagen“, „Statstidendes“ største konkurrent, bragte en meget lang og udelukkende rosende nekrolog over J. D. T. Manthey (nr. 241, 1831), medens Statstidende kun bragte en kort, officiel meddelelse – efter 21 års virke ved bladet (!) – Jfr. i øvrigt note 32.
 32. Citat fra T. Vogel-Jørgensen „Berlingske Tidende gennem to hundrede År“, bind 1, side 192-220, 1949, hvor der gives Manthey en lang og såre fordømmende vurdering både som menneske og som censor.
 33. Th. Overskou: Den danske Skueplads, bind IV (1862). – Overskou giver i øvrigt Manthey en langt mere positiv bedømmelse end samtiden.
 34. Johanne Luise Heiberg: Et Liv, gjenoplevet i Erindringen, bind I, 1891.
 35. Forfatteren og historikeren P. V. Jacobsens dagbøger (PersHT 4 II).
 36. Elisabeth Christina Sophie Manthey (1.3.) manglede oprindeligt i byfoged L. G. Mantheys Familiebog (F), men er senere indføjet med ukendt hånd. – Portræt af C. A. Jensen.
 37. Se Slægten Horrebøw i PersHT II til lægget.
 38. Ejeren af Thorsø (Thosøe) i Smålenene, A. H. Gude, blev myrdet under svensk indkvartering på gården. Da mordet forblev uopklaret, og da birkedommer S. W. Manthey (1.4.) døde pludseligt under efterforskningen, har dette givet anledning til megen mytedannelse. (Se bl.a. Norsk Slektshistorisk Tidsskrift II.)
 39. Amtsforsvalter Manthey (1.5.), dr. H. C. Krüger (1.5.1.) og familie er ofte nævnt i oberst J. T. Ræders Krigserindringer fra 1848-50, 1911 – Ræder syntes at have nydt stor gæstfrihed hos familierne.
 40. Konsulatssekretær R. Bay (1791-1856) beretter, at en *matros Manthey*, der skulle være fætter til etatsråd J. D. T. Manthey (1.2.), i 1816 blev ført fra Kbh. til Kiel som arrestant, fordi han havde pryglet en skildvagt. (M&B XXXII).
 41. „En soldat i engelsk tjeneste ...“: „The Kings German Legion“ (1803-1816), der især bestod af hannoveranske frivillige, deltog 1807 i belejringen af Kbh. med ca. 10.000 mand. (Oberst W. E. O. Lawaetz, Militært Tidsskrift, december 1967).
 42. Litteratur: LW. – Akvarel (?) af J. F. Helmsdorff, fotografi i LW; tegning af Elise Konstantin-Hansen, 1887.
 43. Litteratur: Kontorchef Ludvig Wagner: „Erindringer om oberstløjtnant Moritz Carl Friedrich August v. Wagner.“ (Meddelelser fra Slægtsamfundet Holten, nr. 15, oktober 1951). – Efter J. T. Ræder: Krigserindringer 1848-50, 1911, suiciderede oberstløjtnant Wagner (på lazarettet) i Odense. – „Gamle Moritz var anset for en af Hærens dygtigste og mest intelligente Officerer“ (Generalmajor G. D. Gerlach i LW). Portræt som page ved Fr. VI' hof (ukendt kunstner); miniatureportræt som premierløjtnant

- (ukendt kunstner); akvarel (?) af J. F. Helmsdorff (se LW).
44. Om oberst F. C. Wagner og hustru, se „Fra Viborg Amt“, 1967.
45. Portræt af C. A. Jensen.
46. Opkaldt efter højesteretsdommer J. H. C. Stellwagen (1782-1864), hvis hustru Marie Hedeveg, født Thomsen (1788-1870), var søster til Louise Henriette von Gude, barnets mormoder.
47. C. A. Wagner: Frivillig menig i Regiment des Tirailleurs du Havre 1870, premierløjtnant s.å., kaptajn 1871 og chef for et revolverkanonbatteri („Gattling“), afsked efter ansøgning ved krigens slutning. R. af Æreslegionen. – Litt.: DBL.
- Forfatteren beklager, at indtrufne omstændigheder har hindret en minutøs gennemgang af alle primære kilder, bl.a. de københavnske begravelsesregistre.

Slægten Ploug fra Svanninge sogn

AF PALLE GRAVESEN

1. Stamfaderen til denne slægt er *Jens Rasmussen Ploug*, bondeskrædder i Svanninge. Han er opført i matriklen af 1688 i gruppen „Jordløse husmænd“ under nr. 11, og hans navn figurerer desuden i amtsregnskaberne fra Nyborg amt for årene 1682-1705 (1), idet det i disse skrives forskelligt. Alle 3 mulige former forekommer: Jens Rasmussen, Jens Ploug og Jens Rasmussen Ploug. Hans nedstamning er ukendt. Navnet Ploug forekommer ikke i lensregnskaberne fra Svanninge sogn. I matriklerne 1662, 1664 og 1668, samt i amtsregnskaberne 1672-86 findes derimod Jep Jensen Ploug, gmd. i Svanninge matr. 2 (1688) med htk 8-4-3-2. Muligvis var Jens Rasmussen Plougs hustru *Karen* en datter af Jep Jensen Ploug.

Ægteskabet må være indgået kort tid før 1682. I et præstemandtal dat. 11.12.1705 betegner præsten ægteparret på flg. måde: „Vadmelskrædder, en gammel vanfør stakkel. Hans hustru (har) før vævet groft tøj, 2 børn“. Ved det næste præstemandtal var hustruen blevet enke og boede hos Jens Madsen, hmd. i Svanninge. Hun er endnu medtaget i et præstemandtal dat. 20.3.1711. Ovenstående kan kort sammenfattes på flg. måde: „Jens Rasmussen Ploug, skrædder i Svanninge, død 1706-10, viet ca. 1681 Karen NN, død efter 20.3.1711.“

Børn: se nr 2-4.

ANDET SLÆGTLED

Jens Rasmussen Plougs børn med Karen NN :

2. *Maren Jensdatter Ploug*, f. i Svanninge ca 1682, død ssts. 7.2.1744, skifte 24.2. (2), viet 1. ca. 1700 *Hans Pedersen*, gmd. i Svanninge, død 1715-18. Hans Pedersen, hvis forældre er ukendte, må have fæstet gården i Svanninge matr. 2 (1688), htk 7-2-2-1, omkring 1699. Den fik senere navnet Rødhyldsgården. Efter hans død ægtede hustruen ca 1718 *Peder Pedersen*, der overtog gårdfæstet. Han var født i Saltofte i Kærum sogn, og døde 8.3.1745, skifte 24.5.1745 (3). Forinden havde han ægtet *Maren Rasmusdatter*, f. i Svanninge 1721, datter af gmd. ssts. matr. 6 (1688) *Rasmus Nielsen* og h. *Anna Jørgensdatter*. Hun giftede sig 2. med *Søren Pedersen*, der overtog fæstet af gården (6).

Peder Pedersen efterlod sig ingen livsarvinger. I skiftet efter ham nævnes hans 3 brødre Mads Pedersen, gmd. i Saltofte, Hans Pedersen, der boede på Sjælland og en 3. broder der var død i Vejle. Desuden oplyses det, at hans moder nu var gift med Hans Michelsen af Saltofte.

Maren Jensdatter Plougs børn med Hans Pedersen: se nr 5-9.

3. *Anne Jensdatter Ploug*, f. ca 1683, død efter 1698. Betegnes dette år i et præstemandtals som svagelig. Er ikke nævnt 1739 i skiftet efter søsteren Mette. Se nr 4.
4. *Mette Jensdatter Ploug*, f. ca 1686, død i Svanninge 9.3.1739, skifte 16.3. (4). Hun var gift med *Anders Actonius*, skolelærer i Svanninge, død der 23.4.1745, skifte 27.4. (5). Han var gift 2. med Kirsten Jensdatter. Ingen livsarvinger.

I skiftet efter Mette Jensdatter Ploug nævnes kun hendes søster Maren, se nr 2, og i skiftet efter Anders Actonius børnene dels efter hans 2 farbrødre Lars og Peder Larsen, dels efter hans 2 fastre Margrethe og Marie Larsdatter.

TREDIE SLÆGTLED

I det følgende er ved alle ubenævnte data underforstået: Svanninge sogn. Hans Pedersens børn med Maren Jensdatter Ploug, (se nr 2):

5. *Karen Hansdatter*, f. ca 1703, beg. 17.12.1775, viet ca 1738 *Ole Andersen*, gmd. i Svanninge, f. ca 1700, søn af gmd. ssts. Anders Olufsen og h. Maren Pedersdatter (7,8), beg. 26.12.1780-80 år gl. Ole Andersen fæstede 30.4.1738 gården „Fritsdal“ i Svanninge, matr. 20 (1688), htk 5-6-2-0 efter Rasmus Christophersen, som ved dom var blevet frakendt sin gård (12). Årsagen til denne frakendelse fremgår af en notits i Håstrup kirkebog. Ved begravelsen der 15.5.1757 af Rasmus Christophersens hustru Maren Jensdatter fra Svanninge, som døde i Håstrup – 69 år gl, tilføjer præsten flg. kommentar: „Hun var kommet fra gård og sogn, fordi hendes mand havde besøvet hendes datter. Han var borttrømt og ingen ved, hvor han er“.
- Børn: se nr 10-15.
6. *Peder Hansen Ploug*, ungtkarl, f. ca 1706, død 1732, skifte 17.3. (9). I skiftet nævnes foruden moderen hans 4 søskende, nr 5, 7-9.
7. *Hans Hansen Ploug*, gmd. i Svanninge, beg. 26.11.1775 uden aldersangivelse, gårdafståelse 8.11.1766 (10), hustru *Maren Pedersdatter*, der ant. var datter af den forrige fæster, beg. 13.10.1774. Hans Hansen Ploug fæstede 25.8.1730 gården i Svanninge matr. 16 (1688), htk 7-2-2-0 efter Peder Rasmussen (13).
- Børn: se nr 16-19.
8. *Rasmus Hansen Ploug*. Skæbne ukendt. Han er nævnt som vurderingsmand ved et skifte i Svanninge 19.8.1745 (11). Han ses ikke at have

fæstet nogen gård eller andet jordegods inden for Brahesmindes område.

9. *Jens Hansen Ploug*, f. ca 1715, død 1732-44. Er ikke nævnt i skiftet efter moderen, nr 2.

FJERDE SLÆGTLED

Ole Andersens børn med Karen Hansdatter Ploug, se nr 5.

10. *Anders Olesen*, indsidder i Svanninge, f. 1733, beg. 1.7.1795, skifte 18.11. (14), viet 7.11.1777, trol. 5.10. *Anna Jensdatter*, f. 1752, dt. af gmd. i Svanninge Jens Hansen (Bonde) og h. Maren Nielsdatter, beg. 27.4.1813, skifte 29.4. (15).

Anne Jensdatter viet 2. 11.12.1795, trol. 17.9. Niels Villumsen, enke-mand, bødker i Svanninge, f. ca 1731, død 14.12.1813, viet 1. Horne 10.1.1762 trol 5.4.1761 Kirsten Sørensdatter, db. i Horne 14.12.1732, dt af Søren Christoffersen og h. Ane Hansdatter, beg. 26.4.1795, skifte 20.7. (16).

Anders Olesens børn med Anne Jensdatter: se nr 20-22. I Anne Jensdatters ægteskab med Niels Villumsen var der en søn Anders Nielsen, db 16.10.1796, hmd. i Ny Stenderup i V. Hæsinge sogn, hvor han døde 29.7.1870.

11. *Hans Olesen*, indsidder i Svanninge, f. 1735, beg. 11.5.1812, viet 4.11. 1770, trol 23.9. Kirsten Nielsdatter, f. ca 1735, beg. 16.9.1810.

Børn: se nr 23-25.

12. *Maren Olesdatter*, f. 1738, død 1811, men begravelsen ses ikke indskrevet i Svanninge kirkebog, skifte 20.3.1811 (17), viet 1. ca 1766 *Jens Hansen*, gmd. i Svanninge, f. 1730, søn af gmd. i Svanninge Hans Sørensen og h. Maren Jensdatter, beg. 21.5.1772, skifte 2.7. (18). Jens Hansen fæstede 30.6.1766 gården Fritsdal, matr. 20 (1688), htk 5-6-2-0 efter svigerfaderen Ole Andersen (20).

Maren Olesdatter viet 2. 18.11.1772, trol 5.7. *Key Henriksen*, db. i V. Hæsinge 21.2.1742, søn af husmand i Kistrup skovhuse Henrik Key-sen og h. Anna Nielsdatter, beg. 19.8.1809, skifte 14.9. (19). Key Hen-riksen fæstede 30.6.1772 gården efter Jens Hansen (21). Maren Olesdat-ters børn i første ægteskab med Jens Hansen: se nr 26-27, i 2. ægteskab med Key Henriksen: se nr 28-30.

13. *Karen Olesdatter*, f. 1739, beg. 25.8.1805, viet 1764 *Peder Hansen Bonde*, hmd. i Østerby, f. 1740, ant. søn af gmd. i Svanninge Hans Hansen Bonde og h. Anna Pedersdatter, beg. 2.68.1810.

Børn: se nr 31-37.

14. *Johanne Olesdatter*, f. 1741, beg. 3.1.1809, skifte 3.7. (76), viet 1. 28.5. 1775, trol. 17.4. *Peder Hansen Skov*, hmd. og ledvogter i Enemærke-huset i Svanninge, f. ca 1721 ant. i Ø. Hæsinge, beg 17.9.1783 – 82 år gl., skifte 10.10. s.å. (77).

Johanne Olesdatter viet 2. 4.11.1783, trol 10.10. *Mads Olesen (Skov)* der overtog fæstet af Enemærkehuset, f. i Svanninge 1751, søn af gmd. i Svanninge matr. 17 (1688) Ole Madsen og 2. hustru Maren Larsdatter, død i Enemærkehuset som aftægtsmand 1.12.1845, beg. 6.12.

Johanne Olesdatters søn i 1. ægteskab med Peder Hansen Skov: se nr 38. I 2. ægteskab med Mads Olesen en datter, se nr 39.

15. *Marie Olesdatter*, f. 1748, død 12.11.1827, beg. 16.11., viet 26.11.1779, trol. 24.10. *Jørgen Hansen Møller*, indsidder i Svanninge, f. i Faldsled 1742, søn af gmd. Hans Nielsen og h. Sidsel Mogensdatter, beg. 3.5. 1810.

Børn: se nr 40-45.

Hans Hansen Plougs børn med Maren Pedersdatter, (se nr 7):

16. *Johanne Hansdatter Ploug*, f. 1730, beg. 6.3.1810, skifte 21.2.1798 (22). Viet 1. ca. 1754 *Jens Nielsen*, gmd. i Svanninge, søn af gmd. ssts. Niels Jensen og h. Johanne Larsdatter, død 1767, skifte 6.6. (23). *Jens Nielsen* fæstede 3.12.1754 gården matr. 19 (1688), htk 7-4-3-2 efter faderen (25).

Johanne Hansdatter Ploug viet 2. 1767 *Niels Jacobsen*, f. 1733, søn af gmd. i Svanninge Jacob Poulsen og 2. hustru Anna Jeppesdatter, beg. 30.4.1795, skifte 28.4. (24).

Niels Jacobsen overtog 1.6.1767 fæstet af gården i Svanninge efter Jens Nielsen (26). Om hans familieforhold se (27).

Johanne Hansdatter Plougs børn i 1. ægteskab med Jens Nielsen: se nr 46-51, i 2. ægteskab med Niels Jacobsen: se nr 52-53.

17. *Anne Hansdatter Ploug*, f. 1733, beg. 25.1.1809, viet 1. ca 1754 *Henning Hansen*, gmd. i Svanninge, f. ca 1712, søn af gmd. ssts. (Unge) Hans Pedersen og h. Anna Nielsdatter, beg. 29.3.1772, skifte 24.4. (28). *Henning Hansen* fæstede 13.2.1754 gården i Svanninge matr. 14 (1688), htk 7-6-1-0 efter Jørgen Pedersen (34).

Anne Hansdatter Ploug viet 2. 3.7.1772 *Rasmus Christensen Bigård*, som overtog gårdfæstet. Han var født i Håstrup 16.7.1735, db. 17.7., søn af gmd. Christen Pedersen Bigård og h. Maren Nielsdatter, beg. 10.5.1805, gårdafståelse 21.10.1800 (29). *Rasmus Christensen Bigård*s fornavn er fejlagtigt indskrevet i Håstrup kbg. som Hans, hvilket bl.a. fremgår af skifterne efter forældrene (32,33).

Anna Hansdatters børn i 1. ægteskab med *Henning Hansen*: se nr 54-61, i 2. ægteskab med *Rasmus Christensen Bigård*: se nr 62.

18. *Karen Hansdatter Ploug*, f. 1737, død 7.8.1814, beg. 11.8., viet ca 1759 *Mads Jørgensen*, gmd. og sognefoged i Svanninge, f. 1734, søn af gmd. Jørgen Hansen og h. Mette Madsdatter, beg. 29.5.1805, skifte 27.6. (30). *Mads Jørgensen* fæstede 7.2.1759 gården i Svanninge, matr. 2 (1688), htk. 6-5-2-0 efter faderen (78).

Børn: se nr 63-67.

19. *Peder Hansen Ploug*, gmd. i Svanninge, f. 1739, død 1.11.1817, beg. 5.11., gårdsafståelse til sønnen *Anders Pedersen Ploug* 21.10.1800 (31). Viet ca 1759 *Anna Andersdatter*, f. ca 1733, dt. af gmd. i Svanninge *Anders Pedersen* og h. *Maren Jørgensdatter*, død 14.11.1818, beg. 18.11. *Peder Hansen Ploug* fæstede 30.7.1760 fødegården matr. 16 (1688) efter faderen (35). Gården hed efter udflytningen „Sundagergård“.
Børn: se nr 68-74.

FEMTE SLÆGTLED

Anders Olesens børn med *Anne Jensdatter*, (se nr 10):

20. *Maren Andersdatter*, db 18.1.1778, ant. død i Sønder Broby 7.12.1845, beg. 14.12., gift med indsidder i Sdr. Broby *Niels Nielsen Graver* (2. ægteskab), f. ssts. 1762, ant. søn af *Niels Hjulmand* (36), død i Sdr. Broby 28.2.1843 – 83 år gl., beg. 6.3.
21. *Karen Andersdatter*, db. 11.7.1784. Tjente ved skiftet efter moderen i Allerup. Boede vistnok 1850 i V. Hæsinge, 63 år gl. som ugift (79). Senere skæbne ukendt.
22. *Ole Andersen*, hmd. på Millinge mark, db. 10.4.1791, død 30.5.1833, beg. 3.6., viet 21.10.1820 *Maren Pedersdatter*, db. 6.5.1781, dt. af hmd. i Millinge *Peder Madsen* og h. *Anna Rasmusdatter*, død 5.2.1847, beg. 11.2., testamente til fordel for den længstlevende dat. 10.5.1833 (37).

Hans Olesens børn med *Kirsten Nielsdatter*, (se nr 11):

23. *Maren Hansdatter*, db. 7.7.1771, død 17.8.1814, beg. 19.8., viet 21.9. 1794, trol. 30.8., *Rasmus Nielsen*, indsidder og daglejer i Svanninge, f. 1763, søn af daglejer i Svanninge *Niels Pedersen* og h. *Karen Hansdatter* (38), død som almisselem 17.1.1838, beg. 21.1.
24. *Niels Hansen*, db. 3.10.1773, beg. 5.12. s.å.
25. *Karen Hansdatter* db. 4.5.1777, beg. 2.11.1803, viet 29.12.1800 *Jørgen Nielsen Soldat*, hmd. i Svanninge, db. 10.3.1775, søn af træskomand *Niels Pedersen* og h. *Maren Pedersdatter*, beg. 18.12.1804.

Jens Hansens børn med *Maren Olesdatter*, (se nr 12):

26. *Maren Jensdatter*, f. 1767, konf. 27.4.1783 – 16 år gl., død 16.8.1827, beg. 20.8., viet 1. 14.12.1798 *Christen Pedersen*, gmd. i Svanninge, f. 1755, konf. 18.4.1773, søn af gmd. ssts. *Peder Jacobsen Ladefoged* og h. *Maren Christensdatter*, beg. 9.5.1810, skifte 16.5. (39). *Christen Pedersen* fæstede 28.5.1787 fødegården i Svanninge, matr. 3 (1688) efter faderen (40). Om *Peder Jacobsen Ladefogeds* familieforhold, se (80).
Maren Jensdatter viet 2. *Rasmus Jensen*, se under nr 50.
27. *Jens Jensen*, udflyttergårdmand i Svanninge, db. 18.10.1772, død 25.5.

1814, beg. 28.5., skifte 4.8. (41), viet Horne 14.11.1810 *Anne Mortensdatter*, mejerske på Hvedholm, db. i Svanninge 3.11.1771, dt. af hmd. i Faldsled Morten Nielsen og h. Anna Rasmusdatter, død 21.1.1847, beg. 29.1. Jens Jensen fæstede 21.12.1810 gården Fritsdal på Svanninge mark efter moderen (42).

Anne Mortensdatter indgik 4.11.1814 nyt ægteskab med Søren Hansen, som 24.9. s.å. havde overtaget gårdfæstet (43). Han var db. 7.11.1784, søn af sognefoged, gmd. i Svanninge Hans Nielsen og h. Karen Larsdatter, død 26.2.1855, beg. 3.3.

Key Henriksens børn med Maren Olesdatter, (se nr 12):

28. *Henrik Keyesen*, db. 2.10.1774, død som soldat ved kongens regiment 1797 (44).
29. *Karen Keysdatter*, db. 26.12.1777, død i V. Hæsinge 10.2.1859, beg. 17.2., viet 1. 13.1.1809 *Niels Pedersen Bruun*, inds. i Østerby, db. 28.1.1776, søn af gmd. i Millinge Peder Nielsen Bruun og h. Johanne Rasmusdatter, død 12.11.1814, beg. 15.11., skifte påbegyndt 11.3.1819 (45). *Karen Keysdatter* viet 2. V. Hæsinge 28.11.1822 *Lars Pedersen*, hmd. i V. Hæsinge, db. Brahetrolleborg 27.12.1789, søn af hmd. i Dyrehus Peder Pedersen og h. Karen Rasmusdatter, død i V. Hæsinge 10.1.1849, beg. 19.1.
30. *Anne Keysdatter*, db. 26.12.1777, tvilling med foregående, død i Ny Stenderup 10.4.1868, beg. i V. Hæsinge 16.4., viet i Svanninge (ifølge Håstrup kirkebog) 31.7.1812 *Mads Christensen*, bmd. i Ny Stenderup, db. Sandholts Lyndelse 7.3.1773, søn af Christen Madsen og h. Anne Hansdatter, død i Ny Stenderup 6.11.1855, beg. V. Hæsinge 13.11.

Peder Hansen Bondes børn med Karen Olesdatter, (se nr 13):

31. *Hans Pedersen Bonde*, hmd. i Saugsted, Svanninge sogn, f. i Østerby 1765, konf. 7.4.1782 – 17 år gl., død 1.11.1831, beg. 5.11., viet 28.11.1794 Maren Pedersdatter Ploug, se nr. 68.
32. *Ole Pedersen Bonde*, beg. 18.1.1781 – 13 år gl.
33. *Rasmus Pedersen Bonde*, db. 27.1.1770, beg. 9.12.1772.
34. *Maren Pedersdatter Bonde*, db. 17.10.1773, død efter 1.2.1855, viet 12.12.1806 *Hans Poulsen*, inds. i Østerby, db. i Svanninge 27.1.1771, søn af inds. i Svanninge Poul Andersen og h. Kirsten Hansdatter, død 26.10.1842, beg. 30.10. Maren Pedersdatter Bonde boede ved folketællingen 1.2.1850 i et hus i Østerby sammen med sine søstre Marie, nr 36, og Johanne, nr. 37 (46). Hun er opført i folketællingen 1.2.1855 – 82 år gl., men hendes død ses ikke indført i Svanninge kontraminiestrialbog.
35. *Karen Pedersdatter Bonde*, db. 29.10.1775, død i Fåborg som ugift 19.9.1849, beg. der 24.9.

36. *Marie Pedersdatter Bonde*, db. 19.10.1777, død i Østerby 12.11.1860, beg. 19.11., viet 31.1.1806 *Hans Pedersen Møller* hmd. i Østerby, db. 29.5.1768, søn af møller i Nørre Mølle, Svanninge sogn, Peder Hansen og h. Johanne Hansdatter, død i Millinge 5.9.1831, beg. 9.9.
37. *Johanne Pedersdatter Bonde*, db. 7.5.1780, død i Millinge 3.12.1854, beg. 10.12., viet Fåborg 27.8.1813 *Niels Jespersen*, indsidder, vægter og fattigfoged i Millinge, db. Hillerslev 12.7.1778 søn af hmd. i Nybølle Jesper Hansen og h. Karen Nielsdatter, død 16.6.1849, beg. 20.6.

Peder Hansen Skovs barn med Johanne Olesdatter, (se nr 14):

38. *Hans Pedersen Skov*, forpagter af gården Sølyst i Brahetrolleborg sogn, f. i Enemærkehuset 20.5.1776, db. 27.5., død i Bernstorffsminde 11.4.1863, beg. Brahetrolleborg 17.4., hustru *Abelone Jensdatter Steen*, db. i Skårup 29.10.1780, dt. af hmd. og tømrer i Holmdrup Jens Rasmussen Steen og h. Anne Pernille Andersdatter, død i Ollerup fattighus 14.8.1873, beg. i Brahetrolleborg 18.8. s.å.

Mads Olesens barn med Johanne Olesdatter, (se nr 14):

39. *Anne Marie Madsdatter*, db. 23.4.1786, død 29.3.1867, beg. 4.4., viet 1.3.1817 *Niels Rasmussen*, skovfoged i Enemærket, Svanninge sogn, db. 5.2.1786, søn af Rasmus Nielsen og ug. Maren Madsdatter, død i Ny Stenderup i V. Hæsinge sogn 16.4.1887 hos svigersønnen Peder Hansen, beg. i Svanninge.

Jørgen Hansen Møllers børn med Marie Olesdatter, (se nr 15):

40. *Sidsel Jørgensdatter*, db. 21.5.1780, død 7.11.1862, beg. 13.11., gift med *Hans Hansen Munch*, hmd. på Søgårds mark i Svanninge, db. Avernakø 19.2.1770, søn af Hans Hansen Munch og h. Ane Dorthea Rasmusdatter, død 12.6.1854, beg. 17.6. Vielsen ses ikke i kirkebøgerne fra Svanninge eller Avernakø.
41. *Hans Jørgensen*, indsidder og daglejer i Østerby, db. 4.11.1781, død i Østerby 7.9.1843, beg. 11.9., ant. viet i Svanninge 24.11.1821 *Kirsten Pedersdatter*, db. i Håstrup 21.10.1781, dt. af inds. Peder Sørensen og h. Anna Cathrine Madsdatter, død 25.5.1853, beg. 30.5. Ved folketællingerne 1834 og 1840 kaldes hustruen fejlagtigt Kirsten Sørensdatter.
42. *Ole Jørgensen*, ugift tjenestekarl, db. 2.3.1783, død hos svogeren Hans Hansen Munch, nr 40, 14.8.1832, beg. 19.8.
43. *Karen Jørgensdatter*, db. 4.9.1785, beg. 2.9.1787.
44. *Niels Jørgensen*, indsidder og daglejer i Svanninge, db. 6.1.1788, død 18.11.1863, beg. 23.11., hustru *Vibeke Dorthea Johansdatter*, db. Brahetrolleborg 4.9.1791, dt. af Johan Christophersen, Svive mark og h. Marie Sørensdatter, død 30.11.1857, beg. 6.12.

45. *Karen Jørgensdatter*, db. 13.2.1790, død 15.11.1871, beg. 22.11., viet 20.11.1817 *Niels Nielsen Stougård*, indsidder i Ny Rallebækhus, db. Diernæs 3.9.1780, søn af daglejer Niels Nielsen og h. Anna Jørgensdatter, død 7.4.1839, beg. 12.4.

Jens Nielsens børn med Johanne Hansdatter Ploug (se nr 16):

46. *Niels Jensen*, hmd. i Svanninge, f. 1755, konf. 18.4.1773, død 3.11.1825, beg. 7.11., viet 28.11.1789 *Anne Marie Jørgensdatter*, f. 29.9.1760, konf. 6.4.1777, dt. af gmd. i Millinge Jørgen Hansen Trane og h. Kirsten Madsdatter, død 17.1.1833, beg. 22.1.
47. *Hans Jensen*, gmd. i Svanninge, f. 1757, konf. 23.4.1775, død 18.10.1814, beg. 20.10., skifte 23.8.1819 (47), viet 8.12.1797 *Karen Pedersdatter*, db. 2.3.1774, dt af gmd. i Svanninge Peder Christensen Bruun, og h. Johanne Hansdatter, død 14.10.1814, beg. 19.10., skifte sammen med ægtefællen. Hans Jensen fæstede 8.12.1798 gården Mørkebjerggård i Svanninge efter moderen (48).
48. *Søren Jensen*, gmd. i Svanninge, f. 1761, konf. 6.4.1777 – 16 år gl., død 7.4.1826, beg. 12.4., viet 26.11.1790 *Maren Pedersdatter*, f. 1766, konf. 7.4.1782 – 16 år gl., dt af gmd. i Svanninge Peder Christensen Bruun og h. Johanne Hansdatter, søster til broderen Hans Jensens hustru Karen, død 20.8.1848, beg. 25.8. Søren Jensen fæstede 2.7.1790 gården Pugesøgård i Svanninge efter sin svigerfader (49).
49. *Johanne Jensdatter*, f. 1762, konf. 6.4.1777 – 16 år gl., død 13.11.1835, beg. 19.11., viet 18.2.1791 *Ole Pedersen*, enkemand, gmd. i Svanninge, f. 1754, konf. 26.4.1772, søn af gmd. ssts. Peder Andersen og h. Maren Larsdatter, død 9.11.1829, beg. 14.11. Ole Pedersen, der var landsoldat, havde 15.3.1781 fæstet gården matr. 17 (1688), htk 6-2-0-1, efter faderen (50). Han ægtede 1. 21.11.1781 Bodil Marie Henriksdatter, db. i V. Hæsinge 1.1.1748, dt af hmd. i Kistrup Skovhuse Henrik Keyesen og h. Anna Nielsdatter, beg. 27.12.1790 sammen med en dødfødt datter, skifte 7.1.1791 (51). Hun var søster til Key Henriksen, se under nr 12.
50. *Rasmus Jensen*, gmd. i Svanninge, f. 1763, konf. 2.4.1780 – 16 år gl. død 16.6.1848, beg. 21.6., viet 20.7.1809 *Maren Jensdatter*, enke efter Christen Pedersen, se nr 26. Rasmus Pedersen overtog 21.12.1810 gård-fæstet efter Christen Pedersen (52).
51. *Jens Jensen*, f. 1767, konf. 3.4.1785 – 17 år gl., betegnes i lægdsrullerne 1790-99 som „gammel mands søn“. Ved folketællingen 1801 opholdt han sig stadig hjemme. Han fik frihedspas ved sessionen 1803 og boede endnu i sognet i maj 1807, da han er nævnt som fadder (81, 82). Senere skæbne ukendt.

Niels Jacobsens børn med Johanne Hansdatter Ploug, (se nr 16):

52. *Jacob Nielsen*, db. 21.10.1769, beg. 13.2.1771.

53. *Hans Nielsen*, db. 26.12.1779, beg. 16.1.1780.

Henning Hansens børn med Anne Hansdatter Ploug, (se nr 17):

54. *Hans Henningsen*, f. 1756, konf. 18.4.1773, beg. 25.2.1798, skifte 21.2.1798 (83). Var ugift.

55. *Maren Henningsdatter*, f. 1758, konf. 18.4.1773, beg. 16.3.1808, viet 18.2.1803 *Frederik Madsen*, enkemand, hmd. på Saugsted mark, f. i Østerby 1755, konf. 23.4.1775, søn af gmd. Mads Jensen og h. Maren Jacobsdatter, død i Svanninge 20.12.1836, beg. 23.12., skifte 20.12. (53). *Frederik Madsen* viet 1. 31.10.1793 *Mette Kirstine Knudsdatter*, f. 2.2.1763, konf. 11.4.1779, dt af *Knud Pedersen*, beg. 19.12.1802, skifte 3.2.1803 (54).

Efter *Maren Henningsdatters* død ægtede han 3. i Fåborg 7.5.1808 *Karen Christensdatter*, som døde i Saugsted 24.6.1835 – 56 år gl., beg. 29.6. Øvrige data ukendte.

56. *Peder Henningsen*, gmd. i Svanninge, f. 1760, konf. 14.4.1776 – 16 år gl. død 22.12.1830, beg. 29.12., skifte 23.12. (56). Viet 1. 14.3.1783 *Kirsten Nielsdatter*, enke efter *Oluf Hansen Greve*, f. 1739, dt. af gmd. i Svanninge *Niels Jensen Greve* og h. *Maren Jørgensdatter*, beg. 18.1.1797, skifte 11.2. (57).

Peder Henningsen viet 2. 24.3.1797 *Margrethe Sørensdatter*, db. 3.5.1776, dt af gmd. i Svanninge *Søren Hansen* og h. *Ellen Christensdatter*, død 10.5.1855, beg. 18.5.

Peder Henningsen fæstede 2.1.1783 gården i Svanninge matr. 11 (1688) efter *Oluf Hansen Greve* (58), der på sin side havde fæstet 27.4.1761 efter sin svigerfader *Niels Jensen Greve* (59). *Oluf Hansen Greve* var søn af gmd. i Svanninge *Hans Olufsen*, men antog, som skik og brug var dengang, sin svigerfaders tilnavn. Han blev beg. 2.3.1782 – 54 år gl., skifte 11.11. (60). Hans datter *Anna Olesdatter Greve* var gift med *Hans Hansen Illum* (61).

57. *Rasmus Henningsen*, ungarl, f. 1762, konf. 11.4.1779 – 16 år gl, beg. 28.1.1799.

58. *Johanne Henningsdatter*, f. 1765, konf. 7.4.1782 – 17 år gl, død 13.5.1814, beg. 19.5., skifte 23.5. (62), viet 14.2.1794 *Jørgen Poulsen*, arvefæster af gården *Marielund* i Svanninge, matr. 24 (1688) under *Brahetrolleborg* gods, f. 1760, konf. 26.4.1778 – 17 år, søn af gmd. ssts. *Poul Larsen* og h. *Anna Jørgensdatter*, død 2.6.1814, beg. 4.6., dødsanmeldelse 8.6.1814, skifte efter begge ægtefæller 17.11.1814 (84). *Jørgen Pedersen* overtog 1794 gårdfæstet efter faderen og fik 24.6.1805 arvefæsterskøde af *grev Reventlow*. Under 22.2.1809 udstedte han skøde på gården til

købmand Simon Hempel fra Fåborg og gik samtidig på aftægt (85).

59. *Karen Henningsdatter*, db. 6.8.1769, død 29.8.1814, beg. 30.8., skifte 3.12.1814 (63), viet 20.12.1799 Hans Nielsen, hmd. i Svanninge, db. 6.3.1768, søn af indsidder i Svanninge Niels Johansen og h. Cathrine Andersdatter, død 20.9.1839, beg. 26.9., skifte 21.9. (64).

Hans Nielsen viet 2. Jordløse 21.1.1815 Maren Pedersdatter, væverske, f. 1772, lakune i Jordløse kbg., dt. af Peder Hansen Skytte og h. Maren Sørensdatter i Hattebækhuset, død 28.12.1860, beg. 3.1.1861.

60. *Anna Henningsdatter*, født før 1768, beg. 17.1.1773.

61. *Niels Henningsen*, db 26.3.1772, beg. 17.1.1773.

Rasmus Christensen Bigårds datter med Anna Hansdatter Ploug, (se nr 17):

62. *Maren Rasmusdatter*, db. 5.9.1773, død 21.5.1840, beg. 27.5., viet 21.11.1800 *Christen Hansen*, gmd. i Svanninge, db. 19.8.1770, søn af gmd. ssts. Hans Hansen Ladefoged og h. Ellen Christensdatter, død 12.3.1852, beg. 18.3. Christen Hansen, der også brugte svigerfaderens tilnavn Bigård, fæstede 29.4.1803 gården i Svanninge efter denne (65).

Mads Jørgensens børn med Karen Hansdatter Ploug, (se nr 18):

63. *Mette Madsdatter*, f. 1760, konf. 6.4.1777 – 17 år gl., død 4.3.1852, beg. 12.3., viet 24.10.1800 *Hans Sørensen*, enkemand, aftægtsgmd. i Svanninge, db. i Horne 30.3.1739, søn af Søren Hansen og h. Kirsten Larsdatter, beg. 21.5.1812. Hans Sørensens første hustru var Anna Sofie Rasmusdatter, enke efter Hans Pedersen Illum, se (66).

64. *Jørgen Madsen*, f. 1764, beg. 26.5.1782 – 18 år gl.

65. *Maren Madsdatter*, f. 1766, konf. 7.4.1782 – 16 år gl., død 5.7.1849, beg. 10.7., viet 4.6.1790 *Peder Knudsen*, mure rm. i Svanninge, konf. 7.4.1782 – 17 år gl., søn af Knud Pedersen og søster til Mette Kirstine Knudsdatter, se under nr 55, død 6.7.1827 – 66 år gl., beg 10.7. Iflg. lægdsrullen 1790 (nr 142) var han da 30 år gl. Han fæstede 24.3.1790 et bol i Svanninge efter Søren Jensens enke (67).

66. *Hans Madsen*, gmd. i Svanninge, db. 17.12.1775, død 18.6.1821, beg. 20.6., skifte 25.7. (68), viet i Diernæs 16.11.1809 Maren Jacobsdatter, db. ssts. 22.3.1789, dt. af hmd. Jacob Rasmussen og h. Abalone Pedersdatter, død 7.3.1830, beg. 11.3., skifte 9.3. (69). Hans Madsen fæstede 22.8.1806 fødegården i Svanninge efter moderen (86).

Maren Jacobsdatter var endnu 2 gange gift. Viet 2. 7.12.1821 Jens Rasmussen, f. i Lydinggårde, db. Brahetrolleborg 30.1.1785, søn af Rasmus Hansen og 2. h. Anne Andersdatter, død 11.3.1822 (hængte sig), beg. 14.3., skifte 23.4. (70). Viet 3. 12.10.1822 Peder Hansen, db. 8.5.1789, søn af indsidder i Millinge Hans Pedersen og h. Karen Poulsdatter, død 6.10.1843, beg. 11.10. Ved dødsfaldet var han gift med Anne Marie

Knudsdatter, db. i Brahetrolleborg 23.6.1799, dt. af teglmester Knud Rasmussen og h. Anne Jacobsdatter. Efter Peder Hansens død ægtede hun 2.8.1844 Hans Hansen af Kværndrup. Hun døde 16.10.1889.

Jens Rasmussens navn ses ikke i Østrupgårds fæsteprotokol, men Peder Hansen fæstede 6.5.1823 (72).

67. *Johanne Madsdatter*, db. 8.2.1778. Hun tjente 1805 på Brændegård i V. Åby sogn, men hendes senere skæbne er ikke kendt.

Peder Hansen Plougs børn med Anna Andersdatter, (se nr 19):

68. *Maren Pedersdatter Ploug*, f. 1760, konf. 26.4.1778 – 18 år gl., død i Østerby 15.1.1837, beg. 21.1., skifte 18.1. (71), gift med *Hans Pedersen Bonde*, se nr 31. I skiftet efter Anna Andersdatter opregnes begge ægtefællers søskende (nr 34-37, 69, 71, 73, 74).

69. *Johanne Pedersdatter Ploug*, f. 1764, konf. 2.4.1780 – 16 år gl., død i Svanninge hospital 6.12.1845, beg. 11.12., viet i Fåbborg 17.11.1794 *Hans Nielsen*, indsider i Svanninge, f. 1765, konf. 18.4.1784 – 19 år gl., søn af inds. Niels Hansen Post og h. Anna Jensdatter, død 25.8.1831, beg. 28.8.

70. *Mette Pedersdatter Ploug*, db. 9.10.1768, beg. 13.4.1771.

71. *Hans Pedersen Ploug*, hmd. i Saugsted, Svanninge mark, db. 23.3.1771, død 13.1.1856, beg. 18.1., hustru Maren Hansdatter, død 22.10. 1835 – 75 år gl., beg. 26.10., øvrige data ukendte.

72. *Anders Pedersen Ploug*, f. før 1768, beg. 26.9.1772.

73. *Anders Pedersen Ploug*, gmd. på Svanninge mark, db. 26.9.1773, beg. 10.6.1812, skifte 24.7. (73), viet Horne 25.4.1800 *Karen Nielsdatter*, db. Horne 21.2.1799, dt af hmd. i Horne Niels Ipsen og 2. h. Marie Rasmusdatter, død 10.5.1843, beg. 16.5.

Anders Pedersen Ploug fæstede 7.3.1801 fødegården efter faderen (74) og udflyttede den, hvorefter den fik navnet Sundagergård.

Marie Rasmusdatter viet 2. 13.11.1812 Mads Christensen, f. i Allesø ca 1774, søn af gmd. Christen Rasmussen og h. Maren Hansdatter, død 28.6.1826, beg. 3.7. Testamente til fordel for hustruen oprettet 24.4. 1820, konfirmeret 1.7.1826 (87). Mads Christensen overtog 26.1.1813 fæstet af Sundagergård.

74. *Jens Pedersen Ploug*, hmd. i Svanninge, db. 13.3.1776, død 31.7.1827, bg. 4.8., skifte 2.8. (75), viet 8.5.1811 *Anna Pedersdatter*, db 18.3.1792, dt af hmd. Peder Knudsen og h. Maren Madsdatter, se nr 65, død 12.12. 1846, beg. 16.12.

Anna Pedersdatter viet 2. 18.11.1828 Hans Rasmussen, db. i Jordløse 9.8.1789, søn af Rasmus Hansen og h. Karen Nielsdatter, død ved et ulykkestilfælde 29.8.1846, idet han faldt ned fra et pæretræ og brækkede halsen, beg. 2.9.

LITTERATURHENVISNINGER

1. Amtsregnskaber, Nyborg amt, Sallinge herred, Svanninge sogn, diverse præste- og skattemantal. Rigsarkivet.
2. Østrupgård godsskifteprotokol I,179.
3. smst. II,26.
4. smst. I,123.
5. smst. II,37.
6. Persh. T. 1971 s. 35 nr. 7.
7. Østrupgård godsskifteprotokol I,48, 4.8. 1728
8. smst. I,84, 28.1.1734.
9. smst. I,74.
10. smst. II,97.
11. smst. II,43.
12. Østrupgård fæsteprotokol I,39.
13. smst. I,22.
14. Østrupgård godsskifteprotokol III,26.
15. smst. III,153.
16. smst. III,21.
17. smst. III,150.
18. smst. II,461.
19. smst. III,129.
20. Østrupgård fæsteprotokol I,9.
21. smst. I,112.
22. Østrupgård godsskifteprotokol III,50.
23. smst. II,306.
24. smst. III,4,8,18.
25. Østrupgård fæsteprotokol I,75.
26. smst. I,100.
27. Persh. T. 1966 s. 110, nr 7.
28. Østrupgård godsskifteprotokol II,429.
29. smst. III,68.
30. smst. III,90.
31. smst. III,67.
32. Damsbo godsskifteprotokol I,107, 4.9. 1757.
33. smst. I,167, 4.11.1762.
34. Østrupgård fæsteprotokol I,73.
35. smst. I,86.
36. Lægdsrullen, Nyborg amt 5. lægd, 1790 nr 26.
37. Steensgård godsskifteprotokol 1824-50, 136, 140.
38. Lægdsrullen, Nyborg amt 19 lægd, 1790 nr 55.
39. Østrupgård godsskifteprotokol III,137.
40. Østrupgård fæsteprotokol I,130.
41. Østrupgård godsskifteprotokol III,160.
42. Østrupgård fæsteprotokol I,172.
43. smst. II,4.
44. Lægdsrullen, Nyborg amt 19 lægd, 1797 nr 17.
45. Steensgård godsskifteprotokol II,317, 331, 343, 378, 389.
46. Folketælling 1850, Sallinge herred, Svanninge sogn, Østerby nr 58.
47. Østrupgård godsskifteprotokol III,187.
48. Østrupgård fæsteprotokol I,144.
49. smst. I,134.
50. smst. I,123.
51. Østrupgård godsskifteprotokol II,634.
52. Østrupgård fæsteprotokol I,170.
53. Østrupgård godsskifteprotokol III,401.
54. smst. III,74.
55. smst. III,379.
56. smst. III,291, 293, 326.
57. smst. III,40.
58. Østrupgård fæsteprotokol I,124.
59. smst. I,87.
60. Østrupgård godsskifteprotokol II,550.
61. Persh. T. 1971, s. 37 nr 13.
62. Brahetrolleborg godsskifteprotokol 1807-1842, 302, 305, 317.
63. Østrupgård godsskifteprotokol III,163.
64. smst. 1837-50,39.
65. Østrupgård fæsteprotokol I,152.
66. Persh. T. 1971, s. 34-35 nr 6.
67. Østrupgård fæsteprotokol I,134.
68. Østrupgård godsskifteprotokol III,195, 199.
69. smst. III,284.
70. smst. III,200, 201, 203, 206.
71. smst. III,402, 426.
72. Østrupgård fæsteprotokol II,11.
73. Østrupgård godsskifteprotokol III,152.
74. Østrupgård fæsteprotokol I,149.
75. Østrupgård godsskifteprotokol III,259, 264.
76. smst. III,123.
77. smst. II,565.
78. Østrupgård fæsteprotokol I,85.
79. Folketælling 1850, Sallinge herred, V. Hæsinge sogn c/o Jens Christensen.
80. Persh. T. 1972 s. 73 & 75 nr 24.
81. Folketælling 1801, Sallinge herred, Svanninge sogn 24 fam.

- 82. Lægdsrulle Svendborg amt 30 lægd,
1799 nr 4.
- 83. Østrupgård godsskifteprotokol III,49.
- 84. Brahetrolleborg godsskifteprotokol
1807-42, s. 305, 317.

- 85. Brahetrolleborgs birks panteprotokol
1788-1868.
- 86. Østrupgård fæsteprotokol I,159.
- 87. Østrupgård godsskifteprotokol III.247.

Fortegnelse over slægtshistoriske foreninger m. v. pr. 1. maj 1977

Slægtshistorisk Forening i Herning:

co. Jørgen Østergaard, Rugvænget 41, 7400 Herning, tlf. 07-12 33 28.

Slægtshistorisk Forening i Holstebro:

co. Chr. Krogstrup, Holbergsgade 51, 7500 Holstebro, tlf. 07-43 43 24.

Slægtshistorisk Forening for Storkøbenhavn:

co. Otto Bendixen, Vingetoftens 142, 2730 Herlev, tlf. 02-84 38 12.

Slægtshistorisk Forening, Odense:

co. Steffen Hove, Læssøegade 179, 5230 Odense M., tlf. 09-11 94 22.

Slægts- og egnhistorisk Forening i Randers:

co. Laust Chr. Larsen, Himmelbovej 67, 8900 Randers, tlf. 06-43 09 51.

Slægtshistorisk Forening for Sæby og Omegn:

co. Ejnar Jacobsen, Chr. Rhuusvej 6, 9300 Sæby, tlf. 08-46 16 19.

Trekantområdets slægtshistoriske Forening:

co. Else Udsen, Limskov Vestergaard, 7183 Randbøl, tlf. 05-88 32 44.

Slægtshistorisk Forening, Vestsjælland:

co. Kaj Th. Cedersted, Strandbakken 65, 4400 Kalundborg, tlf. 03-51 12 08.

Slægtshistorisk Forening for Viborg og Omegn:

co. Laust Kristensen, præstegården, Knudby, 8831 Løgstrup, tlf. 06-64 40 28.

Slægtshistorisk Forening for Aalborgegnen:

co. J. E. Nielsen, Frank Rygårdsvej 10, 9400 Nr. Sundby, tlf. 08-17 25 72.

Slægtshistorisk Forening, Århus:

co. P. Porse, Anker Jensensvej 18, 8230 Åbyhøj, tlf. 06-15 61 56.

Hvem forsker Hvad:

Redaktion: Wolf Møller, Nedrevej 64, Albæk, 8900 Randers.

Annoncer: Henning Jensen, Klintevej 25, 2800 Lyngby.

Ekspedition: Lokalthistorisk Arkiv, Centralbiblioteket, 8800 Viborg.

NB: De slægtshistoriske foreninger arrangerer et weekendkursus for medlemmerne 9.-11. sept. 1977 på Thaarupgård ved Viborg. Nærmere oplysninger hos formanden, jvf. ovenfor under Viborgforeningen.

Erindringer fra et barndomshjem på Vemmetofte

H. Friis Jespersen

Motto

„Og Årene ruller og skiftes om på Jord
og vore Navne glemmes som Sne, der faldt ifjor“.

Da ovenstående blev skrevet, havde vi vort hjem i København, jeg som emeritus efter alle årene i Jylland og Sønderjylland, og lidet anende, at vi skulle komme til at bo på Vemmetofte endelige i selve Klosterbygningen.

Da en fundatsændring imidlertid har muliggjort dette, sidder jeg nu her og kan fra vore vinduer se over på vort gamle hjem, ikke nogen skønhedsåbenbaring i det ydre dog med et vist præg af alvor og saglighed, men med skarp erindring om, hvad der i vor tid gemte sig bag hvert et vindue, et dejligt trygt og lunt og hyggeligt sted, som kun et godt hjem kan være, og rammen om et lykkeligt familieviv lige indtil min fars død d. 26. okt. 1934.

Og hvordan føles nu dette?

I en vis forstand, hvad det ydre angår, som at komme hjem, og hermed er jo egentlig alt sagt. Til forståelse for udenforstående må herved oplyses, at så godt som alt er uforandret, et par huse mangler her og der, og et par nye er kommet til, men næsten alt findes ellers som før: huse med porte og døre, rækværker, træer, ænder i klostergraven, marker og skove m.v., og ved vort hjem, ganske forbløffende at se, den gamle bom med bænken ved siden for nordenden af gavlen til den vestre længe. Min barndoms bom med jernringe til at binde heste ved, forspændt køretøjer, der lige fra etatsråd Kochs tid havde befordret godsets bønder til godskontoret for der at betale afgifter eller få „skrevet papirer“, som det hed, eller ordnet lånesager, og i min fars tid tildels i samme ærinde. Den bom, der var og stadig er beklædt med blik for at modvirke krybbebid, hvilke dog tydelig ses på en tværstang under bommen, den bom, jeg de utallige gange har redet på, leget ved, kravlet op på og sprunget ned fra, den bom, hvor jeg sad og skar fløjter om foråret af en gren, skåret af kastanien lige overfor, den findes altså virkelig endnu, vedligeholdt med maling, og pynter som den antikvitet, den på en måde er.

Den bom udnævner jeg herved til vogter af al god tradition på stedet, hvis hundredårige historie bevirker, at man er varsom og nænsom med forandringer.

Hil være dig du gamle bom!
Gid du må bestå i tid og rum
Symbol på mine minders sum.

Vemmetofte i marts 1977

Forord

Kaj Munk siges at have udtalt „at det er alderdommens lyst at se tilbage og dens svagheit at tro, at andre interesserer sig for, hvad den ser“.

Hvis dette er rigtigt, og det er det vel nok i hovedsagen, burde jeg lægge pennen og afstå fra, hvad jeg her er i gang med.

Der findes imidlertid et område, hvor det, så vidt jeg kan se, er berettiget og tillige af værdi, om alderdommen vil ytre sig, nemlig det område, der falder ind under person- og milieuskildring.

Det følgende var oprindelig skrevet som en Efterskrift til en stamtavle med noter over mine ascenderter på fædrene og mødrene side. Da stamtavlen imidlertid var affattet så specielt, at den i den foreliggende form ikke egnede sig til offentliggørelse, fremtræder nu efterskriften i et omarbejdet skikkelse som en skildring af mine 3 brødres og mit hjem på Vemmetofte med en omtale af vore forældre og af enkelte af de mennesker, vi i vort hjem mødte og kom i berøring med, hvortil, således som forholdene var, uløseligt må knytte sig en omtale af institutionen Vemmetofte Kloster, alt i tiden fra familiens ankomst til stedet i maj 1899 og indtil årene omkring 1920 – altså de to første decenier af 1900-tallet. Dette tidsrum var nemlig endnu så særpræget i forhold til århundredets to sidste tiår, hvilke jeg, medens dette skrives, stærkt nærmer mig, at en beskrivelse af livet i et embedsmandshjem på landet, knyttet til en ejendom med et stort skov- og jordtilliggende – forhen et gods i egentlig forstand –, må siges at kunne påregne interesse nu, hvor de fleste mennesker tænker i helt andre baner og lever på en helt anden måde.

Og når jeg har valgt det foran anførte citat som motto, skyldes det da også, at jeg gerne har villet fastholde mindet om mine forældre – det fortjener de – og om vort barndomshjem.

Spredte træk om vort hjem og hjemsted, men først lidt om slægten

Enhver familie har en baggrund af den ene eller den anden art. Undertiden sker det, at børn, når de vokser til, får en ganske anden, ja direkte modsat indstilling til livet og dets problemer, end hjemmet havde, i hvilken retning den forandrede livsindstilling så end går. I mange tilfælde, der dog vist bliver sjældnere og sjældnere, følger imidlertid børnene i forældrenes og forfædrenes, i slægtens, spor.

Den baggrund, vore forældre medbragte fra hver sit hjem og var påvirket af, var præget af slægtens på begge sider, og når jeg indledningsvis nævner, at denne baggrund også blev fundamentet for vort hjem, har jeg dermed antydnet, at det hvilede på et kristent livssyn, der dog i det ydre alene gav sig tilkende ved regelmæssig kirkegang, at der herskede en absolut god tone og

altid helt ren luft, samt at vore forældres eksempel henset til sparsommelighed efter tidens almindelige skik – ingen flotte vaner og intet til spilde – arbejdsomhed, flid og orden følte stærkere end, ja næsten erstattede formationer.

Men hvem var da slægten – min fars og min mors?

Min far Erik Jespersen var jurist; dog havde han det første år af sin studentertid studeret teologi. Han tilhørte den bornholmske familie Jespersen¹, der har fostret adskillige jurister bl.a. min oldefar, konferensråd Jesper Jespersen (1767-1829), justitiarius i Landsoverretten for Nørrejylland i Viborg fra 1806. Min farfar lægen Carsten Friis Jespersen (1815-75) var gift med en datter af farver, borgmester Hans Jensen (1805-90) i Flensborg², hvor farfar var stadsfysikus, indtil han blev udvist af prøjserne i 1864. Min farmor var af slægten Iversen, der siden midten af 1700-tallet har ejet gården Fruerlundgård i det tidligere Adelby sogn på den østre side af Flensborg fjord, hvor nu den tyske marinestation ligger. Slægten Iversen stammer fra en gård i landsbyen St. Vi sydvest for Flensborg, hvor der vist nok endnu bor efterkommere bærende navnet Iversen.

Min mor var datter af rektor, senest på Sorø Akademi, Peder Knudsen Blichert (1828-94), om hvem det i en nekrolog bl.a. hedder følgende: „Han var efterhånden blevet en mand, man talte om som en ualmindelig dygtig og erfaren skolemand med en fast og sikker hånd til at styre ... Han stod derfor i den almindelige bevidsthed som en administrativ dygtighed af rang, og han svarede til dette sit ry“. Slægten Blichert kan kun føres tilbage til min tipoldefar Lauritz Nielsen Blichert (1722-1801), sognepræst til Tvede og Linde menigheder, nordøst for Randers og provst sammested; videre har det vist sig ganske umuligt at efterforske slægten. Hans hustru, min tipoldemor, tilhørende slægten Brøchner, datter af sognepræst Hans Pedersen Brøchner (1720-80) til Spentrup og Gassum sogne, kan derimod gennem Brøchnerslægten føre sin herkomst langt tilbage gennem 3 præsteled til sognepræst Hans Mortensen Brøchner (1660-1710) ligeledes til Spentrup og Gassum, hvis far var lærredshandler og vejer og måler i Randers, Martin Hansen Brüchner (1625-84), der atter igen var søn af klædevæver Hans Brüchner, der indvandrede til Danmark fra Sangerhausen i Thüringen og døde i året 1626.

Min mormor fru Blichert var datter af major Wøldike (1787-1865) gift med Anna Marthine Haagen (1793-1857), hvis fader – min tipoldefar – etatsråd Hans Haagen (1754-1815) var politimester i København og senere politidirektør sammested, den første som bærer af denne titel. Han havde nemlig i en mellemliggende periode beklædt en højere stilling (Generalauditor i Søetaten), og derfor blev man nødt til at ændre embedet fra en politimester- til en politidirektørstilling. Han var endvidere justitiarius i politiretten og ekstraordinær assessor i Højesteret med pligt til at give møde i retten efter tilkaldelse for at deltage i behandling af sager i tilfælde af en

ordinær dommers forfald, et eksempel på tidligere tiders sammenblanding af politi- og domsmyndighed.

Slægten Wøldike kan gennem talrige præster og lærde mænd føres tilbage til klædefabrikanter i Neu Brandenburg i Tyskland³. Fader til den ældste af disse, altså slægtens stamfader Hermann Wøldike, stammede derimod fra Sønderjylland, idet han var født i Husum i det daværende hertugdømme Slesvig.

Tilbage bliver kun at nævne familiens børn:

- 1) Svend Friis Jespersen, f. d. 3.10. 1891 i Sorø, civilingeniør, død d. 31.12. 1960
- 2) Knud Friis Jespersen, f. d. 1.4. 1893 i Sorø, amtmand indtil sin afgang i 1963 og derefter tjenestgørende kammerherre til sin død d. 13.1. 1969.
- 3) Helge Friis Jespersen, f. d. 13.6. 1895 i Sorø, dommer⁴.
- 4) Carsten Friis Jespersen, f. d. 10.6. 1902 i Vemmetofte sogn, civilingeniør,

og at min fader, der var født den 13. december 1862, medens familien endnu boede i Flensborg, og i 1886 var blevet cand. jur., efter at have været herreds- og byfogedfuldmægtig og fra 1888 amtsfuldmægtig, amtsrådssekretær og amtsbogholder ved Sorø amt pr. 1. maj 1899 blev udnævnt til godsforvalter ved Vemmetofte adelige Jomfrukloster i en alder af 36 år, medens mor, der var født den 2. oktober 1868 i Roskilde, hvor morfar dengang var overlærer ved latinskolen (og senere blev rektor for samme forud for Sorø-perioden) den 1. maj 1899 kun var 30 år. Det er mærkeligt for mig, der kun har mindet om mine forældre som værende ældre personer, at tænke på, at det jo altså var unge folk, der dengang tog godsforvalterboligen i besiddelse, hvilket må have voldt dem betydelige vanskeligheder, eftersom de kom fra en almindelig mindre bylejlighed i Sorø, ligesom omplantningen fra en bytilværelse med nær tilknytning til mors familie og en stor vennekreds til en tilværelse på landet på et så særpræget sted som Vemmetofte må have været meget meget svær – og bekostelig.

Det hus, vi flyttede ind i, var opført lige efter den store brand, der d. 23. september 1857 lagde næsten alle klostrets udbygninger, forpagtergårdens avlsbygninger, præstegården, gæstgiverstedet, apoteket, gartnerstedet og altså også godsforvalterboligen øde⁵. Huset var stort med 16 værelser og 2 kamre og fuld kælder med køkken, gammeldags stor bageovn (til rugbrød formentlig), bryggers, folkestue, strygestue m.v. Folkestuen brugtes i vor tid kun til ophold for kuskene, når der kom kørende gæster, hvis heste skulle opstaldes. Der var da, hvis det var ved vintertide, fyret op, og kuskene fik så serveret deres middagsmad her. I loftet i dette rum fandtes endnu fra tidligere beboere af huset en buklet læderrem, i hvilken folkene dengang efter endt måltid kunne anbringe deres afslikkede spisegrejer parat til næste måltid. Udfor stuehusets østgavl var der en gammel veranda, der efter nogle års

forløb blev erstattet med en af nedennævnte arkitekt Berg tegnet dejlig veranda, hvor man opholdt sig om sommeren.

Til embedet som godsforvalter (senere ændret til klosterforvalter) hørte 25 tdr. land af Danmarks bedste jord, hvorfor der da også til driften heraf fandtes de nødvendige udbygninger med stalde, vognporte og lader samt et særskilt svinehus.

Telefonen havde holdt sit indtog på kontoret, men herudover fandtes der ingen teknisk installation af nogen art, bortset fra, at der fra brønden på gårdspladsen førte en rørledning under jorden ind til bryggerset, hvor man fra en hane kunne tappe vand, men ak, kun i den tid det tog at tømme røret; så måtte man ud og pumpe det fuldt igen.

De sanitære forhold var som tidens. Altså das, 3 på rad, men dog i adskilte rum, ude i den nordre ende af staldbygningen mod vest. De virkede imidlertid godt, var udenfor stuehuset og blev holdt pinlig rene med skuring en gang om ugen. Toiletrulle kendtes ikke, før arkitekt Berg, klostrets arkitekt (fra København) og familiens ven, gjorde far opmærksom på, at tryksværte kunne give ulemper. Sagen var, at der i rummene hang tilskåret avispapir i passende format. Der skulle jo spares, ingen unødvendige udgifter, og det var min opgave, når jeg som lille dreng ofte sad på kontoret, med en papirkniv at sprætte Statstidende op i de normerede størrelser til ophængning hist ude. Hvilket nedværdigende, om jeg så må sige, ende-ligt for en i sandhed seriøs avis. For gæster, navnlig de kvindelige, var der i stuehuset et lille kabinet ovenpå, men kapaciteten var ikke tilstrækkelig, når gæsternes antal var stort. Først i slutningen af 20'erne fik vi indlagt vand med to badeværelser og tre WC'er, men dette ligger altså efter det tidsrum, nærværende skildring beskæftiger sig med, hvorfor de nærmere omstændigheder herved forbigås.

Til belysning havde vi overalt petroleumslamper og stearinlys lige indtil 1916, og i alle værelser og kamre var der ovne, til hvilke brændselet var bølgebrænde, der – tilligemed kvas – også brugtes i komfuret i køkkenet.

Far bortforpagtede jorden i modsætning til sin forgænger etatsråd Koch, der selv stod for driften med bistand af en forkarl og det nødvendige folkehold, men det siger sig selv, at der for at holde et sådant hus med dertil hørende stor have i gang måtte holdes tjenestefolk, nemlig en karl, der passede vore to heste og var kusk, en husjomfru, der dog snart forsvandt ud af billedet, og to piger. Karlen passede tillige haven og hjemkørte fra skoven om vinteren 20 favne deputat bølgebrænde, som han i vinterens og forårets løb savede, kløvede og stakkede og i august måned kørte i hus i det ene af laderummene. Endvidere hjembragte han diverse topbunker – også deputat – som huggedes til kvasbrænde til komfuret, bar brænde ind og foretog sig iøvrigt, hvad der hørte til det grove.

Når vores karl optrådte som kusk på bukken var han iført en kasket, der

meget mindede om hærens gamle uniformskasketter fra tiden efter 1864. På ældre billeder af Christian IX kan man se, hvordan den så ud. Alle kuske, ansatte hos embedsstanden eller det højere borgerskab i byerne, hvor der holdtes køretøj, bar slige kasketter. Om liberi var der kun tale hos de større godsejere, og for de egentlige herskabskuske, som man mødte f.eks. på Vemmetofte og Vallø samt de store besiddelser så som Bregentved, Frijsenborg m.v. gjaldt ikke blot liberi med sølvknapper med våben, men tillige høj hat.

Klosterforvalteren måtte have – og havde – forskellige køretøjer, nemlig en landauer, der kun ved meget højtidelige lejligheder blev slået ned, en jagtvogn, som far hægede meget om – han havde erhvervet den i boet efter sin broder Volmer, der var godsforvalter på Pederstrup og døde i ung alder af tuberkulose, – en stor charabanc til 9 personer (foruden kusken), som væsentligst brugtes til skovture om sommeren, en lille charabanc, der brugtes til stationskørsel⁶, en kane og en stiv arbejdsvogn til hjemkørsel af brænde fra skoven, tang (til haven) og grus fra stranden.

I 1914 efter 1. verdenskrigs udbrud eller muligt først 1915 blev hestene solgt, hvorved også karlen forsvandt. Til befordring brugtes herefter „90 Petersen“, Fakse Ladeplads, en vognmand, der havde fået noget så sjældent som en bil og havde det anførte tal som telefonnummer. Teknikken begyndte hermed at trænge frem.

Husholdningen var langt mere selvforsynende end nu om stunder. Forpagteren af den til embedet hørende jord leverede 2 gange årlig en gris til slagting. Dette skete på gårdspladsen, og eksekutionen udførtes af en såkaldt hjemmeslagter. Jeg overværede på et tidspunkt, da jeg endnu ikke havde påbegyndt skolen, dette blodige skuespil, og grisen skreg ganske eftertrykkeligt. Blodet blev opsamlet i spande under stadig omrøring, hvorefter den nu afdøde grissebasse blev skoldet i et stort kar og skrabet; herefter så den ganske indbydende ud. Flæsket og skinker blev saltet i sulekarret, og en del blev røget. Alt, hvad der henhørte under grøntsager, kom selvsagt fra haven, hvor kartofler blev kulet ned til brug til næste høst, og i et af de mange rum i udhusene gemtes gulerødder, selleri, rødbeder og andre rødder i en stor sandbunke, hvor de holdt sig mærkværdig friske. Et svedske-blommetræ i haven bar som regel hvert år rigeligt, og blommerne blev tørret i ovn, dog hos bageren. Ved vor ankomst lod far plante en hel del nye frugttræer, der hurtigt begyndte at bære frugt – alt for meget – og af al slags bærfrugt til syltning var der i overflod. Æg samledes ind fra hønsehuset – også til salg – og kyllinger, der ofte om sommeren var søndagsretten til middag, smagte helt anderledes godt (med skilt sauce) end de sørgelige vandskabninger, der nu faldbydes, indpakket i plastic. Franskrød og sigtebrød bagte vi selvfølgelig selv, dertil alle slags kager. Specielt var huset altid forsynet med små tvebakker – min livret – og min udmærkede og rare farbror, onkel Ivar⁷, der i mange år levede som ungarl i Flensborg og holdt både husjomfru og

tjener (Peter jawohl, hed han) og som vel kunne siges at være blevet en del forvænt, han mente bestemt at kunne smage, at tvebakkerne var bagt ved brændeild, hvilket efter hans opfattelse gav dem en særlig delikat smag, noget vi som lidt ældre morede os en del over. Min kære mor smilede indvendig.

Men andet kød end svinekød og kyllinger skulle der jo også bruges, og til den ende kom der, vist nok engang om ugen, fra Fakse Ladeplads kørende en slagter, som med sine to små rappe heste for vognen med fuld far svingede ind på gårdspladsens stenbro, således at baghjulene skred lidt ud i svinget. Han var, hvad man kalder „fjong“; om sommeren i lang hvid slagterkittel, altid sort bowlerhat på skrå, cigar i munden og pisk i hånden. Pisken plantede han med et smeld i piskeholderen på forskærmen, snoede tømmerne rundt om pisken og sprang elegant ned, udtalende til mor, der var kommet ud i gården: „Hvad skal det så være idag, lille frue“. Samtidig hermed lod han bagsmækken falde ned i vandret stilling, åbnede for vognkassen, og hermed var butikken etableret.

På landet var der dengang en hel del hvidtølsbryggerier, og øllet – i ankre – blev kørt rundt til salg i nogle ganske ejendommelige langvogne med meget høj buk til kuskesæde, så store, at der altid var to kraftige heste for. På langs ad vognen lå ølankrene på skrå i to rækker, men ikke nok hermed, i jernkæder fastgjort i fadingen, hang andre ølankre og dinglede under kørslen, og af sådanne vogne kom der også besøg hos os.

Endelig blev fisk leveret af den omkørende fiskemand fra Rødvig.

Stedet var meget særpræget.

Det var da også kun godt og vel 150 år siden, at Frederik IV's to søskende, prins Carl og prinsesse Sophie Hedevig var flyttet til Vemmetofte i protest mod Anna Sophie Reventlows ophøjelse til dronning. Godset eller rettere Vemmetofte og Højstrup godser havde de arvet i forening efter deres – for egne midler godssamlende – moder, Christian V's dronning Charlotte Amalie. De holdt, som det hed sig, hof på Vemmetofte, og jeg mener, at dette spores, omend kun svagt, endnu i vor tid, bl.a. ved tilstedeværelsen af flere håndværkere, derunder også både urmager, sadelmager og bødker, end man sædvanligvis fandt samlet på eet sted på landet i tiden omkring århundredeskiftet og ved, at der på stedet fandtes noget for en så lille befolkningsskreds så sjældent som et apotek, der dog kort før vor ankomst var blevet flyttet til Karise.

Ved klosterets oprettelse blev det, der nu udgør Vemmetofte sogn, udskilt fra Spjellerup sogn, hvorunder området hidtil havde hørt, som en særegen klostermenighed med både dansk og tysk præst, sidstnævnte til benefice for tysktalende klosterdamer fra Hertugdømmerne. Der skulle imidlertid efter langvarige forudgående stridigheder for amt og indenrigsministerium en højesteretsdom (af 30. juni 1865) til for at statuere, at sognet, hvad klostere-

rets påstand gik ud på, også udgjorde en selvstændig kommune, et grundlag, som vist kun meget få kommuner hviler på. Baggrunden for denne strid var, som det jo næsten altid er tilfældet, penge. Spjellerup-Smerup kommune havde nemlig fundet ud af, at der kunne være rare skatter at hente hos det rige Vemmetofte, især hartkornsskatter, og da Vemmetofte Hovedgård var skyldsæt for et betydeligt antal tønder, skæpper, fjerdingkar og album i hartkorn, hvortil kom skovskylds-hartkornet, ville der kunne opkræves store beløb, såfremt den udskildte klostermenighed i kommunal henseende stadig måtte anses for hørende under Spjellerup-Smerup kommune. Sagen, der som foran nævnt først verserede for de administrative myndigheder, men altså endte hos domstolene, varede ialt 20 år. Hos domstolene herskede der ingen tvivl. Alle tre instanser, Stevns-Fakse Herreders Ret, Den kongelige Lands-Over- samt Hof- og Stadsret i København og altså sidst Højesteret, gav Klostret medhold i dets påstand om klostermenighedens status som en selvstændig kommune. (Et anbringende, som den sagsøgende kommune lagde megen vægt på under sagen, gik ud på, at der ved menighedens udskillelse ikke havde fundet nogen ændring sted i de matrikulære forhold, således at al jord i Vemmetofteområdet stadig var matrikuleret under Spjellerup ejerlav. Hvorvidt dette endnu er tilfældet, er mig ikke bekendt).

Særpræget! Ja meget. Der er ej nogen verden udenfor Verona, hedder det hos Shakespeare, og der var heller ikke megen verden udenfor Vemmetofte, således som samfærdselsmidlerne dengang var udviklet. Af et skovdistrikt på ialt ca. 2600 tdr. land dækkede størsteparten af dette som en næsten sammenhængende skovstrækning sognets ydergrænser mod nord, vest og tildels øst, samt mod syd, hvor skoven gik helt ned til Faksebugten og strakte sig langs med denne i en længde af ca. 6 km hen til det sted, der bar navnet „Sibirien“, hvor skoven hørte op. Sognet lå altså afsondret, og symptomatisk for afsondretheden kaldtes da også det sted mod nord, hvor vejen gennem Vemmetofte førte ind i Spjellerup sogn, for „Verdens Ende“.

Særpræget! Ja i sandhed. Thi Klostret ejede (og ejer stadig) al jord og alle huse og bygninger i sognet, afholdt de fleste kommunale udgifter og lønede „Klosterpræsten“ og skolelæreren, (der havde titel af kantor). En læge – „Klosterlægen“ – havde embedsbolig med lidt jord til og oppebar derhos, så vidt mig bekendt, et honorar for at virke som læge på Klostret.

Og som stedet var organiseret, forefandt der i tilslutning til Klostret med priorinde og damer, hvorom nærmere nedenfor, en stab – embedsmandsstaben – med godsforvalteren (senere klosterforvalter) i spidsen og iøvrigt bestående af skovrideren, klosterpræsten, klosterlægen, de to forpagtere af henholdsvis Vemmetofte og Højstrup hovedgårde og gartneren. Under ham, som lidt frit svævende, rangerede kantoren og under ham igen de talrige funktionærer, såsom skovfogeder, skytte, opsynsmand og videre nedefter til de egentlige arbejdsfolk.

Adskilligt mere kunne anføres om stedets særpræg, men når jeg, hvad dette angår, slutter med at oplyse, at der på den lange sti fra forpagtergården ned til Hornskovshuset (strandstien) fandtes opslag på store hvidmalede trætavler, fastgjort til forsvarlige stolper, hvorpå der med sort skrift stod: „Cyklister skal staa af for Fodgængere og Sving“, da vil enhver kunne forstå, at stedet var endog særdeles særpræget. At en vittig person engang havde raderet det sidste bogstav ud i „Sving“ gjorde det jo ikke bedre. Og dog, måske var der mere grund til at stå af for et af forpagterens svin, der var kommet på afveje, end for sving.

Nærmere om vore forældre og lidt om kontorforholdene

Fornævnte etatsråd Koch drev i forening med sin stilling som godsforvalter privat praksis, hvilket han efter tidens skik havde været vant til som tidligere praktiserende herredsfuldmægtig. Han gjorde det med stor dygtighed og blev da også formuende. Han udtalte, har far fortalt, da de engang talte sammen om forholdene med hensyn til embedet, at far jo da ikke kunne leve af gagen alene, hvilket må have lydt ret mistrøstigt for den nyansatte efter-

Verandaen som den var, da vi kom. Billedet er taget i året 1906. Personerne er til venstre fra neden og opefter: Mor, bror Knud, mormor fru rektor Blichert. På selve trappen ligeledes fra neden og op: brødrene Svend og Carsten, far, frøken Tryde (forfatterinde til „Trydes skoleflora“). Til højre: nederst fru distriktslæge Tryde, Sorø, og forfatteren.

følger. Far så imidlertid ganske anderledes på dette spørgsmål, idet han, retlinet til det yderste, som han var, mente, at det var hans pligt at anvende sin fulde arbejdskraft i Klosters tjeneste. Jeg vil her gerne citere, hvad min skolekammerat fra Herlufsholm og ven, højesteretspræsident Otto Irminger Kaarsberg i bogen „Min far var læge“ (Lohses Forlag 1965) skrev om sin far, lægen professor Kaarsberg:

„Det er med rette sagt, at den, der havner i en gerning, han ikke magter, tager skade på sin sjæl. Men lige så rigtigt er det, at den, der går ind i en gerning, som fylder ham, og som han med rette selv føler, at han udfylder, hermed har et afgørende grundlag for indre harmoni. Der var da også over min far en tryghed og en rolig og glad sikkerhed, som vel kun den opnår, der ved, at han går på den vej, der for ham er den rette“.

Disse ord passer, som om de var skrevet om *min* far, om hvem den nedenfor delvist citerede nekrolog i Østsjællands Folkeblad ikke siger alt for meget. Far, der havde 1. karakter til sin embedseksamen, havde nok som tidligere herreds-, byfoged- og amtsfuldmægtig tænkt sig at ende som herreds- eller byfoged (svarer tildels til den nuværende stilling som dommer), hvilket var den almindelige vej dengang for befordring. Men han brød altså af i 1899 for at hellige sig en administrativ gerning, og dette blev, kan jeg vist godt sige, hans livs lykke, idet han og Vemmetofte Kloster blev eet. At forvalte Klosters meget betydelige midler og varetage dets interesser iøvrigt så godt, som det var ham muligt, blev hans livs mål og lyst, og han lagde sin hele arbejdskraft i denne opgave. Han modtog da også i tidens løb megen påskønnelse fra Klosterets bestyrelses side – priorinden i forening med de to kuratorer, lensgreve Fr. Moltke, Bregentved og greve A. Brockenhuus-Schack, Giesegård. En karriere indenfor titelvæsenet endende med etatsrådstitlen blev ham ved hans tiltrædelse tilbudt, men han afslog med tak.

Kontoret var ikke stort, men kort efter sin ansættelse fik far tilbygget et brandfrit rum til opbevaring af et stort pengeskab og de vigtigste arkivalier. På kontoret var der i begyndelsen både fuldmægtig og kontorist, senere kun fuldmægtig, der boede hos os. Han var undertiden i besiddelse af dansk juridisk eksamen; en enkelt gang var det en cand. jur. Senere blev stillingen oprettet for en gift mand, der så fik tjenestebolig.

Revisionen af Klosters regnskaber blev foretaget af en kontorchef fra Finansministeriet (et af revisionsdepartementerne), der – altid om sommeren – indfandt sig efter forud truffet aftale med far om tidspunktet og boede hos os som gæst. Far havde flere gange foreslået kuratorerne, at revisionen til betryggelse for Klosteret (og for ham selv) skulle foretages uanmeldt, men kuratorerne havde fuld tillid til far – noget samfundet dengang i højere grad end nu kunne bygge på – og fandt den foreslåede ændring overflødig. Så derfor kom den hæderkronede gamle kontorchef Wahl og slog sig ned hos os

nogle dage for at revidere, hvilket foregik i fars herreværelse lige overfor kontoret. Dagen indledtes – efter morgenteen – altid med en lille morgen-tur. Om det har været de Oehlschlägerske strofer fra digtet „Morgen-vandring“: „Så huldt til den hellige bøgeskov det vinkte mig“, der styrede hans fjed mod „Vesterskoven“ hver morgen, eller anden mere prosaisk årsag, skal jeg ikke komme nærmere ind på, men i hvert fald, turen gik hen til „Vesterskoven“, forbi ledvogterhuset (Søren Hansen hed da vist ledvogteren der i alle årene), videre frem og til venstre ad „Fruestien“ og ind i „Kajs Have“, en bevoksning med unge bøge. Efter en passende stund sås kontorchefen i lettet og fornøjet stemning at begive sig samme vej tilbage parat til at kaste sig over Klosters sidst afsluttede årsregnskab og de særskilte regnskaber for de ikke helt få legater, der administreredes af Klostret. Så vidt jeg ved, havde kontorchef Wahl, der var ungkarl, ifølge sin afstamning tilknytning til landet og landforhold – en gård –, og han har da sikkert nydt denne årlige tur til Vemmetofte, med hvad den på forskellig vis kunne byde ham af oplevelser i naturen, han der i sin senere tilværelse var groet fast på Slotsholmen i dennes i hine tider ret specielle atmosfære.

På Vemmetofte var der et såkaldt brevsamlingssted, hvortil den kørende post udbragte posten fra Fakse postkontor. Godskontoret havde sin egen store lædermappe, hvori breve og aviser var anbragt, og denne blev af postkøreren afleveret hver morgen kl. 8 på kontoret. Kl. 14 samme dag blev den afhentet igen på hans vej tilbage mod Fakse med den afgående post. Postkøreren hed i alle de år, jeg fra den tid kan huske, Thorsell, var svensker og blev ved med at se ud, som han altid havde gjort trods årenes fremadskriden, hvilket også gjaldt hans hest, som han ustandselig hev i munden med tømmen, medens han rokkede frem og tilbage på vognens forsæde, som om han var beruset. Han var en særling, men pålidelig, for lige meget hvordan vejret året igennem skabte sig, så kom han med posten, og han havde dog fra Fakse en stiv mil at køre.

Far tog sig meget af vor opdragelse og kunne vel nok til tider synes noget streng, men han vidste jo, hvad en god opdragelse var værd. Han lagde bl.a. så meget vægt på, at vi lærte at skrive dansk korrekt, at han tilbagesendte vore breve fra Herlufsholm i rettet stand med røde streger under fejlene; så blev man jo lidt flov ved at gense sit eget produkt broderet med rødt. At far, da vi skulle læse i København, ikke ville høre tale om forlovelser, før eksamen var overstået, var så almindeligt et krav dengang, at det ikke havde noget med strengthed at gøre og selvfølgelig blev efterlevet.

Under udarbejdelsen af denne beretning har jeg gennemgået og – med vemod – tilintetgjort de fleste af de breve, jeg fra min ungdom har modtaget og gemt. Mange af dem var fra min kære far, gode, fortællende og meget kærlige breve, igennem hvilke hans varme sind og medleven i vore og børnenes forhold gav sig det smukkeste udtryk. Hvor var han kærlig imod os.

Far holdt næsten aldrig ferie, ej heller om sommeren. Han sagde altid, at han ikke kunne få det bedre end i sit hjem, hvor han om sommeren elskede spadsereturen til stranden ad strandstien og ned gennem Ny Strandskov og efter badet altid samme vej tilbage. Den øvrige del af året gik han sin lange tur, atter til stranden som før, men så videre ad vejen langs med stranden, som altid gav ham nye indtryk, hen til „Sibirien“ og videre gennem Gl. Strandskov forbi skovridergården og hjem gennem Vesterskoven ad Fruerstien eller ad landevejen. Enkelte gange rejste dog hele familien på besøg hos føromtalte onkel Ivar i Flensborg, hvilket var en stor oplevelse, og i sommeren 1914, hvor jeg var blevet student, rejste far og jeg til Søndervig, hvor onkel Ivar havde et sommerhus, men da måtte vi i august i hast ile hjem ved krigsudbruddet.

At vore forældre som regel ikke rejste om sommeren, hvilket man i almindelighed slet ikke kendte til dengang, hang også sammen med, at de altid åbnede hjemmet for gæster, der næsten afløste hverandre hele sommeren igennem.

Ved fars død kunne man såvel i Berlingske Tidende som i Østsjællands Folkeblad læse nekrologer, der kortfattet gjorde rede for hans liv og gerning. Her gengives den fra Østsjællands Folkeblad i uddrag:

„Klosterforvalter Jespersen hørte til den gamle Skoles Embedsmænd, overmaade arbejdsom og pligtopfyldende, en Mand, der havde mønsterværdig Orden i sine Ting. Foruden Administrationen af Godset havde han i første Række Ansvaret for Klosters Formue og dens Anbringelse, og han har paa dette Omraade vist sig at være i Besiddelse af betydelig Dygtighed. Personlig var han afholdt og anset af alle. Klosters Funktionærer og Embedsmænd satte ham meget højt, og hans usvigelige Retsind sikrede ham alles Agtelse.“

Ved mors begravelse fra Vemmetofte kirke den 3. januar 1951, udtalte mors gode ven, tidligere sognepræst ved Skovshoved kirke, forfatteren K. E. Nielsen (1879-1956) følgende:

„Paludan-Müller skrev engang: „Det gælder om at leve sit Liv i hele Forhold!“ Og vi føler ogsaa godt, at det er dér, hvor man er helhjertet, at man faar Betydning for andre og selv faar det rigtige ud af Tilværelsen.

Vorherre udtrykker det samme meget stærkt saaledes: „Giv dit Liv og du vinder dit Liv!“ Saa helt skal man give sig selv. Det er Livets Pris! Giv dig selv med dine Evner og Kræfter! Giv dig med dit Hjerte!

Og naar vi nu idag gerne vil vise hende, der er gaaet bort, den sidste Ære, vil jeg sige, at hun var et af de mest helhjertede Mennesker jeg har kendt! Med en sjælden Trang netop til at give sig helt – til sine kære, til sit Arbejde, alle sine Pligter og Opgaver: i Livet, gjorde hun det rigt for andre og da ogsaa for sig selv!

Lad mig nævne en anden Ting. Vorherre har lært os, at det grundlæggende i en Karakter maa være, at man er „af Sandhed“. I vort moderne Sprog vilde

man bl.a. sige, at man skal være ægte – ikke mindst ægte i sit Følelsesliv! Der kan være saa megen „Facade“, saa meget forlorent i Menneskers Følelse og hele Sind! Men jeg har sjældent truffet et Menneske saa ægte, paa een Gang ligetil og dyb, og derfor ogsaa saa trofast som hun var.

Trofast mod sin Ungdoms Idealer! Hvad der een Gang var kommet til at staa for hende som smukt og rigtigt, svigtede hun aldrig! Det havde hendes Hjerter gennem hele Livet! Og trofast mod sine kære, mod Venner og enhver, som hun een Gang havde faaet Sympati for. Og ikke mindst trofast mod den religiøse Følelse, der betød saa uendelig meget for hende.

Der laa i hendes Tankegang altid en Trang til at være konsekvent, komme tilbunds i Tingene; og religiøst troede hun helt og fuldt, at Gud er Kærlighed og kun Kærlighed! Det gav hende en uendelig Tryghed i Sindet! Jeg tror ikke, jeg nogensinde har set et Menneske gaa Døden mere tillidsfuld imøde end hun gjorde det – fuldkommen forvisset om, at hun gik ind til noget stort og meget smukt!

Og hendes Uselvskhed fulgte hende til det sidste. Da jeg faa Timer, før hun døde, sagde hvor meget vi alle holdt af hende, smilte hun, men ligesom afværgende. Det maatte ikke dreje sig om hende. Til hendes sidste Aandedræt skulde det dreje sig om de andre, ikke om hende.

Hendes mærkeligt faststøbte Karakter var mættet med en inderlig Godhed. Hun strømmede ikke over med mange Ord; men vi Nordboere er netop faa-mælte med de dybere Følelser, som vi netop paa den Maade bevarer mest ægte. Men blot hendes kønne Smil røbede en Følelsens Modning, en Hjertets dybe Trofasthed, der sagde uendelig meget.

Med al sin Beskedenhed var hun et stort Menneske! Og med sit Hjertes hele Indsats blev hun selv et meget lykkeligt Menneske. Hvor var hun lykkelig for sine fire Sønner og deres kære! Hvor var hun lykkelig for alle Minderne om det Stykke Danmark, som Slottet og dets dejlige Omgivelser her er, Minderne om det lykkelige Hjem hun og hendes Mand skabte her i de mange Aar, Hjemmet, med det levende Liv, hvor hendes store Dygtighed og varme Hjerter saa helt kom til sin Ret.

Med sin hele Sanddrthed var hun sky overfor alle Overdrivelser; men jeg overdriver ikke, naar jeg gerne vil give Udtryk for den store Taknemlighed, som vi skylder hende for hvad hun i sin Helhjertethed og velsignede Ægthed har været for os hver især.

Gud velsigne alle smukke og gode Minder om hende! Gud velsigne hendes Børn og Børnebørn, alle som stod hende nær! Gud velsigne Slægt og Venner, enhver som kom her idag for at hædre hendes Minde! Gud velsigne dem, der har faaet deres Hjem her paa dette traditionsrige Sted, og alle, der øver et Kald, et Arbejde her!

Personlig takker jeg hende for en ualmindelig Forstaaelse og Trofasthed! I 15 Aar var hun usvigelig trofast overfor Skovshoved Kirke. Ikke een Søn-

dag har vi savnet hende der, naar ikke Sygdom lagde hende Hindringer i Vejen!

Gud give os alle at aabne vore Sind for alle smukke Indtryk fra dem, der giver os et godt Eksempel, ikke mindst i det daglige Liv, hjælper os til at forstaa, at Livets Kunst og Rigdom er at give sig selv! Fremfor alt som en god Moder kan gøre det!“

Den karakteristisk af mor, der fremgår af pastor Nielsens foran gengivne tale, er så omfattende, rammende og sand, at jeg føler, det næsten er umuligt at føje noget til. Der kan derfor i det væsentlige kun blive tale om en uddybning ved angivelse af enkelte træk. Under eet vil jeg dog som hendes søn udtale, at mor ganske simpelt var storartet; altid ens, ligevægtig, fordringsløs til det yderste og ydende over al måde ved personlig indsats. Dertil skal det fremhæves, at mor var dygtig. Hun arbejdede efter en plan, der blev fulgt dag efter dag, og derfor gik alt i det store hus som af sig selv. Man mærkede aldrig, at mor havde travlt, skønt dette dog var tilfældet. Hendes gode helbred kom hende selvfølgelig til gavn, og samtidig skal det siges, at vore to unge piger, som mor undertiden måtte oplære, som regel var både dygtige og passede deres ting. Sædvanligvis blev de hos os i mange år ad gangen, og at vi, efter at de var rejst, vedblev at stå i forbindelse med dem var noget, der dengang var ganske almindeligt på landet.

Mor fulgte os nøje. Den regelmæssige brevskrivning fra hjemmet til os var mors sag. Så længe vi tre ældste var samlet på eet sted, som f.eks. på Herlufsholm, kom der naturligvis kun eet brev og da til os alle tre, men efterhånden, som vi blev spredt, kom der aldeles regelmæssigt som før brev til hver enkelt af os.

Og mor sørgede nøje for os. Lige indtil vi blev gift, ordnede hun vort vasketøj, sendte os om efteråret og vinteren kurve med frugt, som hun selv pakkede, ja, var endog så elskelig efter mit giftermål, hvis vi ikke var på Vemmetofte i julen, at sende en rigelig portion af den slagtemad, som hun vidste, jeg syntes var den bedste.

Og mor strikkede til os, ikke alene da vi var små, men også senere. Jeg, der medens dette skrives, går i mit 78. år har og bruger endnu en ærmevest, som mor strikkede til mig, da jeg var student, ligesom jeg i mangfoldige år har nydt godt af et stort slumretæppe, som mor hæklede til mig. Og medens hun strikkede og hæklede til alle mulige ventendes børn, især naturligvis børnebørn, læste hun og fulgte derved godt med i litteraturen.

Der var ikke meget, mor veg tilbage fra at udføre eller tage fat på, selv om det for hende var ukendt og nyt. Omtrent på den tid, da vi drenge i anledning af at vi skulle til Herlufsholm, blev udstyret med cykler, noget der dengang langt fra var et selvfølgeligt udstyr, skete det, at fars kusine, frøken Juliane Muus⁸ døde, og at mor, der havde kendt hende fra Sorøtiden, arvede hendes cycle. Og så tog mor, der ikke holdt særlig meget af at spadsere tur,

ufortrødent fat på at lære at cycle til trods for, at hun dog var noget op i årene. Hun væltede da også mangfoldige gange og var et par gange på hovedet i grøften, hvilket foranledigede pastor Pontoppidan fra Spjellerup, familiens nære ven, til med den ham egne form for sarkastisk humor at tilråbe mor, som han mødte på en af hendes træningsture, om hun var ude at inspicere vejgrøfter. Hun kom selvfølgelig over begyndervanskelighederne og elskede at cycle, ja, drev det til på een og samme dag om sommeren at cycle hen til os på Herluftsholm og tilbage igen for at se til os. Afstanden mellem Vemmetofte og Herluftsholm var i mil, som man dengang regnede med, $4\frac{1}{2}$, altså ialt 9 mil svarende til ca. 70 km, og dette ad ikke asfalterede veje.

Mor var, det tør jeg sige med sandhed, umådelig flittig, passede selv hønsene og sommeren igennem, (efter at vi ikke længere holdt karl) haven. Tidlig om morgenen plukkede hun masser af jordbær, der jo skulle til til de mange gæster, og var igang dagen igennem. Et af dagens programpunkter om sommeren var badeturen til stranden, hvor mor kørte ned med cyclekurven fyldt med alt nødvendigt til tedrikning efter bad. Kogende vand til te-potten hentedes hos ledvogter Jens Jensen i dennes køkken, hos hvem også badetøjet opbevarede. Far og gæster spadserede derned, ungdommen cyclede. Der badedes fra badehus mellem kl. 3 og 4. eftermiddag, først damerne siden den mandlige del af familien, men hvis vi drenge foretrak at bade fra åben strand og tage solbad, badede vi noget længere mod øst fra stranden ved „Marelund“ ganske for os selv. Vi havde jo lært at svømme.

Mor var som anført 30 år, da hjemmet flyttedes fra Sorø til Vemmetofte. Her udvikledes hendes rige personlighed, og ligesom far blev påskønnet for sin embedsførsel og dygtige måde at lede administrationen på, blev mor i ikke mindre grad påskønnet for sin hele færd i hjemmet som udenfor, hvorved hun aftvang alle den største respekt. I forening skabte de et lykkeligt hjem for os og for dem selv, præget af harmoni.

Vemmetofte Kloster ude som inde

Her skal ikke skrives Klosters historie. Om den henvises til pastor Brasch's ovenomtalte særdeles fyldige værk, se note 5.

Klostret var bolig for 1. priorinde og 11 damer, der her nød frit ophold foruden „hæving“, som det hed, et pengebeløb. Der boede dog på Klostret adskillige flere personer, såsom oldfrue, husjomfru og stort køkkenpersonale, hvorhos en del af damerne havde hver sin pige, således at kun de færreste måtte være to om at dele hushjælp. Damerne spiste middagen sammen i den meget smukke spisesal, hvor det ved mange lejligheder gik standsmæssigt til med gammelt tungt sølvtøj på bordet og servietter så store som små duge, noget stammende fra prinsessens tid, og med opvarthning af to tjenere i smukke livréer med rød vest. Priorinden styrede det hele. Til Klostret hørte

naturligvis en stor prydhave og en lige så stor frugt- og køkkenhave med gartner og undergartner og et antal havemænd. Til kørsel for priorinden og damerne holdtes 5 køreheste, der passedes af 1. og 2. kusk i herskabsstalden, og til anden kørsel 4 materialheste (to-spand) med hvilke to materialkuske besørgede den omfattende almindelige kørsel, der i hine tider skulle til for at betjene en så stor husholdning og virksomhed som Klosters. At vognparken var både stor og herskabelig, som tiden bød, siger sig selv. En smuk lille charabanc til enspænderkørsel blev hver eftermiddag om sommeren kørt til stranden med de damer, der ønskede at bade.

Klostret blev underkastet en gennemgribende ombygning i årene fra 1907-09. Der blev da indlagt centralvarme, men kun til opvarmning af gangene, de store samlingssale og kirken, et stort hvælvet rum i stueetagen, der ved Klosters oprettelse var blevet indrettet til sognekirke. Da der såvel i centralfyret som til opvarmning af alle andre rum end de førnævnte (i kakkelovne) og i det mægtige komfur i køkkenet fyredes med brænde, er det indlysende, at der hertil måtte hjemkøres læs på læs af træ fra skoven til brændegården til videre forarbejdning, således at de to materialkuske næsten havde nok at gøre hele vinteren igennem bare med denne kørsel. I de første år efter vor ankomst holdt Klostret selv svin til slagting samt en del får, som gik på en stor slette op til dyrehaven. Man var og måtte dengang, som ovenfor anført, være selvforsynende. I denne forbindelse skal nævnes, at der i jagttiden leveredes til Klostret alt det vildt, det havde brug for i husholdningen, og i den tid, der måtte fiskes, en del ørreder, taget i en ørredgård i et åudløb nede ved stranden.

Som det fremgår af det foranstående, var der mange mennesker, der var fast knyttet til selve Klostret og havde deres udkomme herved: tjenere, kuske, havens folk, arbejdsmænd, folk til at passe svine- og fåreholdet og ydermere en del håndværkere foruden alle de kvindelige ugifte medarbejdere på selve Klostret. Af den førnævnte kategori var mange gifte (med bopæl i Klosters huse), og spørger man, hvorledes disse familier nu var stillet, da bliver svaret, at mange af dem levede, som dengang almindeligt var, i nøjsomhed, men var der nød på færde hos nogen, af hvad årsag det nu kunne være, trådte Klostret hjælpende til. Det var stabile familier med ordentlige hjem, der evnede at opdrage børn, som ikke så sjældent kom godt frem og opnåede gode stillinger i samfundet, og det er mit indtryk, at alle, der hørte til selve Klostret, var tilfredse med deres kår og stand, og dette gjaldt tillige for de mange andre, der – f.eks. som hørende til skovens folk – var knyttet til Klostret.

Således som ovenfor skildret mødte man Klostret udefra. Kom man indenfor, skete der adskilligt i årets løb.

Julen blev fejret af Klostret på festlig vis. En aften et par dage før selve juleaften samledes på Klostret alle børn fra skoler i det område, der forhen

hørte under det frasolgte gods, altså fra adskillige landsbyer ud over Stevns. Og det blev til mange børn, der samlet marcherede ind i den store festlige, med gyldenlæderstapet smykkede „Fruestue“, hvor to store juletræer stod tændt. Vi gik så med hverandre i hånden rundt om de to træer under afsyn-gelse af julesalmer og „Højt fra Træets grønne Top“, hvorefter Kloster-præsten talte og priorinden læste en julefortælling. Derefter var der stor gave-uddeling, og da mange kom fra småkårshjem, var det ofte nyttegaver af forskellig slags, ikke mindst beklædningsdele, og til hver en stor pose med godter og kager. Hvad der blev serveret, husker jeg ikke nøje, men trakteret blev der, og det var vist nok chokolade. For mit vedkommende har jeg fra disse aftner hjembragt mangan god børnebog. Når denne aften blev så be-mærkelsesværdig, skyldtes det også, at klosterdamerne, naturligt nok, gik meget op i samværet med alle disse børn, og deltog aktivt i gaveuddelingen og senere forsøgte at komme i kontakt med børnene, hvoraf en del jo var ret små. Herrerne mødte ved den lejlighed i det, der hed „frakke“, et klæd-ningsstykke, der er helt forsvundet i vore dage, men kan beskrives som en slags dobbeltradede firskåret jaket;⁹ de gik alle rundt med lange lyselukkere i hånden for at kunne gribe ind, hvis noget skulle fænge. 1. juledag var der stor frokost på Klostret, hvor familierne hørende til den ovennævnte stab med børn og gæster mødte op umiddelbart efter gudstjenesten. Den varme ret var altid dyreryg i olivensauce og ellers et meget festligt bord med alt muligt rart; hertil serveredes rødvin og efterpå kaffe med kringle eller julekage. 1. nytårsdags aften var juletidens største begivenhed på Klostret med souper, kunstnerisk underholdning af virkelig lødige art og bal – jeg mindes, at jeg som lille har overværet oplæsning af kgl. skuespiller, professor Emil Poulsen. Til ballet var fin musik indforskrevet fra København. Også her var familiernes gæster selvskrevne som gæsternes gæst.

1. påskedag og 1. pinsedag var der lignende frokost som 1. juledag; efter-hånden bortfaldt dog frokosten i påsken.

Den 28. august fejredes prinsesse Sophie Hedevis' fødselsdag på den til hendes kongelige rang svarende storstilede vis. På et eller andet tidspunkt i dagens løb foregik der en præmieuddeling på Klostret til ejere af landbrugs-ejendomme henhørende under det tidligere fæstegods (der for størstedelens vedkommende var blevet bortsolgt i etatsråd Kochs tid). Udvælgelsen af de til præmiering for „forbedret agerbrug“ (som det hed) berettigede havde fundet sted tidligere på sommeren. Den blev foretaget af far med sagkyndig bistand af enten forpagteren på Vemmetofte eller forpagteren på Højstrup (muligt på skift) og, indtil sin død, af forpagter, landbrugskandidat og land-væsenskommissær Th. Ulrik, Rosendal, der var gift med fars kusine¹⁰. I Klosters jagtvogn (henhørende under materialvæsenet) kørte disse tre herrer med materialkusk Lars Hansen (vor første kusk i 1899, der fra os avancerede til materialkusk) i dagevis rundt på det tidligere gods og bedømte landbrug.

Forpagter Ulrik boede under dette, så vidt jeg husker, hos os som gæst, og disse daglange, trættende køreture endte vistnok med, at far og mor gav middag for de tre forpagtere (med familie) som tak for ydet bistand. Diæter, dagpenge eller sligt kendtes vist ikke dengang. Klosteret opretholdt således også på denne måde en vis forbindelse med efterkommere af de tidligere fæstebønder, jfr. hvad foran er meddelt om julefesten for børnene fra fæstegodset. Ved præmieuddelingen var de to kuratorer, der begge var kommet kørende med firspand for vognen, til stede, og da der altid forelå sager til behandling, blev der senere på dagen afholdt kuratormøde. Om aftenen var der så stor gallaherremiddag med krebsesuppe som fast forret, til hvilken mine brødre og jeg inden sommerferiens slutning havde ydet vort bidrag ved at hjælpe klosterskytte Rasmussen, jfr. om ham senere, med at krebsse i hovmarkernes mergelgrave. I mit rusår 1914 var jeg endnu hjemme d. 28. august og var inviteret med. Som lille, før Herlufsholm, var denne dag en mægtig begivenhed. Heste var min store interesse, og her kom sandelig køreheste, der var værd at betragte – lensbaronen fra Gavnø kom også i 1914 kørende i firspand – og flotte kuske med gule kravestøvler, fine seletøjer og vogne. Al staldplads, undertiden også ovre hos os, måtte tages i brug. Senere blev det jo lidt mere jævnt; heste og vogne erstattedes af mere eller mindre festlige biler, og skønt familiernes damer efterhånden blev inviteret med, antog festen en lidt anden karakter.

Ind imellem disse faste festdage på Klosteret, var der ikke så sjældent middagsselskaber; Klosterdamerne skulle jo underholdes, og da mange af dem holdt af at spille Whist, blev der ved disse lejligheder ofte spillet kort om aftenen. Ved en sådan middag, hvor jeg kom til at spille en rolle, uagtet jeg kun var ca. 5 år, skete der følgende. Vi børn sad i spisesalen ved et bord for os selv. Far havde priorinden til bords. En engel gik gennem stuen (salen), hvor da min røst hørtes højt at sige følgende henvendt til min fader: „Far! Hvor er Klosters far?“ Almindelig jubel! Dette i sandhed gode spørgsmål har jeg til uendelighed, selv som voksen, hørt gengivet af ældgamle klosterdamer, der i sin tid havde påhørt det, med spørgen om jeg dog kunne huske, at o.s.v., alt under fornyet latter.

For nu at forfølge et af formålene med nærværende skrift, nemlig at forsøge at give et tidsbillede, må jeg nævne, at ved slige middagsselskaber mødte herrerne ikke i fuld galla, kjole og hvidt, men i halvgalla, som hed, kjole og sort. Hvid vest til kjole var dengang endnu ikke i brug, og halvgallaen bestod således af kjole med tilhørende sort vest og sort slips; denne påklædning erstattedes senere af det, vi nu kalder smoking, men en sådan har jeg aldrig set min far i.

Mennesker vi mødte

Ved vor ankomst regerede som priorinde på Klostret frøken Wilhelmine Bardenfleth, der tituleredes „Naade“ – i direkte henvendelse „Deres Naade“. Hun var for mine barneøjne indbegrebet af fornemhed. Af klosterdamerne stod frøken Magdalene Undall vort hjem nær. Hun stammede fra Viborg, og hendes hukommelse rakte så langt tilbage, at hun kunne om ikke mindes, så dog tale om oldefar justitiarius Jespersen, smst. Hun boede hos os som gæst under Klosters ombygning fra 1907-09, i hvilket tidsrum, dog vist ikke hele tiden, min mormor også boede hos os. Blandt damerne var der endvidere tre, der gjorde et vist indtryk, frøken Marie Bülow, frøken Lunding og frøken Ellen Rosen, der efterfulgte frøken Bardenfleth som priorinde. Disse tre stod alle for min fantasi som havende en vis forbindelse med Danmarkshistorien, idet frøken Bülow efter min opfattelse var sønnedatter af generalløjtnant Bülow (1791-1858), kendt og berømt for planlægningen og gennemførelsen af udfaldet fra Fredericia d. 6. juli 1849. Imidlertid, min fantasi må have spillet mig et puds; ved nærmere undersøgelse viser det sig nemlig, at nævnte frøken B. rettelig var datter af generalmajor, kammerherre Otto Chr. S. A. v. Bülow (1812-95). Men altså dog en general, og heraf formentlig fejltagelsen. Frøken Lunding var datter af generalløjtnant Lunding (1795-1871), der som oberst var kommandant i Fredericia i årene omkring 1849 og indlagde sig meget stor fortjeneste ved den måde, på hvilken han fik sat fæstningen istand, således at den kunne fungere efter sit formål. Den tredie, frøken Rosen, var som de to andre officersdatter, men må, hvad det historiske angår, henføres til krigen 1864, idet hendes fader var en af heltene, der faldt på Dybbøl, overkommandoens stabschef major Rosen (1827-64). Frøken Rosen havde en meget smuk sangstemme, og ofte glædede man sig under gudstjenesten, når hun sang 2. stemme. Endvidere havde hun et betydeligt talent for at male akvareller og for at fremstille kludetæpper. Ved frøken Lunding hæftede der sig den ejendommelighed, at hun i stedet for at bruge ordet „ikke“ sagde „inte“ og i sammentrækninger junte, nunte, dante, kante, o.s.v. (= jo ikke, nu ikke, da ikke, kan ikke), hvilket for mig lød højest ejendommeligt i en klosterdames mund. Man oplyste mig imidlertid om, at sådan sprogbrug var accepteret som dannet tale i ældre tider, til hvilke altså frøken Lunding hørte. Dette stemmer med, hvad der herom anføres i Ordbog over Det Danske Sprog, hvor det om junte, nunte o.s.v. hedder: „... var tidligere (især i København) meget almindelig i dannet talesprog, hvor det nu vist kun anvendes af ganske få (ældre personer); ellers kun vulgært eller dialekt“.

En vis opsigt vakte den høje frøken Lichtenberg, når hun bevægede sig rundt på stedet på tre-hjulet cycle.

Førnævnte pastor Pontoppidan og hans kone, der var datter af overrets-assessor, senere justitiarius J. L. Schmidt i Viborg, kom far og mor meget

sammen med. De boede i den i litteraturen ret omtalte Mynsterske præstegård i Spjellerup og havde der et usædvanligt hyggeligt hjem, hvor man altid befandt sig vel. Begge var i besiddelse af megen lune og humoristisk sans, hver på sin måde. Han ofte med et anstrøg af sarkasme, men med et blink i øjet, hun et lune af udpræget jydsk art. Hun kunne således, når hun var i det humør, gengive oplevelser eller historier i ægte jydsk mundart og med udpræget sans for pointen. Han hørte til de hyggelige præster, der som en selvfølgelig ting holdt af at spille kort, og jeg har ofte været fjerdemand til en bridge sammen med ham. Når far ved spillets begyndelse proklamerede, at der som følge af, at vi unge mennesker var med, ikke skulle spilles om penge, protesterede pastoren straks; noget skulle det koste for at undgå tåbelige meldinger, men taksten var ganske lav. En aften, hvor vi havde selskab hjemme blandt andre med klosterdamer som deltagere, var frøken Krieger fra Klostret med. (Ved slige lejligheder blev damerne bragt og hentet i landauer til trods for den korte afstand). Hun var høj og meget voluminøs; nærmere beskrivelse må jeg afstå fra, hun skulle opleves. Mulig var jeg, mulig en af brødrene, fjerdemand ved hendes bord, hvor også pastor Pontoppidan var med. Far havde til lejligheden taget sine nye spil kort frem, og hvad sker. Som sædvanlig spyttede frøken Krieger på tommelfingeren, hver gang hun skulle give kort. Det gippede ordentligt i Pontoppidan, når det skete, og til sidst kunne han ikke dy sig og sagde de berømmelige ord: „Frøken Krieger, jeg tror ikke det er nødvendigt at væde fingeren“. Men næste gang hun skulle give, blev den våd igen, og så måtte pastoren kapitulere, men med indvendig ærgrelse. Hans bekendte brødre, sognepræsten og forfatteren Morten Pontoppidan og sindssygelægen, professor Knud Pontoppidan traf man i præstegården, og jeg mener, at også broderen, forfatteren Henrik Pontoppidan kom der en enkelt gang, men om jeg har været sammen med ham, husker jeg ikke klart.

Skovrider Neergaards var i årene indtil 1912, da skovrideren i ret ung alder døde, vel nok fars og mors nærmeste venner på stedet. De førte et meget selskabeligt hus med stor omgang og havde, som almindeligt var, ofte liggende gæster. Han nedstammede fra Gunderslevholm så nær som sønnesøn. Hendes halvbroder kgl. operasanger Per Biørn lod ofte, når han var gæst, sin rungende baryton lyde i de kendte klassiske romancer som „Hr. Magnus han stirrer i vinternatten ud“ og andre sange. En fætter til skovrideren var apoteker Gøtzsche fra Vordingborg, og fra ham hørte jeg for første gang, når der blev spillet kort, og han skulle spille ud, bemærkningen: „Ankommen til prins Ferdinands Slot, spiller jeg“, og så nævnedes han kortfarven. Ved at læse Bo Bramsens bog „Ferdinand og Caroline“ (Politikens Forlag) er det gået op for mig, at den anførte kortbemærkning, af hvilke der jo er mange såsom „ruder ud, sagde glarmesteren“ og lignende, ganske givet må hentyde til Chr. VIII's broder arveprins Ferdinand, der som bekendt hen-

gav sig lidenskabeligt til kortspil (Whist) og tabte store summer herved. At skovrideren døde i så ung alder var et stort tab for Klostret, og far og mor savnede hjemmet.

Hans efterfølger Wegge, der kom fra Frijsenborg, kom far og mor også sammen med, men tilknytningen blev ikke den samme nære.

Doktorfamilien Christiansens, der ligeledes hørte til omgangskredsen, var meget musikalsk. Der musiceredes i hjemmet, og doktoren sang ikke så sjældent sammen med priorinde Rosen enten ved selskaber i hjemmet eller på Klostret. Han var ivrig jæger, og som særlig gunstbevisning havde han af skovrideren stående tilladelse til at drive jagt på egen hånd udenfor vildt-hegnet i en yderkant af Vesterskoven mod nord bærende det bibelske navn Josua, vist nok efter en ledvogter, der engang havde boet der.

Endelig må som selvskrevne i denne kreds nævnes de to forpagterfamilier, på Vemmetofte først Fogs, senere igennem de mange år Egedes, og på Højstrup Mayntz-Clausens.

Mon nogen nulevende har kendt en forstråd. Næppe. En sådan eksisterede på Vemmetofte i de første åringer af vort ophold der. Han boede i skovfogedstedet nede ved stranden i et par stuer, var ugift og spiste ovre hos Karen eller Karise, som han kaldte hende, i den gamle, nu nedrevne skovridergård, et ældgammelt stråtækt hus vistnok fra prins Carls tid, der var vindt og skævt på alle ledder og kanter og med, hvad jeg ikke har set andre steder, halmmåtter til at rulle ned foran vinduerne, antagelig for at lune. Han havde været skovfoged for området „Ny Strandskov“, og hvad dertil hørte, men havde en sådan position, at han, der hed Pritzel, var blevet udnævnt til forstråd, en forlængst afskaffet titel. (Man mindes justitsrådstitlen, der indførtes af Chr. V: „Vort Hof til større Glans“). Han hørte med til embedsmandsstaben og kom på Klostret og hos nogle af familierne. Pritzel var som skåret ud af billeder, forestillende forstfolk fra omkring midten af 1800-tallet eller rettere de kendte billeder af korpset af herregårdsskytter fra treårskrigen med knebelsbart og fipskæg. Denne tredelte skægprydelse omtales endnu som 1848-49 og 50, hvilket illustreres ved, at man med en af hænderne stryger overmunden først til den ene side, så til den anden side og til sidst hagen for nærmere at anskueliggøre, hvad der hentydes til. Han var en venlig gammel herre, der boede morsomt med kørepiske hængende på væggen. Far besøgte ham ofte om sommeren efter badet for at opmuntre ham lidt med en snak. Han havde lov til i badesæsonen at opsætte et badehus et stykke ude i vandet med tilhørende adgangsbro, og dette lejede han så ud på skift til folk, – ret få – der ønskede at bade, formedelst en ubetydelig sum af enten 10 eller 25 øre; nøglen til badehuset skulle hentes hos ham og afleveres der igen. Badning fra åben strand var absolut forbudt på hele strækningen langs stranden med undtagelse af mod øst ved „Marelund“ og mod vest ved „Sibirien“ hvor skoven hørte op.¹¹

Til brug ved kørsel i selskab om aftenen ejede han en såkaldt „Chaise“, en kaleshevogn, meget høj bagtil, hvor en slags rude kunne trækkes for kaleschens åbning, og med buk til kusken. Som køreheste havde han da lov til at bruge det spand af skovens stærke jyske heste, der var opstaldet dernede, og som ledvogter Jens Jensen brugte i skoven.

Forstråden holdt eet selskab om året sent hen i januar måned på det stykke råvildt, han, som de andre familier, havde fået leveret fra Klostreet efter julejagterne. Det var en herremiddag, hvor far altid var med, og hvor dyret havde hængt så længe, at det var blevet lidt for mørt (havde fået en „tanke“, som man sagde dengang). Han elskede at spille L'hombre, og far har fået sig mangan god L'hombre nede hos forstråden med varme toddyer til.

Et menneske af en helt anden slags viste sig af og til på Vemmetofte; det var „Titteper“, som han kaldtes. Han var åndssvang i lettere grad, og da der dengang ikke var noget, der hed forsorg, vandrede han frit omkring på Stevns. Hans ene øje skuede altid op i himmelen, hvoraf navnet, og samtidig bøjede han hovedet lidt skråt opad. Han var ganske uskadelig, men et stakels menneske, som vel ofte blev drillet af drengene rundt omkring i landsbyerne, hvor hvor han viste sig. Far brød sig ikke om omvandrerere og andre løse eksistenser, han havde jo tidligere været retsbetjentfuldmægtig, som by- og herredsfuldsmægtigen dengang hed, med politimyndighed, og dette sad ham vel endnu i blodet.

Et helt kapitel for sig omhandler vort – mine brøders og mit – nære forholdt til klostergyttet Rasmussen. Lige fra vore drengeår og til hans død i januar måned 1923 var han vor meget nære ven og vor lærer og vejleder såvel på jagtens område, som hvad angik skydning med riffel til skive, og igennem alle årene stod vi i stadig brevveksling med ham lige fra tiden på Herlufsholm til hans død. Han var noget helt for sig selv, både som jæger og som menneske.

Rasmussen sorterede direkte under skovrideren og passede alt, hvad der henhørte under jagtvæsenet, som dette blev drevet på en stor herregård i ældre tider, inden opdræt af fasaner til nedskydning i hundredevis kom på mode. Han var derhos en mesterskytte med riffel, hvad en række flotte førstestepremier, riffelplader og sølvskeer m.v. fra et utal af præmie- og kapskydninger bar vidnesbyrd om. Til hans tjenestebolig hørte en jordlod på 5 tdr. land, således at han kunne holde en hest og nogle køer. Hans kone var en gårdmandsdatter fra egnen, og hun var i og for sig lige så særpræget som han, omend på en ganske anden vis og med interesser på et helt andet og lavere plan end mandens. Som skik var endnu dengang, kaldtes hun madam Rasmussen, hvad ikke følte naturligt. Hun var et ejegodt menneske, men med udpræget lyst til at høre og fortælle om næsten, hvilket ikke interesse-rede „den gamle“ som vi kaldte Rasmussen, og med stor interesse for betydningen af det, hun kaldte „grunker“ (pecunia). Hun elskede således at „slå

en passiadder af", som hun udtrykte sig; forståeligt nok, thi ugen igennem talte hun – af fremmede – vel kun med landposten, der kom med „Østsjællands Folkeblad“, slagteren og bageren, når deres køretur faldt forbi huset. Fra drenge og op igennem årene kom vi meget ofte i huset, hvor de boede, altid igennem køkkenet, for hovedindgangen ud mod vejen brugtes aldrig. I entreen indenfor denne og under en trappe, der førte op til loftet, havde den gamle, hvad han kaldte for sit „arsenal“, hvor han opbevarede krudt og hagl, kugler og patroner, som han jo selv ladede, samt sine skydevåben, ja endog en portion dynamit, som var til stor ængstelse for madam Rasmussen i tordenvejr. Lynet kunne jo slå ned, og så mente hun bestemt, at hun og huset med grunker og det hele ville ryge i luften. Engang, Rasmussen ikke var hjemme, listede hun sig til at finde pakken med sprængstoffet og bar den med angst og bæven over i højskoven overfor og skjulte den et stykke fra huset i et hult træ. Men nogle år efter fik hun sit livs største forskrækkelse. Det omhandlede område af skoven skulle „drives af“ som det hed dengang, hvilket vil sige at alle træerne skulle fældes, og da hun nu ikke kunne finde det pågældende træ igen, levede hun, medens dette stod på, i evig rædsel for at dynamitten under skovarbejdet kunne blive antændt og forvolde uoprettelig skade. Den gamle måtte jo ikke få historien om gemmeriet at vide. Kun bror Svend blev indviet, men han kunne kun trøste hende med, at musene nok havde ædt det famøse stof. Forholdet mellem ægtefællerne var blegnet noget med årene, og han kunne tiltale hende ret barskt og afvisende, men udadtil ønskede han hende fuldt respekteret. Når vi som så ofte sad og fik os en „jagtsludder“, som han kaldte det, hændte det ikke sjældent, at hun fra køkkenet kom ind i stuen, hvor vi sad, og afbrød os med i forhold til jagt ganske irrelevante spørgsmål mest om kæresterier, forlovelser og sligt, hvorefter han meget bramfrit sagde: „Hold kæft med det kvindesludder, mutter“, og så sjokkede hun tilbage i køkkenet, hvor proberheden ikke var det fremherskende, og hvor der altid stod fuldt op af store sorte gryder på gulv og køkkenbord. Hun talte med fuldtonende sjællandsk dialekt, og ingen kunne som hun udtale ordet „mankerlig“ (ærgerlig) på sjællandsk. Stuen, hvor vi sad, var både opholdsstue, spisestue og soveværelse, idet ægteparrets to senge stod op ad hver sin væg med behørig, synlige natpotter under hver seng. Gemmested for dåserne med hjemmebagte kager var altid under en af sengene, og aldrig har jeg smagt bedre klejner ved juletid end madam Rasmussens. Ej heller i stuen var proberheden betydelig, tværtimod må man nok sige, men hvad tog vi os af det.

Rasmussen var på sin vis en ejendommelig og selvstændig personlighed med egenskaber, der til trods for hans ret beskedne stilling netop kunne komme til udfoldelse på et gods som Vemmetofte, hvor der ikke residerede en jagtivrige ejer.

Han havde en ganske særlig evne til under samtaler med andre at lade

uhyre interesseret i, hvad der nu forebragtes af det ene eller det andet, selv om han i virkeligheden var enten uenig med den pågældende eller aldeles ligeglad over for det sagte. Denne indstilling gav han som oftest udtryk for ved med sin dybe røst med eftertryk at udbryde „Saah,“ ... udtalt langtrukket henimod „h“ i slutningen af ordet, og sommetider, når han talte med ligemænd, med tilføjende: „Det var som Satan“ sagt med ganske kort lyd på det første „a“, hvilket virkede forsonende overfor den mislyd, dette ord ellers kan frembringe. Undertiden kunne han så med en vis underfundighed eller dobbelttydighed – ambivalens med et fint ord – fortsætte samtalen ved at stille spørgsmål, der vel gik ind på det pågældende emne, men dog med en vis næsten skjult undertone af ironi eller tvivl, der røbede hans virkelige indstilling overfor det eller hans bedre viden.

Som et af mange eksempler på denne side af den gamles væremåde tjener følgende historie, der tillige viser den position, han rent faktisk besad på stedet.

Forpagter Egede var som forpagter af ca. 700 tdr. land jord til takst 24 og i kraft af den rivende økonomiske medgang, 1. verdenskrig havde givet i hvert fald de større gårde, en særdeles velhavende mand. Ikke desto mindre var han hvert år stærkt bekymret over, at råvildtet søgte ud på vintersædsmarken (hvede) og der nippede af de grønne spirer. Henvendelser til Rasmussen om dette var formentlig kun blevet besvaret med det berømte „Saah“ ..., som om dette var noget helt nyt for den gamle, og klagen er således gået ind ad hans ene øre og ud ad det andet. I virkeligheden var der jo heller ikke noget at stille op mod det påklagede forhold, idet Klostret (Skoven) jo ikke kunne have vildthejn såvel på de ydre grænser som indvendig, et hegn, der i så fald skulle flyttes hvert år, eftersom nu vintersædsmarken var beliggende.

En vinter havde den gamle placeret sig på den mark, der strækker sig fra Gl. Strandskov ned mod Vivede Mølleå, hvor vintersæden det år var, og hvor han havde taget post for med riffel at skyde grågæs, der ofte trak op fra stranden for at fodre, også på vintersæden. Ved denne lejlighed kom forpagteren ridende over marken, og da han så Rasmussen, spurgte han, hvad han sad der for. Svaret faldt omgående: „Jeg sidder og jager vildtet væk, hr. forpagter“.

Forpagteren fjernede sig i hastigt tempo, og der blev vist ikke oftere talt om råvildt på vintersæden, der da også hvert år trods vildtets tilstedeværelse foldede helt tilfredsstillende.

Af ydre var Rasmussen, som det ses af billedet, ikke særlig høj, men ualmindelig bredskuldret og med kæmpekræfter, ens klædt sommer og vinter, aldrig med overtøj og i besiddelse af en sjælden hårdførhed, der f.eks. kunne tillade ham, uden at tage skade deraf, i den hårdeste vinter i sjapis at vade et godt stykke ud i stranden for at ilandbringe en med riffel skudt svane. Han var til sin sidste tid krybskytternes overmand, endog når der var flere

Klosterskytte Johan Rasmussen, født d. 4/8 1850, død d. 20/1 1923. Ansat på klostret som skytte fra 1891 til sin død.

imod ham, og hans kamp for at holde krybskyttevæsenet nede var både hård og effektiv. Jeg har en fornemmelse af, at det ikke alene var pligten, der om vinteren drev ham ud i kolde nætter – ofte flere i træk – for at pågribe krybskytter. Selvfølgelig ville han i embeds medfør gøre, hvad han kunne, for at værne om vildtet, men det var tillige, som om spændingen ved disse natlige patruljeringer tiltrak ham.

I et brev af 16. februar 1920 – han var da 70 år – til min broder Carsten, da på Herlufsholm, kritiserer han først i tilsyneladende barske vendinger, men med underforstået humor, at Carsten og doktorens søn Caspar, der også gik på Herlufsholm, ikke var kommet hjem i fastelavnsferien, så at han – Rasmussen – måtte sidde alene og kede sig, og derefter går han over til at skildre en krybskyttefangst. Jeg citerer dette afsnit af brevet for kolorittens skyld in originali – som også senere nedenfor:

„Den Krybskyttehistorie er vel nok den værste, jeg endnu har været med til, han var en Kraftkarl havde ligget 4 år i Slagelse som Artellerist og han var en Kæmpekarl, men bekende signe Synder vilde han ikke og derfor fik han morderlig med Tærsk. Jeg hørte fra „Tornsnævte“ 2 skud falde i Dyr-

haven og da jeg ilede derop mødte jeg ham med ladet Bøsse og 2 varme Fasaner i en Pose. Der var altså ingen Tvivl om hvem jeg havde for mig, Klokken var 1 Nat, men Skæbnen vilde at jeg traf ham på Offentlig Vej, det var jeg ked af, der var ikke andet at gøre end at slaa ham ned strax og binde Hænderne på Ryggen af ham, hvilket lykkedes mig paa faa Minutter, men hvis nu det ikke lykkes hvad sker saa? Imidlertid nu var Fyren bunden og jeg var som altid den kommanderende General, jeg trak ham ned i Strandskoven for at slippe fri af Offentlig Vej, og her fik han Prygl efter Noder, jeg havde ham under behandling i 3¹/₂ Time og det var Alvor kan Du tro og da jeg slap ham havde han en Tand mindre, et Øje mindre og et Øre mindre og han behøver ikke at købe Maske for at gå på Maskerade. Saaledes gaar det naar en 70 aarig Mand har voget 7 Nætter for at passe en Krybskytte op.

Hilsen I. R.“.

Jeg har fra samme tid selv et brev fra Rasmussen, hvori han omtaler begivenheden uden dog at nævne de legemsdele, synderen måtte efterlade på valpladsen, så helt så hårdhændet, som ovenfor beskrevet, var det måske ikke gået til, men der er ingen tvivl om, at i den lange periode, han virkede som klosterskytte – han havde været i stillingen en del år, før vi kom – er det ofte gået hårdt til.

Som nævnt var vi alt fra smådrengene hos ham tidlig og silde, optaget af hans forskellige gøremål. Med „vi“ menes her og i det følgende ikke alene brødrene men også Thomas Neergaard fra skovridergården, der var jævnaldrende med mine 2 ældste brødre, og som efter at hans hjem ved faderens død var opløst og flyttet til København, ofte kom hjem med os i ferierne.

Rasmussen lærte os, som anført, alt fra vi var ret små drenge at skyde, først med salonriffel, og ret snart derefter med hans Remington-riffel, hærens model 1867. I begyndelsen var vi jo lidt bange såvel for knaldet som for det stød i skulderen rekylen gav, og når vi stod og „medede“ med geværet og ikke fik trykket af, kunne han blive utålmodig og sige: „Så luk da øjnene og lad skuddet gå i Jøsse navn“, hvor så end kuglen kunne antages at havne.

Min første erindring om vort samvær med Rasmussen stammer fra en granhytte, vi havde lavet midt inde i en stor grantykning kaldet „Djævlmosegranerne“ i Vesterskoven. Den var herlig. En vandfyldt grøft, over hvilken vi, d.v.s. Svend, havde konstrueret en sindrig vindebro, adskilte hytten fra omverdenen, og i en høj gammel gran, der havde fået lov til at blive stående, havde vi i toppen indrettet en udkikshytte for derfra at kunne spejde efter eventuelle sig nærmende fjender. Efter stiltiende overenskomst skulle Rasmussen nu se, om han kunne finde os. Dette faldt ham selvsagt ikke svært, men stor pædagog som han var, bedyrede han ved sin ankomst til stedet, at det jo aldrig ville være lykkedes for ham, om han ikke havde haft sine to hunde – gordonsettere – med, idet disse havde kunnet lugte, at vi over

et bål spejlede æg medbragt af Thomas, vist på ikke fuldt lovlig vis, fra Skovridergårdens altid velforsynede fadebur. Jeg tror, den gamle morede sig herligt over os.

Efterhånden startede vi som klapperdrengene på julejagterne, der varede to dage, og som tiden gik, avancerede vi fra klapperkæden over i skyttekæden, jeg for mit vedkommende udrustet med den gamles „pindfire“, en dobbeltløbet haglbøsse af ældre model, der af Rasmussen benævntes „generalen“ med tryk på 3. stavelse. Han havde enten fået den eller arvet den af en general Thomsen, der før vor tid i mange år ferierede om sommeren ved Vemmetofte Strand. Jeg skød dårligt med den; skæftet var for kort, og jeg har da formentlig tilegnet mig den uvane at dreje bøszen i anslaget. Dog skød jeg min første sneppe med generalen, da jeg var 14-15 år gl. Det var i Hylleholt skov, og jeg er i stand til den dag i dag at udpege stedet. Den gamle gik igennem med hundene, og da han kom frem, fortalte jeg glædesstrålende at jeg havde fået sneppen; knaldet havde han jo hørt. Han svarede prompte: Saah (langt „aa“)! Kom den til fods? (langt „o“). Trods det for mig lidet smigrende i denne udtalelse, har vi moret os over den mange gange. Forud for julejagterne i december 1914 fik jeg fra Rasmussen et brev dateret den 9. december, i hvilket han tilbyder mig generalen til jagten den 22. og følgende dage. Det brev er karakteristisk for ham, idet han bl.a. på en fin måde animerer mig til at få skudt noget, idet han skriver, at så skal „vi to prøve om vi i Forening ikke kan leverer en del mere Vildt end digne brødre tilsammen (der sigter han til Svend og Knud H. F. J.) hvad der sikkert vil falde os let da du vel nok er klar over at de skyder skidt eftersom de snart har drevet Jagt i en menneskealder“.

Brevet fortsætter med forskellige oplysninger og ender så, også karakteristisk for ham ved – selvstændig som han var – at gøre lidt grin med borgermusikken; han skriver: „Her er allerede i Dag kommen en Skovrider Friis, som skal med på Jagt, forresten ved jeg ikke hvem der kommer da Skovrideren ikke er så meddelsom og jeg er ikke nysgerrig. Men jeg foreslog Skovrideren at sætte sin værste fjende mellem de to Forpagtere, thi så var han (altså fjenden H. F. J.) færdig, da det ville være umuligt for ham at dække sig både fra højre og venstre“. Dette hentyder til, at forpagter Egede og forpagter Mayntz-Clausen var begyndt at komme med på julejagterne, men at de efter Rasmussens opfattelse ikke burde have lov til at gå med en bøsse i hånden, hvilket nok var rigtigt. De leverede da heller intet, men var kun med for fornøjelsens skyld.

I sommerferien skød vi ofte til skive sammen med Rasmussen. Det var en sport, vi tre ældste brødre og Thomas N. dyrkede meget, og den gamle fulgte nøje med i vore resultater fra skydebanerne på Amager. Han var en meget sikker riffelskytte, og det var kun en ganske enkelt gang, at det lykkedes for en af os at slå ham. Den 4. august var det hans fødselsdag,

og da blev der under form af en præmieskydning skudt, så det battede, både med salonriffel og med vore militærrifler (model 1889), som hver af os havde vundet som præmie i Akademisk Skytteforening. Var vejret godt, og det var det næsten altid den dag, serverede madam Rasmussen chokolade ovre under et stort gammelt træ – så vidt jeg husker en Naur – på den anden side af vejen, der førte forbi huset og videre gennem skoven til Fakse Ladeplads.

Det sidste brev, jeg fik fra den gamle, var engang i efteråret 1922, på hvilket tidspunkt jeg var politifuldmægtig i Kerteminde. Med brevet sendte han mig som en foræring den gamle pindfire „generalen“, og ønskede mig „jagtens glæder og jagtens sorger med „generalen“.

Da blev jeg meget rørt.

Kort efter, i januar måned 1923 døde han. Havde han måske haft en anelse herom?

Efter hans død glemte vi ikke hans kone. Bror Svend hjalp hende til rette med enten at bygge eller købe et hus på Rønnedevej i Faxe. Hun havde jo lagt øre på øre til side og sad ganske godt i det, således at hun, som hun gerne ville, kunne efterlade noget til deres eneste barn, datteren Martha, der var gift med en skovfoged under Lystrup. Også i Faxe besøgte vi hende, når lejlighed gaves, og Svend vedblev vist nok med at være hendes rådgiver til hendes død.

Mange mange oplevelser har vi og Thomas Neergaard haft sammen med Rasmussen. De bedste, ikke på klapjagterne ved efterårs- og juletid, skønt disse jo kunne være fornøjelige nok, men med ham alene f.eks. når der skulle skydes råvildt i en indhegning, hvor råvildt ikke tåltes, eller på jagter udenfor vildthegnet, ofte i den vestligste del af Gl. Strandskov, i „Bønderparterne“ og „Favrbykrogen“, eller stik modsat i den østligste del af Ny Strandskov, der også kaldtes Hornskoven, altså ude i „Marelund“ eller fremdeles i de fjernere liggende skove som Stubberup og Vængerne m.fl. Og på krage-træk i en granhytte ved stranden, hvor der kunne være isnende koldt, og hvor i mange år hans store, levende hornugle (*Bubo Maximus*), siddende til vejrs på en pind, tøjret til denne, bevirkede, at de trækkende krager „slog“ for uglen, hvorved de kom på skudhold. (Uglen bar navnet Schrøder, uvist for mig af hvilken grund, og i sommerferien var vi ofte, for at den ikke skulle sulte alt for meget, beskæftiget med i Dyrehaven at skyde krageunger med salonriffel til foder for den, hvilket dog var meget svært, fordi de var vanskelige at komme på skud). Fremdeles på andejagt og andetræk, der kunne finde sted inden sommerferiens afslutning, og på hønsejagt om efteråret samt sneppejagt om foråret, og i pinsen rågejagt på Højstrup, pürschjagt i det hele ikke at forglemme.

Vi betragtede hele dette meget store område, hvor vi færdedes, og hvor vi kendte hver vej og sti og hver afdeling af skovene, og Højstrups store flade

med levende hegn omkransede marker og småskovene derude, næsten som om det hele var noget, vi på en måde var medejere af. Og alt, hvad man på jagtens område kan ønske sig at opleve herhjemme i Danmark, har vi i kraft af vort hjem beliggenhed og de særegne ejerforhold, der knyttede sig og stadig knytter sig til institutionen Vemmetofte Kloster, oplevet og nydt godt af sammen med vor uforglemmelige gamle ven, Rasmussen.

For hele dette frie liv og for livet, som det i fuld harmoni udfoldede sig i vort kære hjem på Vemmetofte hos vore to både forstående og enestående forældre, har vi alle fire, det ved jeg, været dybt taknemmelige, og fra dette liv har vi medbragt minder, der aldrig vil visne.

NOTER

Samfundets skriftudvalg vil gerne takke Alfr. Goods personalhistoriske Fond, som ved et særligt tilskud har muliggjort trykningen af denne artikel.

1. Se „Stamtavle over den Bornholmske Familie Jespersen“, 4. udgave 1941 (Jespersen og Pios Forlag). Det fremgår bl.a. af denne, at som stamfader – I slægtled – står Aage Jespersen, 1624 Købmand i Allinge.
2. Hans Jensen blev valgt til borgmester i 1857 og beklædte denne post indtil 1864. Han var helt på den danske side og blev af Frederik VII, der satte stor pris på ham, udnævnt til Ridder af Dannebrog.
3. For mig, der har boet og virket i Haderslev amt, har det været af interesse at blive bekendt med, at en af disse mine fjerne præsteførelde, Peder Wøldike (1654-1725), i 40 år var sognepræst i Sommersted, hvor han oprettede noget for en landsby så usædvanligt som en latinskole.
4. Nærværende skrifs forfatter.
5. Om branden se nærmere værket: Vemmetoftes Historie som Herregaard, Slot og Kloster (i kommission hos C. A. Reitzel, 1859).
Forfatter til dette meget grundige og i sin art ret enestående værk var pastor Chr. H. Brasch, præst ved Vemmetofte Kloster fra 1847-86.
6. Stationen Karise på Den Østsjællandske Jernbane.
7. Ivar Jespersen, f. 16. juni 1860 i Flensborg, var bestyrer af Den danske Nationalbanks afdeling i Flensborg fra 1895 til 1920 (den afdeling, der havde bestået længe før 1864).
8. Datter af byfoged og birkedommer Muus, Sorø, gift med fars moster.
9. Man mindes ordene i den berømte sang af Anton Melbye fra Sommerrevuen 1915 om Trekongermødet i Malmø, hvor kong Gustav i sin indbydelse til sine kongekolleger skriver:
„Men, oh brødre, husk på
at Malmø kun er en liden Stad.
Tag til takke
kom i Frakke.
Tre høje Konger på Rad“.
10. Fru Ulrik var født Hillerup, datter af herredsfoged, etatsråd H. og hustru f. Jespersen, se stamtavlen over Den Bornholmske Familie Jespersen p. 81 B VIII/58.
11. Ved Sibirien var dog opsat to mod indblik fra landsiden beskyttende hegn, et for Damer og et for Herrer, hvortil folk, som ønskede at bade fra åben strand (selvfølgelig iført badetøj) henvistes. En

sådan ganske usædvanlig fri optræden, således som badning fra åben strand opfattedes, måtte skjules så vidt muligt, idet landevejen til Fakse Ladeplads, ad hvilken bl.a. klostervognen af og til

kom på køreture med damerne, førte forbi stedet.
Man huske: Herskabet var et frøkenkloster!

Regnskab

for Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie
for året 1976

INDTÆGTER:

Saldo overført fra 1975	16344,16
Kontingenter	51980,00
Salg af hæfter m.v.	4550,00
Tilskud	6100,00
Renter	1381,93
Udtrukne obligationer	1000,00
	<hr/>
	81356,09

UDGIFTER:

Trykning af tidsskriftet	45071,95
Papir og tryksager	1559,39
Honorarer og medhjælp	2004,00
Porto	6551,43
Mødeudgifter	1433,70
Adressograf, telefon og kontingenter	849,97
Gaver og repræsentation	2901,30
Køb af obligation, nom. 2000	1038,83
Beholdning overført til 1977	19945,52
	<hr/>
	81356,09

Samfundet ejede ved udgangen af 1975 obligationer til pålydende 8000,00. Der er i løbet af 1976 udtrykket 1000 kr. og købt 2000 kr., hvorefter obligationsbeholdningen andrager nom. 9000 kr.

Frederiksberg den 31. marts 1977

sign. Finn H. Blædel

Ovenstående regnskab er revideret og fundet i overensstemmelse med de foreliggende bilag. Beholdningernes tilstedeværelse er konstateret.

Frederiksberg, den 5. april 1977

sign. Chr. Bjørn-Jensen.

Karen Buchwald

Små meddelelser

BOTANIKEREN PEDER ANDREAS CHRISTIAN HEIBERG 1837-1875

EN EFTERLYSNING

Af J. B. Hansen og M. L. Parbst

Fra omkring 1840 skete der en nyudvikling inden for videnskabernes historie, idet den naturfilosofisk prægede periode blev afløst af en ny, hvor eksakte undersøgelser tog fart. Dette betød en mægtig udvikling bl.a. af den botaniske forskning. En af de mest velbegaavede af den tids botanikstuderende var P. Heiberg. Han blev magister i 1860 og i 1863 forsvarede han sin disputats: „Kritisk Oversigt over de danske Diatoméer“. Herefter rejste han et par år til Sydeuropa og Frankrig. Han var meget interesseret i sin videnskab og i dens udvikling i Danmark, og ved energiske bestræbelser lykkedes det ham i 1865 at gennemføre, at Botanisk Forening, der var oprettet i 1848 og som af og til var kommet ind i afmatningsperioder, blev reorganiseret, og han begyndte udgivelsen af det endnu i bedste velgående eksisterende „Botanisk Tidsskrift“. Netop ved dette tidsskrifts hjælp kom danske botanikere nu i udvidet kontakt med kolleger jorden over, idet man bl.a. ved bytte fik en strøm af udenlandske publikationer retur.

Heiberg var også en yderst stringent og logisk tænkende personlighed, hvad der gjorde det let for ham at finde unøjagtigheder og inkonsekvenser hos kolleger. Da hans kritik ofte havde en ubehersket karakter kom han i modsætningsforhold til de fleste og hans løbepbane som moderne botaniker blev afbrudt. Han havde giftet sig en del penge til, og dem anbragte han i større søtørringsarbejder, bl.a. ville han udtørre Sønderøen ved Jonstrup, men dette forehavende slutte hans formue, og han gik fallit 1873.

Han forstod at illustrere sine afhandlinger med smukke instruktive figurer, som han med et betydeligt talent selv har tegnet. Hans tekst og opsætning er sirligt udført og ofte stærkt personligt præget. Her skal kun omtales den førnævnte disputats om danske diatoméer. Diatoméer er en gruppe af mikroskopiske encellede planter, hvis særlige karakteristisk er, at den enkelte celle har form af en æske med bund og låg bestående af kiselsyre (altså en slags kvarts), og disse er forsynede med yderst små og sirlige mønstre af lister, punkter og porer – forskellige for hver af de måske 5000 arter. De forekommer faktisk overalt hvor der er fugtighed til stede: i havet, i ferskvandene, i og på jord, på træer, mure etc. Før Heiberg havde i Danmark kun et par forskere beskæftiget sig lidt med disse: Vor måske mest kendte naturforsker Otto Friderich Müller – huslærer hos Grev Schulin på Frederiksdal – publicerede enkelte figurer bl.a. i „Flora Danica“ og skrev en lille afhandling med den morsomme titel: Om et besønderligt Væsen i Strandvandet (1783). Han kaldte det Pinddyret (som var en diatomé). Pastor H. C. Lyngbye (Gjesing-Nørager, senere Søborg-Gilleleje) nævner et antal i sin „Tentamen Hydrophytologiae Danicae“ 1819. Heiberg kunne dårligt anvende denne litteratur fordi det grundlæggende materiale, selve diatoméerne, med enkelte undtagelser ikke var opbevaret og figurerne ikke var tilstrækkeligt forstørrede. Han fandt derimod et godt, hidtil ubearbejdet materiale i den dengang bag Charlottenborg liggende botaniske Haves herbarium, og yderligere skrev han: (p. 19) „Her- til slutter sig en righoldig Samling af Diatoméer, som jeg selv har grundlagt, og som hidrører fra omtrent 200 Lokaltiteter, som heelt igjennem er anlagt efter en meget større Maa-

lestok end man ellers pleier at ansee for nødvendig. Desuden har jeg modtaget værdifulde Bidrag fra Frøken Rosenberg på Hofmangave og fra Skolebestyrer I. Branth i Tønder."

Afhandlingen er et fremragende og moderne videnskabeligt arbejde, der er ledsaget af ualmindeligt smukke tegninger. Den står stadig ved magt, men i nutiden, med dens langt bedre mikroskoper, vil det være af stor interesse for videnskaben at studere de af ham fundne nye arter eller sådanne, der stadig rummer uløste problemer. Dette kan kun gøres, hvis ovennævnte samling kan findes, og det er hidtil ikke lykkedes os. Den kan være ødelagt ved Søndersøgaards brand eller fjernet på anden vis, og nu håber vi, at denne offentliggørelse mellem personalhistorisk- og arkivkyndige mennesker måske kan tilføre sagen nye impulser. Samlingen består givetvis dels af små foldede papirkonvolutter med de egentlige prøver og dels af små glasplader ca. 7,5 cm x 2,6 cm, som er de deraf tilvirkede mikroskopiske præparater, formodentligt opbevarede i små kartonæsker, i hvilke de er stablede oven på hinanden. Det er dog også muligt, at glasstykkerne er noget mindre eller måske brugte han i stedet små glimmerplader, som i så tilfælde nok opbevares i små foldede papirkonvolutter.

Her følger, hvad vi selv har foretaget af arkivstudier:

Peder Andreas Christian Heiberg, født 29. sept. 1837 i Lunde præstegård ved Odense som søn af sogneprest Arve Christian Linde Heiberg, f. 5. juli 1805 i Ringsted, og Georgine Samsine Rørdam, f. 23. feb. 1808. Student fra Odense Latinskole 1854, magisterkonferens i botanik 1860, som den første egentlige botaniker ved Københavns universitet (hidtil var botanikken kun en del af lægestudiet). Dr. phil. i 1863, beskæftigede sig med botanik op til 1869. Privatmand herefter. Døde 20. marts 1875 i Hellebæk.

„Dansk biografisk Leksikon“ fortæller om hans privatliv:

- 1) Gift 12. juni 1860 i Helsingør med Louise Sophie Holm, f. 14. marts 1841 i Helsingør, død 19. marts 1871 i Mentone. 1 barn født 1865 døde 1½ md. gl.
- 2) Gift 15. sept. 1871 med Ottilie Margrethe Hauch, f. 22. maj 1847 i Kiel, død 14. sept. 1875 i Hellebæk. Ingen børn.

Adskillige slægtninge overlevede Heiberg, hans forældre og mange søskende, onkler, tanter og fætre.

Det Kongelige Bibliotek: Alle skriftlige dokumenter til eller fra P. A. C. Heiberg set igennem uden at finde en eneste hentydning til diatomé-samlingen. Ligeledes er alt trykt materiale om slægten Heiberg (den gren der har interesse) gennemlæst uden resultat.

Rigsarkivets brevsamling tilskrevet om problemet. Negativt svar.

Museet „Historielaget for Sogn“, Sogndal, Norge, der besidder en omfattende samling effekter, der har tilhørt slægten Heiberg, forespurgt. Ligeledes negativt.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland og Falster er besøgt med følgende resultat: Dødsanmeldelsesprotokollerne for Københavns nordre Birk indeholder ikke nogen anmeldelser af hverken Heibergs hustruers død eller hans egen. Nordre Birks protokoller undersøgt ud fra den antagelse, at han boede på Søndersøgaard. Skifteprotokol for Københavns Nordre Birk 1868-1871 indeholder anmeldelse fra 27. april 1871 om Louise Sophie Holm, gift Heiberg, død 19. marts i Mentone. Dr. phil. P. A. C. Heiberg mødte i skifteretten og foreviste et i 1866 oprettet konfirmeret testamente, i henhold til hvilket han er eneste arving efter hustruen, idet der ikke findes livsarvinger. Altså overtagelse af fællesboet og derfor ingen registrering af dettes aktiver.

Skifteretsdokumenter, Konkursboer 1873-78, Københavns Nordre Birk, indeholder en hel stor pakke dokumenter om Heibergs konkurs. Konkursbegæring indgivet af ham selv i november 1873. 1. møde angående konkursboet holdtes 12. dec. 1873 på Overretsprokurator Rode's kontor. Der findes en forhandlingsprotokol, hvori alle møder er refereret og alle deri omtalte bilag er nummereret. En særlig pakke indeholder disse bilag. Endvidere findes en kassebog over boets indtægter og udgifter. 2. hustru har haft ægtepagt, men da den

ikke er registreret inden ægteskabets indgåelse, anerkendes den ikke af konkursudvalget, og de hende tillagte ejendele inddrages i boet. 8. maj 1874 auktion på Søndersøgaard over boets ejendele undtagen Heibergs bogsamling. Ingen fortegnelse over de enkelte effekter. Ved en ildebrand på Søndersøgaard er en del af Heibergs papirer brændt (måske også diatomé-samlingen?) Heibergs bogsamling blev solgt gennem boghandler Lyngge ved auktion 26. april 1875. Boghandler Prior solgte restoplaget af doktordisputatsen.

Hellebæk Birk Skifteprotokol 1786-1908. 3. jan. 1874 skifteretsmøde på Heibergs bopæl i Aalsgaarde. Bortset fra 2 dyner, 1 bøsse og beskedent gangtøj ejes alt indbo af hans svigermor, Konferentsrådsinde Hauch.

22. marts 1875 indberetter provst Heiberg, Helsingør, at hans søn P. A. C. Heiberg, Aalsgaarde, er afgået ved døden 20. marts.

15. sept. anmeldes, at enke efter P. A. C. Heiberg, Ottilie Margrethe f. Hauch, er afgået ved døden 14. sept. Ejer intet til skifte. 8. jan. 1876 holdes skiftesamling i hendes bo. Arvingerne fragår arv og gæld. Ved Heibergs død har hustruen overtaget hans personlige få ejendele til betaling af begravelsesomkostningerne, til gengæld skal konkursboet udrede hendes begravelse. Hendes bo afsluttet ved møde på skifteretskontoret i Fredensborg 26. maj 1876. Heibergs konkursbo først afsluttet i løbet af 1877.

Diatomé-samlingen er ikke omtalt eet eneste sted i alle de dokumenter, det har været muligt at finde frem til.

J. B. HANSEN og M. L. PARBST
Botanisk Museum, Gothersgade 130, 1123 Kbh.

BRAHETROLLEBORG SEMINARIUM ET SUPPLEMENT OG EN RETTELSE

I Personallistorisk Tidsskrift 16. rk. 3. bind 1975 bringes biografiske oplysninger om forstandere ved danske seminarier.

Her nævnes Brahetrolleborg Præstegårds seminarium. Det må formentlig være identisk med Bernstorffsminde Seminarium (1795-1826). De første seminarister i provinsen blev uddannede på det fynske skolelærerseminarium, der oprettedes ved kongelig forordning og med grev Johan Ludvig Reventlow som idealistisk støtte. Professor P. Villeneuve havde givet udkast og plan. Uddannelsen begyndte i den bygning, der senere er blevet kendt som Korinth kro. Den egentlige seminariebygning var færdigbygget 1797. Den blev da brandforsikret for 21.404 rigsdaler.

I artiklen nævnes korrekt, at seminariets første forstander hed Johan Friedrich Oest. Han virkede til sin død 1815. I oversigten nævnes derefter pastor Børge Henrik Knap som forstander. Han var ikke forstander, men direktionsmedlem. Det fremgår nemlig af seminariets direktionsprotokol, at cand. teol., adjunkt ved den lærde skole i Helsingør, Carl Johan Heise (1787-1857) blev antaget som forstander 1815 efter at Oest var død. I protokollen benævnes C. J. Heise stedse som forstander lige fra sin ansættelse i 1815 og til seminariets nedlæggelse 1826.

Der kan ikke herske tvivl om, at C. J. Heise var forstander nr. 2 og den sidste forstander på seminariet. Det anføres bl.a. følgende steder:

1. Direktionsprotokollen 1794-1826
2. Rasmussen-Søskilde: Brahetrolleborg og omegn 1870
3. Fritz Jørgensen: Brahetrolleborg sogns skolehistorie 1874
4. Kr. Møller: De reventlowske skoler 1934
5. C. F. Bricka: Biografisk lexikon 1893

I Festskrift for den danske folkeskole 1814-1914 findes en tegning af den to-etages nu nedrevne seminariebygning.

EDVARD ANDERSEN, Faaborg

Anmeldelser

Anders V. Kaare Frederiksen: Familierekonstitution. En modelstudie over befolkningsforholdene i Sejerø sogn 1663-1813. København. (Akademisk forlag). 1976. 176 sider. Pris: Kr. 50,00.

Dette arbejde er oprindeligt udarbejdet som en specialopgave i faget historie ved Københavns Universitet, men foreligger nu i bogform. Besvarelsen er afsluttet i 1974, hvorfor forfatteren ikke har kunnet tage hensyn til Hans Chr. Johansens bog om Befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede (Odense 1975), (anmeldt i *Personalthistorisk Tidsskrift*. 16 III 216-218. 1975), der behandler de samme problemer som den foreliggende bog.

Grundlaget for undersøgelsen er en familierekonstitution af befolkningen på Sejerø for perioden 1663-1813. Til visse dele af bogen er også benyttet materiale fra en delvis afsluttet familierekonstitution af befolkningen i Tårnberg sogn ved Korsør for perioden 1633-1833.

Som historiker er det naturligt at forfatteren underkaster sit materiale, nemlig kirkebøgerne fra de to sogne, en grundigere kildekritisk granskning end det ofte er tilfældet i denne type arbejder, og han kommer til det resultat, at kirkebogen fra Sejerø er en meget pålidelig kilde, og at kirkebogen fra Tårnberg sogn har visse mangler, men dog er særdeles anvendelig til en familierekonstitution.

I afsnittet om metode og teknik beskrives gangen i arbejdet. Først er kirkebogens oplysninger om enkeltpersoner skrevet ud på hullebilag. Derefter er disse oplysninger ved hjælp af elektronisk databehandling ordnet efter forskellige kriterier og skrevet ud på lister, som så er behandlet manuelt, således at oplysninger om enkeltpersoner er blevet sammenstillet til de biologiske familier, hvortil personerne hører. Endelig er der på basis heraf udarbejdet et „famieregister“ for alle disse familier. Dette famieregister findes på magnetbånd, og på grundlag heraf er der foretaget en lang række analyser af befolkningens frugtbarhed, dødelighed og ægteskabsstiftelse, som behandles i bogens hovedafsnit, der dog ikke skal refereres nærmere her. De talmæssige resultater af analyserne findes dels i sammenfattende tabeller i teksten, dels i mere udførlig form i en række bilag til bogen. Det fortjener at fremhæves, at det har været muligt at benytte næsten 50 procent af de rekonstruerede familier til disse analyser. Dette tal ligger meget højt sammenlignet med tilsvarende undersøgelser. Dette øger naturligvis sikkerheden af bogens konklusioner.

Det er værd at gøre opmærksom på kapitel 4 om Danske folketal i 1600-tallet, der indeholder en kritisk vurdering af tidligere beregninger over Danmarks befolkningstal. Forfatteren fremkommer med forskellige vigtige korrektioner til tidligere arbejder. Til slut anstiller han sin egen beregning af kongerigets folketal omkring 1672 (tabel 4.4). Dette tal ligger højere end de tidligere fremsatte skøn.

Forfatteren slutter bogen med at konkludere, at dansk kirkebogsmateriale for de tidlige perioder indtil de første folketællinger er anvendeligt til familierekonstitution.

Bogen er inspireret af P. Gouberts værk *Beauvais et le Beauvaisis de 1600 à 1730* (Paris 1960), som er en historisk skildring af befolkningen og dens levevilkår i et afgrænset om-

råde af Frankrig, og ikke af Louis Henris historisk-demografiske arbejder. Forfatteren mener, at de fleste tidligere familierekonstitutionsstudier ensidigt har lagt vægt på rene demografiske undersøgelser og ikke – som Goubert – har taget tilstrækkeligt hensyn til den forbindelse, der er mellem sociale og økonomiske forhold på den ene side og demografiske forhold på den anden, og han fremhæver, at forskningen i højere grad bør benytte familierekonstitutionens resultater til at give en forklaring på samspillet mellem økonomisk vækst og demografisk vækst i tidligere tiders samfund.

K. ALBERTSEN

Vello Helk: Stambøger fra det 16. århundrede og første halvdel af 1600-tallet i Det kongelige Bibliotek. Fund og Forskning XXI-XXII.

Overarkivar dr. phil. Vello Helk, der vil være dette tidsskrifts læsere bekendt gennem flere artikler, sidst om diplomaten Gottlieb Schütze og hans stambog (i årg. 1976) fortsætter sine studier om dette interessante og for personalhistorikerne så givtige emne: stambøgerne. Disse studier har givet sig udslag i flere artikler i danske og udenlandske tidsskrifter, således i *Ostdeutsche Familienkunde* okt.-dec. hæfte 1976 (24. årg. hft. 4) med en artikel „Baltische Stammbücher und Alben mit Eintragung aus dem Baltenland vor 1800“ og i to store artikler i Det kongelige Biblioteks to seneste årsskrifter „Fund og Forskning i Det Kongelige Biblioteks samlinger“ bd. XXI (1974) og bd. XXII (1975-76).

Artiklen i *Fund og Forskning* 1974 omhandler stambøger fra det 16. århundrede i Det kongelige Bibliotek og bringer som appendiks en oversigt over de 74 ejere af stambøger fra det 16. årh. i *Kgl. Bibl.*, som forfatteren har kendt og benyttet. Stambøgernes oprindelse er omdiskuteret, men der er dog nogenlunde enighed om, at studenterne i Wittenberg var de første, som havde stambøger som en fast bestanddel af deres hverdag. Den ældst kendte danske stambog stammer da også fra en Wittenbergstudent, Mogens Madsen, der senere blev biskop i Lund. Denne stambog findes idag på Uppsala Universitetsbibliotek. I det hele taget findes en lang række danske stambøger på udenlandske biblioteker. Til nogle af disse henvises direkte i Vello Helks artikel, andre kan man finde frem til gennem litteraturfortegnelsen, der bringes som indledning til noterne. Den ældste danske stambog i *Kgl. Bibl.* har tilhørt rentemester Jochum Becks søn Albert, som efter bogens oplysninger var født 18. aug. 1539 kl. 4-5 om eftermiddagen i Kbhv. og som i 1557 blev immatrikuleret i Wittenberg. Der skal ellers ikke her gåes i detaljer med de mange stambøger og de oplysninger de giver om studieophold, rejser, bekendtskaber o.s.v. men blot gøres opmærksom på, at de ikke blot rummer et stort personalhistorisk materiale, men også er af værdi for kunst- og sproghistorien.

Artiklen i *Fund og Forskning* 1975-76 omhandler stambøgerne fra den første halvdel af 1600-tallet i Det kongelige Bibliotek og er altså en videreførelse af den første artikel. Også denne afsluttes med en oversigt over stambogsejerne, som i denne periode når op på 154 personer. Rejseruterne er nu lagt om, Nederlandene, England, Frankrig og Italien kommer stærkere ind i billedet og også nye persongrupper kommer ind: håndværkere, malersvende og omvandrende kunstnere, hvilket giver stambøgerne nye karaktertræk. Det er et fascinerende persongalleri, man møder, når man følger Vello Helk gennem stambøgerne, og denne oplevelse kan anbefales alle personalhistorisk interesserede.

HANS H. WORSØE

Børge E. Breitenbauch: Omkring en pommersk-jysk slægt. Dupl. Ålborg 1976.

I slutningen af 1976 udgav vicetoldinspektør Børge Breitenbauch ovennævnte lille dupligerede hæfte om sin familie. Hæftet er opdelt i to afsnit: I. Strejftog i tysk genealogisk litteratur og II Stamtavle over slægten Breitenbauch, hvortil kommer et i bogen indhæftet særtryk fra Hardsyssel Årbog 1976 „En limfjordsskipper“ om skipper Ernst Andreas Breitenbauch, der i 1881 drog fra Karlshamn i Sverige over København og i 1888 nedsatte sig som skipper i Struer.

Første afsnit handler om forfatterens lange og grundige arbejde med at skaffe oplysninger hjem fra Østtyskland og rummer en del oplysninger om fremgangsmåden, som andre slægtsforskere også kan have glæde af. Desuden en meget velanbragt advarsel mod at stole kritikløst på stamtavler i de ældre årgange af Gotha adelskalenderen og andre opslagsværker. Gennem det tyske materiale, bl.a. en ligprædiken i Stollbergsamlingen over en saksisk kammerherre von Breitenbauch, som døde 1747 i Paris, er det lykkedes forfatteren at føre slægten langt tilbage, men desværre aftrykker han ikke i bogen en anetavle for slægtens første mand i Danmark, Ernst Heinrich Breitenbauch, f. 1803 i Eisleben, guldsmed i Randers 1856-1869 og formentlig død på en rejse i Tyskland efter 1870.

Bogens andet afsnit omhandler den ovennævnte guldsmeds efterslægt, hvoraf datteren Elise Henriette (f. 1844) var moder til den ligeledes ovenfor nævnte skipper i Struer, hvorfra den fåtallige danske slægt nedstammer. Navnet Breitenbauch er godkendt i 1974 som forbeholdt slægtsnavn og udtales iøvrigt uden „ch“.

HANS H. WORSØE

Hvorfra-hvortil? Slægten Jacobis historie. En slægtstavle og et forsøg på beskrivelse af en gren af Neuman Hirsch Jacobis efterkommere ved Svend Jacobi (Kildevej 10, Viborg). Viborg 1976, 78 s. Offset.

Den jødiske slægt Jacobi, som bogen der her skal omtales handler om, dukker frem fra historiens mørke på Napoleonskrigens tid med tre søskende født i årene 1790-99 i Neustad v. Posen i det nuværende Polen. Af disse kom den mellemste Neuman Hirsch Jacobi (f. 19. jan. 1794) – Nachum Zwi Jacobi på hebræisk – til København i begyndelsen af 1800-tallet, hvor han fik arbejde hos skræder Moses Isaach, hvis datter Sarah han ægtede i 1823 i den mosaiske synagoge i København. Fra dette pars søn Jacob nedstammer den danske gren af slægten. Jacob Jacobi (f. 1824) var som faderen skræder, men i modsætning til denne giftede han sig med en døbt pige, Ida Augusta Levin, og efter dette ægteskabs indgåelse opførte den danske del af slægten at tilhøre det mosaiske trossamfund.

Bogen falder i tre afsnit: først en række levnedsskildringer af medlemmer af familien Jacobi og andre af forfatterens aner og disses familie, således f.eks. den fra litteraturhistorien kendte „Jøden under Træet“ på Dyrehavsbakken Michel Levin, men her savnes en oversigtstavle, der viser disses indbyrdes sammenhæng. Dernæst uddrag af en brevveksling 1849-72 og sluttelig en oversigt over familiens forgreninger. Denne sidste er meget praktisk skrevet på engelsk, da familien har en del medlemmer i USA, men også her savnes en oversigtstavle og ikke mindst et personregister.

Bortset fra disse mangler, som nok føles stærkere af den uden for stående læser end af familiens medlemmer, er der tale om en særdeles nydelig slægtsbog i en fri og levende fremstilling og med et godt illustrationsmateriale. Også trykkeriet – F. V. Backhausens eftf. i Viborg – fortjener ros, fordi det med moderne tryksteknik har nået et yderst tiltalende resultat. Desværre er bogen kun fremstillet i 200 ekspl., og det må nok forudses, at den vil blive en sjældenhed blandt samlere af personal- og slægthistorisk litteratur.

HANS H. WORSØE

Biskop Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613. Bd. I-II. Udgivet ved Bue Kaae. Historisk Samfund for Ribe amt. 1976. Kr. 120,- (for medlemmer)

Peder Jensen Hegelund, der levede fra 1542-1614, var skolemand og biskop i Ribe, forfatter til adskillige pædagogiske, teologiske og digteriske skrifter, hvoraf skolekomedien „Susanna“ stadig kendes, sidst optrykt i 1972. Historikerne husker ham først og fremmest for hans almanakoptegnelser, som findes på det Kongelige Bibliotek i 49 små almanakbøger fra 1565 til 1613, begyndende med hans studieår i Tyskland og endende få uger før han lukker sine øjne som højærværdig biskop i Ribe. Optegnelserne er mangfoldige og brogede, for en stor del på latin med græsk islæt. Her er unægtelig stort og småt imellem hinanden – vi hører om afføringspiller, om hustruens tandpine og om den biskoppelige næse, som „hovnede og udslogs med sårelse som et sejl på et skib“, men også om den store pestilens i 1602, da 600 døde i Tønder, og Bredsted var „hartad uddød“. Vi får besked om „svær storm“ eller „skøn regn“, om hvornår høet slås i engene eller tærskerne begynder at tærskes, men også om „den arme kvinde blev brændt for hendes barn“ (hun havde kvalt sit foster og kastet det i Ribe å), eller om mordet på Henrik IV af Frankrig i 1610. Og sådan kunne man blive ved. Det er hele dette hidtil vanskeligt tilgængelige materiale, som her foreligger i en i enhver henseende mønstergyldig udgave. I virkeligheden er det en bedrift både af udgiveren Bue Kaae, men også af Historisk Samfund for Ribe Amt. Hvilket andet end vort ældste historiske samfund havde kunnet magte en sådan opgave?

Første bind indeholder foruden en introduktion selve kalenderoptegnelserne. Det latinske (græske) findes i oversættelse på sidens nederste halvdel og ikke – som almindeligt – på modstående side, en vældig praktisk løsning, som burde danne skole (det er nemlig meget mindre anstrengende at nikke end at dreje hovedet!).

Andet bind indeholder kommentar og registre. Personnavneregisteret fylder næsten 100 sider og rummer op imod 3000 navne, så man vil forstå, at her virkelig er en rig arbejdsmark for personalhistorikeren; utallige bryllupper, fødsler, dødsfald, sygdomstilfælde, rejser, besøg osv. er antegnet her, naturligvis vedrørende adel, gejstlighed eller det højere borgerskab. Foruden stedregister og lister over embedsmænd i Ribe på Peder Hegelunds tid, er der også lister over mønt, mål, vægt og tal samt en udmærket ordliste, som vil kunne lette forståelsen af den danske tekst.

Bøgerne er af økonomiske grunde i off-set teknik, men det er en absolut tilfredsstillende løsning.

PAUL G. ØRBERG

Soraner-Biografier 1822-1900 redigeret af A. Kann Rasmussen. Soransk Samfund, 1977. Kr. 200. Henvendelse ang. favørpris til forf., adr. Møllehøjgård, Gerlev, 3630 Jægerspris.

Med dette bind Soraner-biografier, der slutter sig til 2 tidligere bind omhandlende perioderne fra 1747-1800 og 1901-60, foreligger nu en fuldstændig oversigt over elever udgået fra Sorø Akademi, idet skolen ikke virkede på grund af økonomiske forhold og en ulykkelig brand i 1813, i en periode fra omkr. år 1800 til genopbygningen i 1822.

Det er et kæmpearbejde, der her er afsluttet under medvirken af en række gamle Soranere med direktør A. Kann Rasmussen som den drivende kraft. For personalhistorikere er det et værdifuldt hjælpemiddel. De indsamlede oplysninger hviler, som det tydeligt fremgår af en del af biografierne, på henvendelser til slægtninge og gamle Soranere, men er efterfulgt af arkiv-undersøgelser. En række stikprøver har overbevist mig om, at her foreligger et pålideligt arbejde. Blot må det meget beklages, at stedangivelser savnes mange steder, og at især vielser tit anføres sket i København, Odense, Århus eller lign. uden angivelse af

sognet, så meget mere som denne sidste mangel i en række tilfælde let kunne have været afhjulpet takket være de registre for vielser, der findes på landsarkiverne.

Det er forståeligt, at man i dette bind har fulgt samme metode som i de forrige, at bringe biografierne ordnet årgangsvist efter det år, de pågældende er dimitterede eller har forladt skolen uden examen. Men nogen lykkelig fremgangsmåde synes det ikke at være, især ikke for den kreds, som bogen særligt henvender sig til, gamle Soranere, idet det jo betyder, at man skal finde sine gamle klassekammerater flere steder, alt efter om de tog studentereksamen, realeksamen eller forlod skolen uden examen. Navneregistret afhjælper naturligvis denne ulempe.

Om biografierne gælder i dette bind som i de forrige, at de spænder fra det helt fremragende og læseværdige til det utilstrækkelige. Dette sidste gælder selvsagt især for de elever, der er udgået fra skolen uden examen, og som det ofte har været umuligt at indhente oplysninger om. Men siges skal det, at der også for disses vedkommende i flere tilfælde, ses at have været udført et formeligt detektivarbejde.

Mindre interesse forekommer det mig, at de familieoversigter har, som bringes sidst i bogen. Disse oversigter, der omhandler familier, der har leveret flere elever til Akademiet, har kun til hensigt at vise slægtsforholdet, og er altså ifølge sagens natur ikke fuldstændige, og er derfor af beskeden værdi.

De kritiske bemærkninger, der her er gjort, skal ikke tilsøre, at det – hvad enhver der har beskæftiget sig med lignende arbejder vil medgive – er lykkedes at løse denne kæmpeopgave på en overordentlig tilfredsstillende måde til glæde for gamle Soranere og personalhistorikere.

Man lykønsker med glæde Kann Rasmussen med at have fået fremlagt dette resultat af mange års arbejde. Når de økonomiske muligheder er til stede til at offentliggøre de foreliggende manuskripter med biografier over skolens lærere fra de første 150 år, vil gamle elever have sat deres skole et værdigt minde.

FINN H. BLÆDEL

H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660-1869. Genudgivet af Dansk Historisk Håndbogsforlag i reprotryk med tillæg af Finn H. Blædel. 1977, 466 s.

Dansk Historisk Håndbogs forlag udfolder i disse år med sin energiske leder, redaktør Henning Jensen, en imponerende virksomhed med genudsendelse af efterspurgte ældre personalhistoriske værker, således at både nye biblioteker og privatpersoner, der arbejder med personalhistorie pludselig har fået mulighed for at anskaffe bøger, som hidtil enten har været umulige at skaffe eller er kommet i en sådan prisklasse, at det ikke har været til at tænke på at anskaffe dem antikvarisk.

Blandt de sidste udgivelser er H. Hjorth-Nielsens værk fra 1935 om danske prokuratorer med kongelig bevilling, som desuden indeholder et tillæg med oplysninger om en del prokuratorer uden bevilling. Ved udgivelsen af Richters dødsfald anvendte Henning Jensen et rettet eksemplar til genoptrykket, men her er man gået en endnu bedre vej, idet der som et særligt tillæg er trykt i alfabetisk rækkefølge de ca. 350 rettelselser, som Finn H. Blædel i årenes løb har samlet til værket. Herved er optrykket blevet til meget mere end et optryk, nemlig nærmest en revideret udgave, som bør anskaffes af alle større biblioteker. Finn H. Blædels rettelselser findes som særtryk, der af samfundets medlemmer – så langt oplaget rækker – kan rekvireres mod indsendelse af 1,50 kr. i frimærker til Finn H. Blædel (adr. Duevej 10, 2000 København F.)

HANS H. WORSØE

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Medlemsbidraget er 50 kr.

Samfundet har siden dets stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. række, bind 1-3 (1880-82) ved *F. Krarup*.
1. række, bind 4-6 (1883-85) ved *G. L. Wad*.
2. række, bind 1-4 (1886-89) ved *G. L. Wad*.
2. række, bind 5-6 (1890-91) ved *H. W. Harbou*.
3. række, bind 1-3 (1892-94) ved *H. W. Harbou*.
3. række, bind 4-6 (1895-97) ved *G. L. Grove*.
4. række, bind 1-2 (1898-99) ved *C. E. A. Schøller*.
4. række, bind 3-6 (1900-03) ved *G. L. Grove*.
5. række, bind 1-6 (1904-09) ved *G. L. Grove*.
6. række, bind 1 (1910) ved *G. L. Grove* og *Paul Hennings*.
6. række, bind 2-6 (1911-15) ved *Paul Hennings*.
7. række, bind 1-6 (1916-21) ved *Paul Hennings*.
8. række, bind 1-6 (1922-27) ved *Paul Hennings*.
9. række, bind 1-6 (1928-33) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
10. række, bind 1-6 (1934-39) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
11. række, bind 1-6 (1940-45) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
12. række, bind 1-3 (1946-48) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
12. række, bind 4-6 (1949-51) ved *Albert Fabritius*.
13. række, bind 1-2 (1952-53) ved *Albert Fabritius*.
13. række, bind 3-6 (1955-58) ved *Sven Houmøller*.
14. række, bind 1-6 (1959-65) ved *Sven Houmøller*.
15. række, bind 1-6 (1966-72) ved *Hans H. Worsøe*.
16. række, bind 1- (1973-) ved *Hans H. Worsøe*.

Indholdsfortegnelse til tidsskriftets første 50 årgange findes i årgang 1930,
til årgangene 51-66 i 1946 og til 67-85 i 1966.

Indholdsfortegnelse til 15. række (årg. 86-92) er udgivet separat 1973.

Samtlige indholdsfortegnelser kan købes i særtryk.

Alle hæfter ældre end 1967 samt årgang 1972 er udsolgt.

Enkelte hæfter af årgangene 1967-71 (15. række) sælges for 15 kr., 1973 ff (16. række) for 25 kr. stykket. - Ved køb af et sæt af de på lager værende årgange leveres disse til medlemmer for 100 kr., til ikke-medlemmer for 300 kr. Indholdsfortegnelserne til de første 50 årgange koster 10 kr., ligeledes indholdsfortegnelserne for 1930-45 og 1946-65, medens indholdsfortegnelsen 1966-72 koster 5 kr. - De 4 indholdsfortegnelser sælges samlet for 25 kr.

Bestillinger sendes til sekretæren, arkivar cand. mag. Hans H. Worsøe, Stenshøj 12 Bruunshåb, 8800 Viborg.

PUBLIKATIONER

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

- Kr. Erslev: Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596-1660.* 1885 Udsolgt
Henry Bruun: Danmarks Amtsforvaltere 1660-1848. 1919 Udsolgt
Fritz Jürgensen West. De kongelige Amtmænd i Hertugdømmet Slesvig 1660-1864. 1921 Udsolgt
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrifts første 50 Bind.
Ved H. Hjorth-Nielsen. 1930. Fototeknisk optryk Kr. 10,00
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1930-45. Ved
Albert Fabritius. 1946. Fototeknisk optryk Kr. 10,00
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1946-1965,
12.-14. række. Ved Hans H. Worsøe. 1967 Kr. 10,00
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift, 15. række,
1966-1972. Ved Hans H. Worsøe. 1973 Kr. 5,00
Perlestikkerbogen. Ved Hans Knudsen og Albert Fabritius. 1954. Kr. 37,50
Særpris for Samfundets medlemmer: kr. 28,00.
Albert Fabritius: Giertrud Birgitte Bodenhoffs mysterium og graverøverierne på Assistens kirkegård. 1955 Udsolgt
Alfred Larsen: Lolland-Falsters degne og skoleholdere. 1960 Udsolgt
Borgmester Niels Jacobsens stambog, ved Albert Fabritius Udsolgt
Allan Tønnesen: Helsingørs Bomærker. 1968 Kr. 32,00
Særpris for Samfundets medlemmer: kr. 22,00.
Hvem forsker Hvad 1969-71 Udsolgt
Hvem forsker Hvad 1972, 1973 og 1974 à Kr. 10,00
Hvem forsker Hvad 1975 Kr. 12,00
Hvem forsker Hvad 1976 Kr. 13,00
Dødsfald i Danmark 1968, 1969, 1970, 1971. Ved Niels Friis.. à Kr. 10,00
Dødsfald i Danmark 1972. Ved Benedikte Friis Kr. 10,00

SAMFUNDET EJER OPLAGET AF

Kristian Carøe: Den danske Lægestand:

III. Den danske Lægestand 1786-1838. 1905 Kr. 2,00

V. Supplementbind. 1922 Kr. 2,00

De øvrige bind er udsolgt.

*Henvendelse til sekretæren, arkivar cand. mag. Hans H. Worsøe,
Stenshøj 12, Bruunshåb, 8800 Viborg,
eller formanden, afdelingsbibliotekar Søren Houmøller,
Sdr. Fasanvej 46, 2500 København Valby.*